

NUORTEN ITSENÄISTYMINEN TIIVIIN TUETUN ASUMISEN MALLISSA

Selvitys Tampereen seudun nuorisoasunnot ry:n TIITU-projektin toiminnasta

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Sosiaalialan koulutusohjelma
Hämeenlinna, 4.5.2011

Kaisa Kivistö

Sosiaalialan koulutusohjelma
Hämeenlinna

Työn nimi Nuorten itsenäistyminen tiiviin tuetun asumisen mallissa
Selvitys Tampereen seudun nuorisoasunnot ry:n
TIITU-projektin toiminnasta

Tekijä Kaisa Kivistö

Ohjaava opettaja Pirkko Rimmi

Hyväksytty _____ . _____ . 20 _____

Hyväksyjä

HÄMEEN AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagoginen sosiaalityö

Tekijä	Kaisa Kivistö	Vuosi 2011
Työn nimi	Nuorten itsenäistyminen tiiviin tuetun asumisen mallissa Selvitys Tampereen seudun nuorisoasunnot ry:n TIITU-projektin toiminnasta	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi Tampereen seudun nuorisoasunnot ry:n TIITU-projekti. TIITU eli Tiivistetty tukipalvelu asumiseen tarjoaa vahvaa tuettua asumista 17–25-vuotiaille pirkanmaalaisille syrjäytymisvaarassa oleville nuorille. Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, miten TIITU-projekti tukee nuorten itsenäistymistä eri arjen osa-alueilla eli miten se vastaa nuorten arjen tuentarpeisiin ja lisää heidän valmiuksiaan itsenäiseen asumiseen.

Työn teoreettisina lähtökohtina olivat nuoruus, itsenäistyminen, syrjäytyminen ja tuettu asuminen. Tutkimus oli pääosin kvalitatiivinen, mutta osittain myös kvantitatiivinen. Aineistoina käytettiin tuki- ja asuntohaastattelulomakeaineistoa sekä työntekijöiden teemahaastattelua. Opinnäytetyön tutkimusosuudessa käytettiin soveltaen Bikva-laadunarviointimallia. Lomakeaineisto analysoitiin tilastollisesti ja analyysin pohjalta valittiin neljä nuorten eniten mainitsemaa arjen tuentarvetta, joiden pohjalta teemoittain haastateltiin kahta projektin työntekijää. Teemahaastattelu analysoitiin teoriaohjaavalla sisällön-analyysillä.

Tutkimus osoittaa, että TIITU:n nuorten itsenäistymisen haasteina nähdään erityisesti sosiaalisen verkoston puuttuminen sekä eri arjen osa-alueiden linkittyminen toisiinsa. TIITU:ssa nuoren tukemisen lähtökohtana on asunto, jonka kautta pystytään vaikuttamaan laajasti arjenhallintaan ja sitä kautta kokonaisvaltaisesti tukemaan nuorta. Työmenetelmiä on monia, mutta niistä tärkeimmiksi nousevat läsnä oleminen, tasavertaisuus ja normaali aikuisena oleminen.

Avainsanat Nuoruus, itsenäistyminen, tuettu asuminen, syrjäytyminen, marginalisaatio, osallisuus

Sivut 62 s, + liitteet 7 s

Hämeenlinna
Degree Programme in Social Services
Sociopedagogical social work

Author	Kaisa Kivistö	Year 2011
Subject of Bachelor's thesis	Helping Youth to Become Independent through the Model of Intensive and Supported Housing A Report of the TIITU Project of the Youth Housing Association of Tampere area	

ABSTRACT

This thesis was commissioned by the TIITU project of the Youth Housing Association of Tampere area. TIITU, which is also known as intensive and supported housing, offers intensified supported housing for young people aged 17–25 years who live in Pirkanmaa and are at risk of marginalization. The aims of this thesis were to examine how the TIITU project supports the young people's independence in different areas of everyday life, i.e. how TIITU responds to the needs of young people and how it increases their readiness for independent housing.

The theoretical background consists of youth, independence, social exclusion and supported housing. The study was mainly qualitative but also quantitative to some extent. The data consisted of documented information obtained during the support and housing interviews and thematic interviews among the employees. The documented interview data were analyzed statistically. The analysis highlighted four major issues that the young people needed support with in their everyday life. These were chosen as topics for the thematic interview with two project workers. The thematic interview was analyzed by using theory-guided content analysis.

The research shows that the challenges the young people in the TIITU project face in becoming independent are especially the lack of social network and different areas of everyday life that are linked together. The starting point for supporting the young people in the TIITU project is housing. It has a wide-range influence on the young people's life management and hence supports the young people comprehensively. The most important methods of work are presence, equality and being a normal adult.

Keywords Youth, independence, supported housing, social exclusion, marginalization, participation

Pages 62 p + appendices 7 p

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	TUTKIMUKSEN TAUSTAA.....	2
2.1	TIITU-projekti.....	2
2.2	Aikaisemmat tutkimukset.....	4
3	TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	4
3.1	Nuoruus	4
3.2	Nuoruus kehitysvaiheena	5
3.3	Nuoruusiän haasteita	6
3.4	Itsenäistymisen osa-alueet.....	7
3.4.1	Aikuistuminen	7
3.4.2	Asuminen.....	8
3.4.3	Perhe	10
3.4.4	Koulutus	12
3.4.5	Työllisyys	14
3.4.6	Talous	16
3.4.7	Osallisuus	17
3.5	Syrjäytyminen ja marginalisaatio.....	19
4	NUORTEN ITSENÄISTYMINEN JA TUETTU ASUMINEN.....	21
4.1	Tuettu asuminen	21
4.2	Tiivis tuettu asuminen	23
5	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	25
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	25
6.1	Tutkimusmenetelmä.....	26
6.2	Aineistonhankintamenetelmät.....	26
6.2.1	Tuki- ja asuntohaastattelulomakkeet	26
6.2.2	Teemahaastattelu	29
6.3	Kohderyhmä.....	30
6.4	Tutkimuksen kulku.....	31
6.5	Aineistonanalyysimenetelmät	31
6.5.1	Tilastollinen analyysi.....	31
6.5.2	Sisällönanalyysi.....	34
6.6	Tutkimuksen luotettavuus	35

7	TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	37
7.1	Asiakasryhmän kuvaus.....	37
7.2	Nuorten arjen tukeminen projektin työntekijöiden kokemuksena	41
7.2.1	Talous	41
7.2.2	Viranomaisasiointi.....	43
7.2.3	Koulu ja työ	46
7.3	Nuorten itsenäisen asumisen valmiuksien lisääminen	48
7.3.1	Talous	48
7.3.2	Viranomaisasiointi.....	49
7.3.3	Koulu ja työ	50
8	YHTEENVETO	51
9	JATKOTUTKIMUSEHDOTUKSIA	55
10	ARVIOINTI	55
	LÄHTEET	57

- Liite 1 TIITU:n tuki- ja asuntohaastattelulomake
Liite 2 Teemahaastattelun teemat ja tarkentavat kysymykset

1 JOHDANTO

Opinnäytetyö on tehty Nuorisoasuntoliitto ry:n paikallisyhdistyksen eli Tampereen seudun nuorisoasunnot ry:n TIITU-projektissa. TIITU eli Tiivistetty tukipalvelu asumiseen on tarkoitettu pirkanmaalaisille syrjäytymisvaarassa oleville nuorille. Projekti alkoi vuonna 2008 ja päättyi maaliskuussa 2011. Projektia rahoitti Raha-automaattiyhdistys.

Käytän opinnäytetyössä projekti-sanaa, vaikka TIITU on nykyään osa Tampereen seudun nuorisoasunnot ry:n tuotepakettia, sillä projekti päättyi vasta opinnäytetyöprosessin loppupuolella. Käytän opinnäytetyössäni TIITU-projektista lyhennettä TIITU, Nuorisoasuntoliitto ry:stä lyhennettä NAL ja Tampereen seudun nuorisoasunnot ry:stä lyhennettä Tasna.

Projekti on minulle entuudestaan tuttu, sillä suoritin sosionomi (AMK) -opintoihini liittyvän 10-viikkoisen erikoistavan harjoittelun TIITU:ssa keväällä 2010. Minulta kysyttiin silloin, haluaisinko tehdä opinnäytetyöni projektiin. Innostuin ajatuksesta, sillä halusin tehdä opinnäytetyöni liittyen nuoriin ja koska tuettu asuminen tukimuotona kiinnostaa minua.

Opinnäytetyön tutkimuksellinen ote on kvalitatiivinen eli laadullinen. Tutkimustehtävänä on selvittää, miten TIITU-projekti tukee nuorten itsenäistymistä eri arjen osa-alueilla. Aineistona käytettiin tuki- ja asuntohaastattelulomakeaineistoa sekä projektin työntekijöille kohdistettua teemahaastattelua. Tuki- ja asuntohaastattelulomakeaineisto koostui 25:stä 11.2.2011 mennessä projektissa aloittaneiden nuorten haastattelulomakkeesta. Lomakkeet ovat aikaväliltä 16.12.2008–12.1.2011.

Lomakkeet analysoitiin helmikuussa 2011 ja tulosten pohjalta toteutettiin teemahaastattelu, josta saatu aineiston analysoitiin maaliskuussa 2011. Tutkimuksessa sovellettiin asiakaslähtöistä Bikva-laadunarviointimallia siten, että nuorten ääni välittyi työntekijöille lomakeaineiston kautta. Päätelmien teosta hyödynsin myös harjoittelusta saamiani kokemuksia ja havaintoja.

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys muodostuu nuoruudesta, itsenäistymisestä, syrjäytymisestä ja tuetusta asumisesta. Olen pohtinut aluksi nuoruuden käsitettä, koska se on keskeisin käsite tässä tutkimuksessa. Itsenäistymisen teoriaa tarkastelin suhteessa TIITU:n näkemykseen nuorten itsenäistymisen osa-alueista, joita tuki- ja asuntohaastattelulomakkeen perusteella ovat aikuis-tuminen, asuminen, perhe, koulutus, työllisyys, talous ja osallisuus. Nämä ovat myös nuoruuden keskeisimpiä kehitystehtäviä.

Syrjäytymisen käsite nähdään opinnäytetyössä enemmänkin osallisuuden ja itsenäistymisen näkökulmasta. Nuorten kohdalla kuvataan erityisesti marginalisaation käsitettä, sillä se sopii syrjäytymistä paremmin tutkimukseen.

Tuettua asumista käsitellään omassa luvussaan, sillä se on opinnäytetyön keskeisiä lähtökohtia.

TIITU:sta on vuoden 2010 lopussa julkaistu Tampereen ammattikorkeakoulussa sosiaalialan koulutusohjelmassa tehty opinnäytetyö aiheena Tiiviillä tuella itsenäiseen asumiseen – Nuorten kokemuksia Tiitu-projektista. Sitä ja omaa opinnäytetyötäni tullaan mahdollisesti hyödyntämään osana Raha-automaattiyhdistykselle tehtävää TIITU-projektin loppuraporttia.

Pohdin opinnäytetyössä harjoitteluni vaikutusta tutkimuksen tekemiseen ja luotettavuuteen. Harjoittelusta on aikaa noin vuosi, mutta opinnäytetyön aiheistonkeruuhetkeen mennessä projektista oli jo lähtenyt kaikki nuoret, joiden kanssa olin tekemisissä harjoitteluajanani. Työntekijät ovat kuitenkin samoja, kaksi sosionomia (AMK) projektityöntekijöinä ja yhteisöpedagogi projektivastaavana.

2 TUTKIMUKSEN TAUSTAA

Opinnäytetyön tutkimusosuus toteutettiin pirkanmaalaisille nuorille tarkoitettussa tiiviin tuen asumispalvelussa TIITU:ssa. Projektin asiakasryhmänä ovat väliinpuotoajanuoret, joilla on riski syrjäytyä yhteiskunnasta. Palvelussa haetaan mallia, jossa tiivis tuettu asuminen toteutetaan tavallisessa vuokrakerrostalossa. TIITU:sta on aiemmin tehty yksi opinnäytetyö, joka selvitti nuorten kokemuksia tuetun asumisen mallista.

2.1 TIITU-projekti

TIITU on tarkoitettu 17–25-vuotiaille pirkanmaalaisille nuorille, jotka tarvitsevat lähes päivittäistä ohjausta ja tukea itsenäiseen asumiseen sekä elämönhallintataitojen opettelemiseen (Malkamäki 2010, 13; Yleistä 2009).

Elämönhallintataidot koostuvat koherenssin eli eheyden tunteesta ja tyytyväisyydestä elämään. Koherenssi muodostuu omien kokemusten ja maailman ymmärtämisestä, asioihin ja tapahtumiin vaikuttamisesta sekä mielekkyydestä. (Valtaistava sosiaalityö n.d.)

TIITU:n kohteena ovat väliinpuotoajanuoret, jotka eivät ole oikeutettuja mihinkään muuhun vastaavaan tukeen tai palveluun ja joilla näin ollen on riski syrjäytyä yhteiskunnasta. Tällaisia nuoria ovat muun muassa lastensuojelu-, päihde- tai mielenterveyslaitoksista avopalveluiden piiriin siirtyvät nuoret sekä ADHD-, Asperger-, maahanmuuttaja- tai entisessä asumisessaan kriisiytyneet nuoret. (Malkamäki 2010, 13.)

Osa nuorista saattaa olla lastensuojelun nuoria, joille TIITU toimii jälkihuolto- paikkana. Osalla nuorista on yksinkertaisesti niin hankala suhde vanhempiin-

sa tai perheeseensä, ettei kotona asuminen yksinkertaisesti onnistu, eikä itsenäinen asuminen vielä toimi.

TIITU:ssa on ollut myös yksi kehitysvammadiagnoosilla oleva nuori. Tarjottu tuki ei kuitenkaan vastannut hänen kohdallaan tarpeeksi kehitysvammaisuuden haasteisiin, sillä TIITU:n tavoitteena on tukea nuoria täysin itsenäiseen elämään. Kehitysvammaisuus ei kuitenkaan aina anna mahdollisuutta siihen. Kehitysvammaisille henkilöille on lisäksi olemassa omia asumispalveluja, kun taas TIITU:n kohderyhmänä ovat väliinputoajannuoret, joille ei vastaavanlaista tukimuotoa ole.

TIITU:un ei oteta nuoria, jotka ovat aiemmin rikkoneet Tampereen vuokratalosäätiön (josta käytän jatkossa lyhennettä VTS) asuntoja tai joilla on vuokratulvelkaa säätiölle. Myös akuutti mielenterveys- tai päihdeongelma, persoonallisuushäiriö tai niin paha ahdistuneisuushäiriö, ettei nuori pysty toimimaan ryhmässä, ovat esteitä tuen onnistumiselle. TIITU:un pääsemisen kriteerit puolestaan ovat asunnon ja tuen tarve sekä tukeen ja ryhmään sopivuus. (Malkamäki 2010, 13.)

Nuorilla saa olla, ja monella onkin, päihde- ja mielenterveysongelmia, mutta jotta nuori pystyy toimimaan TIITU:ssa, hänen tulee olla ongelmistaan hoidon piirissä. Jotkut nuoret käyvätkin esimerkiksi Tampereen yliopistollisen sairaalan nuorisopsykiatrisella poliklinikalla.

TIITU:n ideana on ennaltaehkäistä nuorten negatiivisia kokemuksia, luoda onnistumisen tunteita, parantaa nuorten asumiskykyä, vahvistaa vastuullisuutta ja vuorovaikutustaitoja, kehittää sosiaalisia ja elämänhallintataitoja sekä mahdollistaa monipuolinen tuki useilla elämän osa-alueilla (Malkamäki 2010, 13; Yleistä 2009). Pääperiaatteita ovat asiakaslähtöisyys, yhteisöllisyys, luotettavuus sekä vastuullisuus (Tampereen seudun nuorisoasunnot ry:n esite, TIITU-projekti; Yleistä 2009). Keskeisiä työorientaatioita ovat työntekijöiden mukaan yhteisöllisyys sekä voimavara- ja ratkaisukeskeisyys.

TIITU toimii Kaukajärven kaupunginosassa VTS:n vuonna 2008 valmistuneessa vuokrakerrostalossa. Huoneistoja talossa on kaikkiaan 27, joista 10 on nuorten käytössä. Asunnot ovat noin 37–41 m² yksiöitä ja vuokran suuruus on noin 460–500 euroa. (Malkamäki 2010, 13.) Kerrostalon pohjakerroksessa on TIITU:n yhteinen kerhotila, jonka yhteydessä on työntekijöiden toimisto. Kerhotilaan saa tulla vapaasti vaikka kahville lukemaan päivän lehdet ja siellä järjestetään myös yhteiset toiminnat. Työntekijät ovat nuorten tavattavissa arkisin kello 8–20 ja lauantaisin kello 10–17.30. Puhelinpäivystys toimii lisäksi kello 22 saakka, myös sunnuntaisin.

Projektissa haetaan mallia, jossa voitaisiin yhdistää normaali vuokra-asuminen tiiviiseen ohjaukseen ja tukeen. Tällä hetkellä tarjottava asumisen ja itsenäistymisen tuki on TIITU:n nuorille liian kevyttä, kun taas laitosasuminen on liian raskasta. Vastaavanlaista tukimuotoa ei nuorten kanssa tehtävässä työssä vielä ole, joten palvelua kehitetään yhdessä muiden toimijoiden sekä

palvelua tulevaisuudessa ostavien tahojen kanssa. (Malkamäki 2010, 13.) Käytännössä kehittämistyötä tehdään vastaavan projektityöntekijän mukaan ideoimalla yhteistyötahojen kanssa yhteisissä palaverissa ja kokouksissa, tekemällä suunnitelmia sekä lopuksi toteuttamalla ne.

Projekti loppui vuoden 2011 maaliskuussa, jonka jälkeen TIITU on uudentyyppinen, tuotteistettu palvelukokonaisuus, joka tarjoaa palvelujaan Tampereen kaupungille sekä ympäristökunnille osana Tasnan tuotepakettia (Malkamäki 2010, 13). Tällöin Tasna tarjoaa kevyen, keskivahvan ja vahvan tuen lisäksi myös tiivistä tukea eli TIITU:n palvelua.

Projektia on jatkuvasti dokumentoitu ja arvioitu. Näin ollen kokemukset ja valmis tuote ovat siirrettävissä myös muiden NAL:in paikallisyhdistysten käyttöön. (Malkamäki 2010, 13.)

2.2 Aikaisemmat tutkimukset

TIITU-projektista on aiemmin tehty yksi opinnäytetyö Tampereen ammattikorkeakoulussa sosiaalialan koulutusohjelmassa vuonna 2010. Opinnäytetyön tekivät Iida Torkkeli ja Lotta Virta aiheenaan ”Tiiviillä tuella itsenäiseen asumiseen - nuorten kokemuksia Tiitu-projektista”. Opinnäytetyö käsittelee nuorten näkökulmaa tiiviin tuen tarpeista ja sitä, miten projekti on niihin vastannut. (Torkkeli & Virta 2010, 2.) Siksi TIITU:n toiveesta tämän opinnäytetyön näkökulmana ovat työntekijöiden kokemukset.

3 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Tässä luvussa käsitellään tutkimuksen teoreettisia lähtökohtia, joita ovat nuoruus, itsenäistyminen ja syrjäytyminen. Tuettua asumista käsitellään omassa luvussaan myöhemmin. Nuoruutta tarkastellaan ensin kehitysvaiheena ikäkauden kehitystehtävien ja kriisien kautta sekä nykyajan nuoruuteen liittyvien haasteiden näkökulmasta. Itsenäistymistä tarkastellaan aikuistumisen, asumisen, perheen, talouden ja osallisuuden näkökulmista. Syrjäytymistä tarkastellaan käsitteenä sekä marginalisaation ja muutosprosessin näkökulmista.

3.1 Nuoruus

Suomessa on lapsia ja nuoria melkein kaksi miljoonaa eli 36 prosenttia koko väestöstä (Nuorisotyölliset näkemykset valtion talousarviosta 2011, 2010). Nuoruutta ikävaiheena on kuitenkin vaikea määritellä. Siihen liittyvät niin fyysiset, psyykkiset kuin sosiaalisetkin muutokset ja kaiken lisäksi prosessi on jokaisella henkilökohtainen. Nivala ja Saastamoinen (2010, 10) määrittelevät nuoruuden niin, että se ei enää ole lapsuutta, mutta ei vielä aikuisuuttakaan.

Nuoruus voidaan myös määritellä kalenteri-ikä tai biologisen tai psykologisen kehitysvaiheen perusteella. Määrittely voidaan tehdä lisäksi institutionaali-

sen sijainnin perusteella eli nuoruus voidaan liittää esimerkiksi kouluun. Nuoruus voidaan liittää myös juridiseen asemaan tai yhteiskunnalliseen tehtävään eli työelämään valmistautumiseen. Nuoruutta voidaan pohtia myös sosiaalisen kanssakäymisen perusteella, jolloin kaverisuhteet voittavat vielä parisuhteen, toiminnan luonteen perusteella eli että nuoruus on kokeilun ja lyhyiden sitoumusten aikaa tai kulttuuristen tunnusmerkkien, kuten pukeutumisen, perusteella. (Nivala & Saastamoinen 2010, 11–12.)

3.2 Nuoruus kehitysvaiheena

Turunen (1996; 101, 131) määrittelee nuoruusiän ikävuosina välille 13–21 ja varhaisaikuisuuden välille 20–28. Aikuisuuden ikävaihe alkaa hänen mukaansa noin 28-vuotiaana (Turunen 1996, 159). Myös Kempainen (2000, 147–148) määrittelee nuoruusiän keskivaiheeksi 16–19 vuoden iän ja nuoruusiän loppuvaiheeksi 19–25 vuoden iän. Nuorisolaissa (1.2. §) nuorella tarkoitetaan yleisesti alle 29-vuotiasta henkilöä.

Nuoruutta on vaikea määritellä, sillä se on muutakin kuin fyysisiä muutoksia. Se on siirtymävaihe lapsuuden ja aikuisuuden välillä. Aiemmin nuoruutta on kuvattu psykologiassa kriisien ajaksi, mutta myöhemmin on osoitettu, ettei suurella osalla nuorista ole mitään erityisiä kriisejä, vaan kehitys on jatkuvaa. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2006, 124.)

Havighurstin (1948) mukaan nuoruuden keskeisiä kehitystehtäviä ovat suhteiden luominen toiseen sukupuoleen, sukupuoli-identiteetin ja ideologian omaksuminen, koulutuksen hankkiminen sekä työ- ja perhe-elämään valmistautuminen. Myöhäisnuoruuden tai varhaisaikuisuuden kehitystehtävät ovat elinkumppanin valinta, perheen perustaminen ja työelämään siirtyminen. (Nurmi ym. 2006, 131; Hoikkala 1993, 212.) Nurmen (1991) mukaan nuoret myös tavoittelevat näitä asioita, vieläpä kehitykseen kuuluvalla aikaperspektiivillä (Nurmi ym. 2006, 135–136).

Turunen (1996; 142, 148, 151) mukaan varhaisaikuisuuteen kuuluu erityisesti minuuden, ajattelun ja tahdon kehittyminen. Minuuden kehittymisellä hän tarkoittaa nuoren henkilökohtaista suhdetta maailmaan ja ymmärrystä omien sisäisten tilojen ja ulkomaailman välillä (Turunen 1996, 144). Myös Kempaisen (2000, 147) mukaan olennaista nuoruusiän kehitysvaiheessa on identiteettikriisi, jolloin nuori muodostaa oman minäkuvaansa.

Nuoruusiässä myös ajattelu kehittyy, minkä myötä nuori tuntee itsensä kaikkivoipaiseksi, ja hänellä herää halu laittaa asiat ja maailma järjestykseen (Turunen 1996, 148). Myöhemmin ajattelu vaikenee ja alistuu tahdolle lähestyttäessä aikuisuutta. Tätä kautta nuoren tavoitteet ja päämäärät, esimerkiksi tulevaa ammatillista uraa kohtaan, alkavat pikkuhiljaa hahmottua. (Turunen 1996, 151.) Nuori alkaa ymmärtää asioita laajemmin, jolloin niitä on myös helpompi tarkastella eri näkökulmista. Nuoruusiän loppuvaiheessa alkaa seestymisvaihe ja ideologinen kriisi, jolloin nuoren maailmankuva alkaa hahmot-

tua. (Kemppinen 2000, 147–148.) Olennainen aikuisuuden kehityskriisi Turusen (1996, 162) mukaan on kohdata omat rajansa ja narsistisuutensa.

Myös Nurmen ym. mukaan nuoruuden alkaminen ajoittuu toisen vuosikymmenen ensimmäisiin vuosiin, sillä puberteetin alkamisikä on laskenut ajan myötä muun muassa ravitsemuksen parantumisen ansiosta. Nuoruusajan lopuksi mielletään usein aikuisuuden roolin saavuttaminen eli työelämään siirtyminen ja perheen perustaminen. Näin ollen nuoruus saattaa kestää jopa 20 vuotta. (Nurmi ym. 2006, 125.)

Nuoruuden keskivaihe näyttäisi ajoittuvan noin 20 ikävuoden tienoille. Tässä opinnäytetyössä tarkoitan nuorilla ja nuoruudella 17–25-vuotiaita TIITU:n kohderyhmän mukaisesti. Nuorimmille TIITU:n asiakkaille on ajankohtaista kehitystehtävänsä mukaisesti koulutuksen hankkiminen ja työelämään valmistautuminen. Vanhempien nuorten käsitän läpikäyvän myöhäisnuoruuden tai varhaisaikuisuuden kehitystehtäviä eli erityisesti työelämään siirtymistä.

Kemppisen mukaan nuoruusiän loppuvaihe on 19–25-vuotiaana, jolloin nuori alkaa rakentaa elämäänsä ja seistä omilla jaloillaan. Myöhäisnuoruudessa useimpien nuorten tavoitteena on hänen mukaansa suorittaa loppuun opinnot, hankkia asunto ja perustaa perhe, jolloin tulisi erityisesti pohtia nuoren resursseja selviytyä omillaan. (Kemppinen 2000, 148–149.) TIITU:n tavoitteena on tukea nuoria itsenäistymisessä ja näiden tavoitteiden saavuttamisessa. Näin ollen on perusteltua kutsua TIITU:n asiakkaita nuoriksi.

3.3 Nuoruusiän haasteita

Nykynuoruuteen vaikuttavat monet asiat aina lapsuudesta asti. Eräs niistä on ydinperhe, jonka merkitys on viime aikoina muuttunut, sillä muun muassa yksinhuoltajuus on lisääntynyt. Nuoret viettävät entistä enemmän aikaa ikätovereidensa kanssa ja sukupolvien sekä sukulaisten välinen vuorovaikutus on vähentynyt. Nuorten ongelmat näyttäisivät lisääntyvän erityisesti toisen vanhemman puuttuessa. (Nurmi ym. 2006, 156.)

Toinen pidempi muutoksen kehityslinja liittyy koulutukseen. Vaikka suomalaisnuoret pärjäävät hyvin kansainvälisissä kouluvertailuissa, järjestelmän haittapuolena on myöhään tehdyt valinnat muun muassa kouluttautumisesta. Vastuu jää nuorille ja usein koulutusratkaisut tehdään vasta lähempänä 20 ikävuotta, esimerkiksi lukion jälkeen, jolloin työelämään siirtyminenkin lykkääntyy (myös Linnakangas & Suikkanen 2004, 27). Näin ollen myös monet varhaisaikuisuuden siirtymät, kuten perheen perustaminen, ajoittuvat 30 ikävuoden tienoille. (Nurmi ym. 2006, 156–157.)

Muutokset perhesuhteissa ja yhteiskunnassa heijastuvat nuoriin, jotka reagoivat herkästi tapahtuneisiin. Esimerkiksi masennus ja ahdistus ovat nuorilla sisäänpäin suuntautuneita, tunneperäisiä, ongelmia. Tytöt kärsivät masennuksesta poikia useammin, myös aikuisena. Syynä masennukseen ja ahdistuneis-

suuteen voivat olla monet stressaavat elämäntapahtumat ja erityisen altistavaa on useiden tapahtumien kasaantuminen. Joskus syynä saattaa olla myös huono perhevuorovaikutus. (Nurmi ym. 2006, 151; Linnakangas & Suikkanen 2004, 27.)

Esimerkiksi käytöshäiriöt ja rikollisuus ovat puolestaan ulkosuuntautunutta ongelmakäyttäytymistä. Ongelmakäyttäytyminen saattaa juontaa juurensa autoritaarisesta kasvatuksesta tai perheeseen liittyvistä konflikteista, kuten perheväkivallasta. Ikätoveriryhmällä on lisäksi keskeinen vaikutus käyttäytymiseen, sillä samankaltaiset nuoret viihtyvät usein yhdessä. (Nurmi ym. 2006, 152–153.)

Ratkaisua ongelmiin voidaan hakea esimerkiksi päihteistä, joista alkoholia käytetään eniten suomalaisnuorten keskuudessa. Huumaavien aineiden käyttö on vähäistä ja se vähenee yli 20-vuotiailla. Chassinin ym. (2004) mukaan päihteiden käyttö perheessä saattaa johtaa nuoren päihteiden käytön varhaiseen aloittamiseen, joka taas helposti johtaa ongelmakäyttöön myöhemmin. (Nurmi ym. 2006, 154.) Lievempien huumaavien aineiden käyttö puolestaan johtaa porttiteorian mukaan vahvempien aineiden käyttöön. Päihteiden käyttöön vaikuttavat Chassinin ym. (2004) mukaan lisäksi sekä ympäristötekijät, kuten kaveripiiri että persoonallisuustekijät, kuten temperamentti. (Nurmi ym. 2006, 155.)

3.4 Itsenäistymisen osa-alueet

Itsenäistyminen liitetään tavallisesti murrosikään (Joronen 2006, 37). Tässä opinnäytetyössä itsenäistymisellä tarkoitetaan kuitenkin nuoruuden loppuvaihetta, jonka kehitystehtäviin kuuluvat itsenäistyminen lapsuuden perheestä ja kodista, osallisuus sekä koulutuksen ja työn kautta arjenhallinta. Itsenäisyyttä tarkastellaan seuraavaksi näistä näkökulmista, sillä nämä ovat alueita, joilla TIITU nuoria tukee.

3.4.1 Aikuistuminen

Hoikkalan mukaan institutionaalinen aikuistuminen tarkoittaa sitä, että nuori saavuttaa pysyvän aseman ammatti-, työ-, asunto- ja parisuhdemarkkinoilla. Aikuistumisen instituutio tarkoittaa siis nuoren kulkua ennalta tiedettyyn kohteeseen eli esimerkiksi opintojen kautta työhön. Näin ollen nuoruus on odotustila, jossa puuttuu jotain ja ”murrosikä on tämän kypsymättömyyden tiivistymä”, josta on vain selvittävä. Murrosiän vaikeuksien nähdään kuitenkin olevan positiivisia, sillä ne palvelevat kasvua ja ovat lopulta ohimeneviä. (Hoikkala 1993, 239–240.)

Instituutiomääritelmän lisäksi aikuisuus nähdään myös järkevyytenä, sillä nuoruus on kokeilua, kehittymistä, etsimistä ja irtautumista. Aikuisuus on puolestaan vakiintunutta ja vastuullista. Vakiintuminen puolestaan ilmentää pysähtymistä, joka nähdään negatiivisena kategoriana. Aikuisuus nuoriin si-

joitettuna positiivisena määreenä tarkoittaa sitä, että nuoruus aikuistetaan ja nuoruuden piirteiden sijoittaminen puolestaan aikuisiin aikuisuuden nuorentamista. Varhaisaikuisuutta arvostetaan, koska siinä nähdään aikuisuuden hyviä puolia ja puberteetin vaikeudet on tällöin jo ohitettu. (Hoikkala 1993, 240–242.)

Aikuisuus nähdään Hoikkalan mukaan selvärajaisena ja lopullisena, mutta myös itsenäisenä ja riippumattomana, joka rinnastetaan kotoa pois muuttamiseen. Kun aikuinen puhuu aikuisuudesta, sitä ei haluta nähdä valmiina ja lopuvana, kun taas lasten nähdään aikuistuvan lopullisesti. Aikuisuus on siis paradoksaalista ja riippuu puhujasta. (Hoikkala 1993, 147.)

Tämä tarkoittaa sitä, että lapsuudessa aikuisuus on jotain, mitä tulee tavoitella ja kun siihen pääsee, on tavoittanut jotain hienoa. Aikuinen ei taas halua olla tilassa, jossa ei enää ole mitään tavoiteltavaa, joten aikuisuus halutaan nähdä loppumattomana matkana (Hoikkala 1993, 147).

Muita aikuisuuden tulkintoja ovat aikuisuus täysi-ikäisyytenä ja realistinen aikuisuusmalli. Jälkimmäisen tulkinnan mukaan ihminen siirtyy elämänsä instituutioista toiseen eli lapsuudesta vanhuuteen. (Hoikkala 1993, 242–243.)

Kemppisen mukaan itsenäistyessään nuoresta tulee yhä enemmän riippumaton vanhemmistaan ja hän löytää oman paikkansa. Oman paikan löytäminen lisää turvallisuuden ja elämänhallinnan tunnetta ja nuori saa viimein päättää omista asioistaan. (Kemppinen 2000, 148–149.)

Vaarana itsenäistymisessä ja omien valintojen tekemisessä on kuitenkin aikuisuuden realiteettien ymmärtäminen. Nuori saattaa elää elämäänsä liikaa tunteidensa mukaan, jolloin mielialat ja -halut määrittävät liiksi suuntaa. Nuori voi jopa huumautua niin paljon uusista oikeuksistaan, ettei tunnista enää velvollisuuksia. Kemppisen mukaan negatiiviset käyttäytymismallit sisäistyvät pysyviksi, jos tilannetta ei katkaista, eikä nuori näin pysty aikuistumaan. (Kemppinen 2000, 149–150; Linnakangas & Suikkanen 2004, 31–32.)

3.4.2 Asuminen

Salosen (2005) mukaan asuminen liittyy vahvasti itsenäistymiseen, sillä vastuun ottaminen omasta asumisestaan ja elämisestään sekä vaikeuksista selviäminen itsenäisesti kuuluvat aikuistumisprosessiin (Kotoa omaan kotiin 2011, 17). Suomessa nuoret muuttavat muuhun Eurooppaan nähden lapsuuden kodistaan varsin nuorina eli alle 25-vuotiaina ja tämä korostuu kaupunkilasinuorten keskuudessa (Nikander 2009).

Vain noin 10 prosenttia 15–19-vuotiaista asuu itsenäisesti, kun taas 20–24-vuotiaiden ryhmässä poikien osuus on noin 50 prosenttia ja tyttöjen osuus noin 70 prosenttia. 1990-luvun alusta itsenäisesti asuvien nuorten osuus on kasvanut selkeästi. (Nurmi ym. 2006, 157.) Muutto asumaan itsenäisesti joh-

tuu yleensä halusta itsenäistyä, opiskelusta tai muutosta yhteen kumppanin kanssa. (Nikander 2009.)

Naiset muuttavat selvästi miehiä nuorempina pois kotoa, mitä selittää miesten varusmiespalvelus ja siviilipalvelus. Kotoa muutetaan pois yleensä 19-vuoden iässä (Kotoa omaan kotiin 2011, 16; Ilmonen, Hirvonen & Manninen 2005, 22). Kotoa muutto yhä nuorempana on yleistynyt jatkuvasti, sillä vielä vuonna 1995 kotona asuivat puolet 21-vuotiaista, kun vuonna 2007 määrä oli jo alle kolmanneksen. Yleensä ensimmäisessä omassa kodissa asutaan yksin, mutta ikäluokka ikäluokalta määrä pienenee, kun avo- ja avioliitot yleistyvät. Yksin asuvien määrä on korkein 25-vuotiailla ja naisilla 22-vuotiaana. (Nikander 2009.)

Yleinen sukupuolijakauma kotoa pois muuttavilla nuorilla ei näy TIITU:ssa, sillä suurin osa tuessa olevista nuorista on oman kokemukseni sekä työntekijöiden kertoman perusteella miehiä. Kotoa pois muuttaminen ei tietenkään ole verrannollinen itsenäistymisen tuen tarpeisiin, mikä TIITU:n kohdalla näyttäisi painottuvan miehiin. Sen sijaan aikainen kotoa pois muuttaminen näkyy myös TIITU:ssa, sillä aika ajoin sinne hakee työntekijöiden mukaan myös alle 18-vuotiaita nuoria. Alaikäisyys saattaa viitata myös hankalaan perhetilanteeseen, josta nuori halutaan pois ajatellen, että hän on valmis itsenäistymään tiiviin tuen avulla.

Asunnon merkitys nuoren itsenäistymiselle on vahva, sillä asuminen koostuu muun muassa arkielämästä, perheestä, ihmissuhteista, opiskelusta, työstä ja palveluverkosta. Asumispolitiikalla vaikutetaan esimerkiksi vuokra-asuntojen tarjonnan kautta nuorten mahdollisuuksiin itsenäistyä, kouluttautua ja työllistyä. Asuntotilanne on varsinkin nuorille hankala, sillä omistusasunnot ovat kalliita, joten kohtuuhintaisten ja -kokoisten vuokra-asuntojen kysyntä on suurta. (Nuorten asumisen tutkimushanke n.d., 2.)

TIITU:n nuorten kohdalla haasteeksi nousee harjoittelustani saamani kokemuksen mukaan lisäksi maksuhäiriömerkinnät. Vuokra-asuntoa on vaikea saada, jos talous ei ole kunnossa (Nuorten asumisen tutkimushanke n.d., 2). Toisaalta asunnon tulisi olla lähtökohta, jonka pohjalta voidaan alkaa ratkoa myös muita arjenhallinnan haasteita (Hankesuunnitelma 2009, 2). Onkin mielenkiintoista, että nuoret eivät ajattele asunnon saannin vaikeuden haittaavan itsenäistymistä. Taustalla saattaa olla ajatus siitä, että itsenäistyä voi hyvin kotonakin tai että asunnonsaanti on helpottunut. (Ilmonen ym. 2005, 24–25.)

Koulutuksen ja työmarkkinoiden ulkopuolelle jääminen vaikuttaa suuresti nuorten sytjätymis- ja asunnottomuuskierteeseen. Alle 25-vuotiaat ovatkin suurin pitkäaikaisasunnottomuuden riskiryhmä. Vuonna 2007 Suomessa oli tilastojen mukaan 1328 yksinäistä asunnottomia nuorta, mutta luku voidaan todellisuudessa kerrata kolmella, sillä nuorten asunnottomuus ei näy kokonaisuudessaan tilastoissa. (Hankesuunnitelma 2009, 2.) Viime vuonna asunnottomien määrä oli jo lähes 1500. Se johtuu Takasen mukaan siitä, että nuoret

majoittautuvat usein kavereilleen, eivätkä näin ollen päädy tilastoihin. (Toivonen 2010; Nuorten asumisen tutkimushanke n.d., 3.)

Myös elämänhallintaa kuvaa keskeisesti kyky itsenäiseen asumiseen. Tällöin arjen sujuminen on merkki siitä, että nuori pärjää itsenäisesti. Arkitaidot opitaan yleensä kotoa, mutta joskus niihin tarvitaan tukea myöhemminkin. Arjenhallinta tuo varmuutta ja antaa nuorelle itseluottamusta. (Nuorten asumisen tutkimushanke n.d., 3.)

Tutkimus osoittaa, että vielä kotona asuvista nuorista lähes 60 prosenttia tuntee tarvitsevansa tukea itsenäistymiseen. Suurin osa tarvitsee tukea asunnon etsintään (29 %), mutta tukea tarvitaan myös viranomaisasioiden hoitamisessa (19 %), yksinäisyyden tunteeseen liittyvissä asioissa (19 %) sekä elämänhallintataidoissa (7–9 %). Suurin osa tuen tarpeessa olevista uskoo kuitenkin saavansa tarvitsemansa tuen vanhemmiltaan. Jo kotoa pois muuttaneille nuorille asunnon hankkimiseen liittyvistä ongelmista suurimpia olivat tutkimuksen mukaan asuntojen saatavuus ja vuokratason korkeus. (Kotoa omaan kotiin 2011, 20–21.)

3.4.3 Perhe

Perhe on yksi tärkeimmistä yksilöä yhteiskuntaan integroivista instituutioista (Raunio 2006, 75). Myös muut lähiyhteisöt ja sosiaaliset verkostot ovat ihmisten hyvinvoinnille ja selviytymiselle tärkeitä. Kolme neljäsosaa suomalaisista kuuluu perheisiin, mutta perheettömyyttä ei voida sellaisenaan pitää merkinä syrjäytymisestä, varsinkin kun perinteinen ydinperhe ei enää ole ylivoimainen malli. Tärkeämpää on pohtia perheen kiinteyttä, joka edesauttaa yksilön hyvinvointia. (Raunio 2006, 94–95.)

Perhe on ennen muuta jäsentensä henkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista huolehtiva yhteisö, jossa vakaa ja turvallinen kasvuympäristö edesauttaa lapsen normaalia kehitystä (Raunio 2006, 97; Lämsä 2009, 202–203, 206). Myös sukulaiset ovat avainasemassa tuen ja avun antajina sekä ongelmien ratkaisijoina (Lämsä 2009, 206).

Lämsän tutkimuksessa tuli esiin kaksi selitysmallia, jotka kertovat vanhemmuuden tärkeydestä lapsen ja nuoren kehityksessä. Mallien mukaan lasta ei tule vanhemman toimesta vetää, eikä toisaalta päästää aikuisten maailmaan liian varhain. (Lämsä 2009, 203–204.)

Vaarana on, että vanhempi alkaa pitää lastaan kaverinaan, jolloin hän vetää lapsen liian aikaisin aikuisuuteen ja näin ollen hämärtää aikuisuuden rajan. Tällöin lapsi voi esimerkiksi aloittaa päihteidenkäytön hyvin varhain ja myöhemmin vanhempien on vaikea vetää rajoja lapsen toiminnalle. (Lämsä 2009, 204.) Myös Kemppisen (2000, 150) mukaan kaverisuhde nuoreen aiheuttaa aikuisen roolin hämärtymistä ja rajojen vedon vaikeutta.

Toisena vaarana on antaa lapsen itse kokeilla nuoruutta liian varhain, jolloin lapsi ei saa tarvitsemaansa huolenpitoa ja olla lapsi rauhassa. Myöhemmin nuori ei osaa ottaa vastuuta itsestään, vaan jää riippuvaiseksi vanhemmistaan. Rönkän (1999) mukaan tällaiset hankalat kasvuolosuhteet saattavat vaikuttaa nuoren itsenäistymiseen, sillä lapset, jotka eivät saa olla lapsia, eivät kasva aikuisiksi. (Lämsä 2009, 204–205.)

Itsenäistymiseen vaikuttaa Kemppisen mukaan myös vanhempien takertuminen nuoreen, jolloin hän protestoi voimakkaasti tai vastaavasti lamaantuu. Väittely-kaverisuhde on myös eräänlainen väärä suhde itsenäistyvään nuoreen. Siinä vanhemmat tuntevat voimakasta identiteetikriisiä, jolloin samalla tasolla nuoren kanssa oleva vastuuntunto aiheuttaa symbioottisia tunteita ja ohjaa aikuiset tukemaan nuoren narsistista kehitystä. (Kemppinen 2000, 150.)

Toimiva perhe lähiverkostoineen tarjoaa Lämsän mukaan lapsille ja nuorille osallisuutta, turvaa ja sosiaalista tukea sekä näiden kautta sosiaalista pääomaa ja suorituskkyä, joita elämähallinnassa tarvitaan. Niitä nuoria, joilla tällaista ei ole, Lämsä kutsuu myöhäismoderneiksi orvoiksi. Näillä nuorilla ei ole mahdollisuutta saada terveeseen ja tasapainoiseen kasvuun edellyttävää tukea, vaan heidän tilannettaan kuvaavat osattomuus, turvattomuus, toiseus, sosiaalinen kontrolli ja irrallisuus. (Lämsä 2009, 207–209.)

Kotoa muuttavan nuoren itsenäistymiseen, aikuistumiseen ja elämäntapaansa vaihtamiseen vaikuttavat oleellisesti perheessä tapahtuneet asiat (mm. Raunio 2006, 96; Helminen 2006, 25). Siksi tukemalla koko perhettä, myös nuoria voidaan auttaa.

Tärkeintä olisi ajoissa puuttua perheessä tapahtuviin muutoksiin ja ilmeneviin riskeihin, sillä Raunio (2006, 96) mukaan lapsen tai nuoren syrjäytyminen viittaa aina koko perheen syrjäytymiseen jollakin elämän osa-alueella. Turvallinen ilmapiiri ja perherakenteen kiinteys puolestaan vaikuttavat edistävästi lasten ja nuorten kehitykseen ja sitä kautta onnistuneeseen itsenäistymiseen (Raunio 2006, 95).

Itsenäistyvän nuori kasvaa kohti itsehallintaa ja riippumattomuutta. Itsehallinta voi kuitenkin johtaa äärimmillään erillisyyteen ja riippumattomuus pois yhteenkuuluvuudesta. Itsenäistymisprosessissa tulee löytää tasapaino näiden välillä, jotta se onnistuu. Nuoret, joilla ei ole tukea antavaa lähiverkostoa, tulevat helposti riippuvaiseksi yhteiskunnan palveluorganisaatioiden tuesta. Noidankehä ruokkii itseään, jolloin nuoren omat mahdollisuudet vaikuttaa omaan tilanteeseensa vähenevät jatkuvasti. (Lämsä 2009, 209.)

Harjoittelussani huomasin, että monilla nuorilla on hankala suhde perheeseensä. Monet eivät ole tekemisissä perheensä kanssa joko perheen aloitteesta tai siksi, että TIITU:ssa on huomattu esimerkiksi vanhempien hankaloittavan nuoren itsenäistymisprosessia. TIITU:ssa työntekijät toimivat ikään kuin perheenä niille nuorille, joilla tätä ei ole. Tarkoituksena on lisäksi koota nuoren ympärille verkosto, joka tarjoaa tukea itsenäistymiseen ja elämäntapaansa vaihtamiseen ja

joka toimii niin kauan kuin tarvetta on. Verkoston myötä nuoren turvallisuuden tunne kasvaa ja hän uskaltaa alkaa elää elämäänsä ja ottamaan hiljalleen vastuuta siitä.

3.4.4 Koulutus

Kuten aiemmin on tullut esille, itsenäistymiseen liittyy vahvasti myös koulutautuminen ja työmarkkinoille siirtyminen. Yli 90 prosenttia nuorista jatkaa opintoja peruskoulun jälkeen. Nuorten kouluttautuminen on lisääntynyt huomattavasti 1990-luvulta laman seurauksena. 20 vuotta sitten vain neljäsosa 15–29-vuotiaista nuorista opiskeli ja suurin osa oli työelämässä. Laman seurauksena työttömyys kuitenkin kasvoi, jolloin realistinen vaihtoehto oli opiskelu. Ennen lamaa hieman yli puolet 15–19-vuotiaista nuorista opiskeli ja laman jälkeen yli kaksi kolmasosaa. Vuonna 2003 osuus oli 63 prosenttia. (Järvinen & Vanttaja 2005, 6–7.) Myrskylän (2009) mukaan myös koulutustaso on noussut.

Opiskelupaikan saaminen ei kuitenkaan ole itsestänselvyys, sillä vuonna 2009 peruskoulun jälkeistä jatko-opiskelupaikkaa vaille jäi yli kahdeksan prosenttia ja lukion jälkeistä jatko-opiskelupaikkaa vaille uusista ylioppilaista noin 60 prosenttia. Prosenttiyksiköllä kasvoi myös tutkintoon johtavien jatko-opintojen ulkopuolelle jääneiden osuus. Jatko-opintoihin hakivat kuitenkin lähes kaikki. (Sekä peruskoulun 9. luokan päättäneiden että uusien ylioppilaiden välitön pääsy jatko-opintoihin oli vuonna 2009 edellisvuotta vaikeampaa, 2010.)

Harjoittelusta saamani kokemuksen mukaan monilla TIITU:n nuorista on tavoitteena päästä opiskelemaan. Koulutukseen pääsemistä hankaloittavat kuitenkin peruskoulun päättötodistuksen uupuminen tai heikot arvosanat. Jotkut yrittävätkin korottaa arvosanojaan iltalukiossa tai pyrkivät koulutukseen tai ammattiin erilaisten tukitoimien, kuten työ- ja yksilövalmennuksen kautta. Yleensä kaksi kolmasosaa ylioppilaista on saanut jatko-opiskelupaikan vuosi lukion loppumisen jälkeen (Kaukonen 2009).

Koulutukseen päässeistä osa kuitenkin keskeyttää opintonsa. Lukiossa osuus oli lukuvuonna 2007–2008 4,5 prosenttia, ammatillisessa koulutuksessa 9,8 prosenttia, ammattikorkeakoulutuksessa 9,2 prosenttia ja yliopistokoulutuksessa 6,1 prosenttia. Lukuja kuitenkin vähentävät koulutussektoria vaihtaneet. (Keskeyttäminen lisääntyi muussa kuin ammatillisessa koulutuksessa, 2010.)

Harjoittelussani huomasin, että useilla TIITU:n nuorilla on haasteita opinnoissaan. Tällöin työntekijöiden tavoitteena on motivoida heitä jatkamaan, jottei keskeyttämistä tapahtuisi. Hankaluudet liittyvät kokemuksiini mukaan usein arjenhallintataitoihin, kuten päivärytmistä kiinni pitämiseen. Nuoret saattavat viettää illalla aikaa kavereidensa kanssa, jolloin päivä helposti venyy ja nukkumaanmeno viivästyy. Aamulla on vaikea nousta ylös lyhyiden yöunien takia ja kouluun lähteminen helposti jää. Ja kun kouluun ei ole ehtinyt ajoissa,

kynnys myöhästymiselle nousee, jolloin on helpompi olla menemättä ollenkaan. Näin kun jatkuu pidempään, opinnoista jää jälkeen ja motivaatio niitä kohtaan laskee entisestään.

Myrskylän (2009) mukaan vanhempien koulutustausta vaikuttaa lasten kouluttautumiseen. Hänen mukaansa lapsilla on sitä isompi todennäköisyys hankkia korkeampi koulutus, mitä korkeammin heidän vanhempansa ovat kouluttautuneet. Etenkin äidin koulutustaso vaikuttaa lasten kouluttautumiseen ja osaltaan ehkäisee heidän jäämistään pelkän peruskoulun varaan. Myös koulutusala näyttää joiltakin osin periytyvän vanhemmilta lapsille. (Myrskylä 2009.)

Nuorisobarometrin mukaan nuoret pitävät koulutusta tärkeänä erityisesti työn saamisen kannalta. Opiskelun syyksi vastataan lisäksi sisällöltään kiinnostavan ja vakituisen työn saaminen. Nuoret siis pitävät opiskelua tärkeänä väylänä työelämään. (Myllyniemi 2008, 25.) Työnsaantiin vaikuttaviksi tekijöiksi nuoret kuitenkin listaavat tärkeimmäksi motivaation ja vasta sitten ammattitaidon, työkokemuksen ja koulutuksen (Myllyniemi 2008, 25–26).

Vuoden 2007 nuorisobarometrissa käy ilmi, että koulutusta pidetään tärkeänä väylänä työelämään, mutta että sen merkitys itsessään ja työelämässä pysymisen kannalta on laskenut jatkuvasti vuodesta 1999 (Myllyniemi 2007, 30–32). Sen sijaan Sulanderin ym. (2007) mukaan nuoret pitivät työssä tärkeinä ammatti-, kieli- ja yhteistyötaitoja. Nämä ovat yleensä koulutuksella hankittuja taitoja, mutta koulutuksella onkin ehkä tarkoitettu hankittuja papereita. (Myllyniemi 2007, 34.)

Väestön ikääntymisen takia työuria pyritään pidentämään alkupäästä. Siksi nuorten odotetaan siirtyvän mahdollisimman nopeasti työmarkkinoille, mikä kuitenkin riippuu koulutukseen pääsemisestä ja valmistumisesta. (Kaukonen 2009.)

Suomalaisnuoret opiskelevat muihin OECD-maihin verrattain vanhempina. Uusista korkeakouluopiskelijoista puolet on alle 23-vuotiaita ja peruskoulun jälkeisen tutkinnon suorittaneita 20–24-vuotiaita on 80 prosenttia. Tämä johtuu siitä, että siirtyminen toiselta asteelta eteenpäin kestää kauemmin, kuin peruskoulusta toiselle asteelle. Peruskoulun suorittaneista 93–95 prosenttia jatkaa heti opintoja. (Kaukonen 2009.)

Nuoren elämänvaiheeseen liittyy kuitenkin opintojen lisäksi paljon muutakin, joten työelämään siirtyminen ei ole yksiselitteinen ilmiö. Monilta se käy silti joustavasti muun muassa sen takia, että he ovat työskennelleet jo opintojen ohessa. Näin ollen ei ole syytä huolehtia työelämään siirtymisen aikaistamisesta, sillä monet opiskelijat ovat olleet työmarkkinoilla koko ajan. (Kaukonen 2009.)

3.4.5 Työllisyys

Työ on merkittävä yksilöä yhteiskuntaan integroiva asia, sillä työnteon kautta hän tuntee kuuluvansa laajempaan kokonaisuuteen. Työ luo lisäksi sosiaalista kiinteyttä ja yhteenkuuluvuutta sekä aikaansaa aineellista hyväosaisuutta. (Raunio 2006, 73–74.)

Nuorten työllisyyttä kuvaavat kuitenkin erityisesti pätkätyöt. Vuonna 2008 puolet pätkätöiden tekijöistä oli alle 30-vuotiaita ja ne olivat vain hyvin harvoin toivottuja. Nuoruuteen liittyy myös työn määräaikaisuus, sillä alle 20-vuotiaista palkansaajista puolet, 20–24-vuotiaista yli kolmannes ja lopuista alle 30-vuotiaista neljännes oli määräaikaisessa työsuhteessa. (Okkonen 2009.)

Määräaikaisuus liittyy monilla kuitenkin esimerkiksi kesätöihin, jolloin määräaikaisuus on oma valinta. Mitä vanhemmasta nuoresta on kysymys, sitä enemmän määräaikaisuuden valintaan vaikuttaa se, ettei vakinaista työtä ole tarjolla. (Okkonen 2009.) Raunio (2006, 81) mukaan epävakaa työsuhteet saattavat liittyä marginaaliseen asemaan työelämässä, mutta suurimmat ongelmat liittyvät silti usein toimeentuloon, jota käsittelen seuraavassa alaluvussa.

Työnteko on suhteellisen yleistä suomalaisten opiskelijoiden keskuudessa, sillä 24-vuotiaista opiskelijoista työllisiä oli 60 prosenttia vuonna 2008. Työsuhteet olivat yleensä epätyypillisiä eli osa- ja määräaikaisia ja sijoittuivat palvelu-, myynti- ja hoitotyöhön, joita kolmannes opiskelijoista teki. (Hulkko 2009.)

Työ on tärkeä osa itsenäistymistä ja aikuistumista, sillä se jäsentää elämää. Ansiotyö on keskeinen osa elämänkulkua ja toimintaa, jolla on myös merkitystä sille, keitä olemme ja kuinka elämme eli se määrittää identiteettiä. Se mahdollistaa lisäksi toimeentulon ja vaikuttaa laajasti muihinkin elämän osa-alueisiin kuten vapaa-aikaan, perheeseen, terveyteen ja hyvinvointiin. (Jokisaari 2002, 68–69.)

Työelämään siirtyminen on oleellinen osa aikuistumista ja itsenäistymistä, eikä se ole yhdentekevää. Työ on suuri osa elämää ja myös hyvinvointiyhteiskunnan palvelut rakentuvat sen ympärille muun muassa ammatillisen koulutuksen ja työttömyysturvan kautta. (Jokisaari 2002, 68.)

Helminen (2006, 27) ja Lämsä ovat huolissaan erityisesti tutkintoa vailla olevien nuorten työmarkkinatilanteesta, sillä jos töitä ei löydy, nuori putoaa pian työmarkkinatueltä toimeentulotuen varaan, koska vaadittava työssäoloehto ei täyty. Siitä seuraa riippuvuus perheestä ja yhteiskunnasta sekä itsenäistymisen mahdottomuus. (Lämsä 2009; 198–199, 219.)

Nykyään työelämään siirtyminen on epätyypillisten työsuhteiden vuoksi epävarmempaa ja pitkittyneempää. Lisäksi työmarkkinoille integroituneiden ja niistä syrjäytyneiden rinnalle on syntynyt kolmas ryhmittymä, joka pysyvästi ajelehtii epävarman ansiotyön ja sen ulkopuolelle jäämisen välillä. (Jokisaari 2002, 69.) TIITU:n nuorten näkökulmasta opiskelemaan pääseminen ei ole havaintojeni mukaan itsestäänselvyys, eikä työelämään siirtyminen helppoa elämänhallintataitojen puutteellisuuden vuoksi, vaikka koulutus olisikin (Linakangas & Suikkanen 2004, 26).

Perinteinen polku koulutuksesta varmaan ansiotyöhön ei enää toimi, vaan tilalle on tullut epävarmuutta ja tilapäisyyttä. Näin ollen työ ei enää tarjoa nuorille perustaa oman elämänsä suunnitteluun ja tavoitteiden toteuttamiseen. (Jokisaari 2002, 69.)

On olemassa kaksi näkökulmaa, joilla selitetään yksilön sijoittumista työelämään: yksilökeskeinen ja kontekstuaalinen. Yksilökeskeisen ajattelumallin mukaan työelämään siirtymiseen tarvitaan tiettyjä yksilön henkilökohtaiseen ja inhimilliseen pääomaan liittyviä ominaisuuksia kuten kykyä, koulutusta ja persoonallisuutta. Tämän mallin mukaan työelämässä on vapaa ja avoin kilpailu, jossa yksilön tulee pärjätä kyvyillään ja ansioillaan. (Jokisaari 2002, 70.)

Kontekstuaalisen mallin mukaan yksilön sijoittumista työelämään määrittelee hänen sosiaalinen pääomansa eli sosiaaliset verkostot. Toisin sanoen koulutautumiseen ja työllistymiseen vaikuttaa yksilön perhetausta, eikä niinkään yksilön omat ansiot ja ominaisuudet. (Jokisaari 2002, 70.)

Työelämässä pysymiseen vaikuttavat yksilön kokemukset, jotka ylläpitävät motivaatiota. Yksilöllä on siis omat tavoitteensa työelämässä ja sieltä saadut kokemukset muokkaavat hänen toimintaansa ja kiinnostuksen kohteitaan, mikä negatiivisessa mielessä voi johtaa jopa työelämästä vetäytymiseen. (Jokisaari 2002, 71–72.)

Kokemukseni mukaan TIITU:n nuorilla ei juuri ole kokemusta työelämästä, sillä monella on vielä opinnot kesken. Opinnot tosin voivat olla ammatillisia, jolloin oma uravalinta alkaa konkreettisesti hahmottua opiskelun myötä. Joistakin saattaa tuntua, että on valinnut väärän alan ja uudelleen koulututtautuminen voi tuntua raskaalta.

Tällöin olisi erittäin tärkeää, että nuoret saisivat positiivisia kokemuksia työelämästä eivätkä ajautuisi syrjään. Negatiivisia kokemuksia saattavat aiheuttaa muun muassa edellä mainitut työllistymisen epävarmuus ja epätyypilliset työsuhteet. Syrjäytymisriskin alla oleville nuorille olisi tärkeää löytää erilaisia työllistymispolkuja, joihin TIITU:kin nuoriaan ohjaa, jotteivät työelämään siirtymisen alkukompuroinnit vaikuttaisivat koko tulevaan työuraan ja siihen asennoitumiseen (Jokisaari 2002, 77).

3.4.6 Talous

Tilastokeskuksen mukaan 16–24-vuotiaista puolet asui vuonna 2008 vanhempiensa kanssa, jolloin nuorten köyhyysriski oli noin 11 prosenttia. Jos nuori asui molempien vanhempiensa kanssa, riski putosi kahdeksaan prosenttiin, mutta jos vanhempia oli vain yksi, riski nousi 27 prosenttiin. (Pienituloisuus ikäryhmittäin ja lapsiköyhyys, 2010.)

Vanhempiensa kodista pois muuttavan nuoren köyhyysriski nousee jopa 42 prosenttiin. Jos nuori asuu yksin, riski on 62 prosenttia, kun taas puolison kanssa asuvien riski on vain 27 prosenttia. Noin puolet nuorista asuu puolison kanssa ja noin kolmannes yksin. Opiskelijoiden köyhyysriski on noin 70 prosenttia ja yksinäisten työttömien riski 80 prosenttia. (Pienituloisuus ikäryhmittäin ja lapsiköyhyys, 2010.)

Nuoren talous voi koostua monenlaisista tuloista. Niitä voivat olla palkka- ja yrittäjätulot, pääomatulot, opintososiaaliset etuudet, perhe-etuudet, työttömyyteen liittyvät tulot, asumisen tuet tai sosiaaliturva (Hämäläinen 2004, 29). Palkkatulot kasvavat iän myötä, mutta sosiaaliturvaa saajien osuus on korkeimmillaan ikävuosina 20–23. Tätä selittää etenkin opiskelijoiden suuri osuus, sillä opintoihin tarkoitetun sosiaaliturvan osuus on tällöin korkeimmillaan. Myös työttömyyttä on paljon, ja osa nuorista on perustanut perheen, jolloin sosiaaliturva on keskeinen tulonlähde. (Hämäläinen 2004, 30.)

Toimeentulotuen osuus tuloista on suurimmillaan 18–20-vuotiailla, työttömyysturvan 19–20-vuotiailla, opintososiaalisten etuuksien 21–22-vuotiailla ja perhe-etuuksien 25–30-vuotiailla (Hämäläinen 2004, 31–32). Hämäläisen mukaan opiskeluaikaa voidaan köyhyyden näkökulmasta pitää jossain määrin hyväksyttävänä, sillä se liittyy tiettyyn elämänvaiheeseen ja on väliaikaista. Opiskelijoiden jälkeen suurin köyhien ryhmä nuorten keskuudessa on työttömät. (Hämäläinen 2004, 37.)

Suomen työttömyysturvajärjestelmä jakautuu Kelan maksamaan perusturvaan eli peruspäivärahaan ja työmarkkinatukeen sekä ansiosidonnaiseen työttömyyskassan maksamaan työttömyysturvaan (Hämäläinen 2004, 74–75). TIITU:n nuorien pääasialliset tulot koostuvat harjoittelusta saamani kokemuksen mukaan toimeentulotuesta, opintotuesta ja työmarkkinatuesta, riippuen nuoren tilanteesta. Tuntemistani nuorista kukaan ei saanut ansiosidonnaista työttömyysturvaa, sillä heille ei ollut kertynyt siihen tarvittavaa työssäoloehdot.

Talous liittyy itsenäistymiseen siinä mielessä, että kun nuorella on rahaa tai mahdollisuus saada sitä esimerkiksi työn kautta, hänen mahdollisuutensa muuttaa itsenäisesti asumaan paranevat (Hämäläinen 2004, 50). Tutkimuksen mukaan 78 prosenttia vastaajista oli jotenkin joutunut sopeuttamaan tilannettaan selviytyäkseen asumismenoistaan näiden noustua 19 prosenttia vuodesta 2005. Tapoina oli esimerkiksi työskentely opintojen ohella tai turvautuminen sukulaisiin. (Kuinka rahat riittävät? 2011, 34.)

Iltalehti keräsi lukijoilta kokemuksia itsenäistymisestä ilman vanhempien taloudellista tukea. Lehden mukaan osa nuorista ei ole halunnut vanhemmiltaan rahaa, vaan he ovat halunneet pärjätä itse. Toinen puoli olisi tarvinnut tukea, jota vanhemmat eivät syystä tai toisesta ole pystyneet tai halunneet antaa. Toimeen on kuitenkin mahdollista tulla esimerkiksi tekemällä töitä, jolloin opintojen alkaminen saattaa kuitenkin viivästyä. (Lukijat: Kun vanhemmat eivät tue, 2010.) Kaukosen (2009) mukaan opintojen ohella tehtävä työ on osa nuoren taloudellista itsenäistymistä.

Toisen artikkelin mukaan noin kaksi kolmasosaa kotoa pois muuttavasta nuoresta saa taloudellista tukea vanhemmiltaan. Nuoret ovat arvioineet tuen määräksi noin 60 euroa kuukaudessa, kun vanhemmat arvioivat tuen määräksi noin 100 euroa kuukaudessa. Yleisimmin taloudellista tukea annetaan puhe-
linlaskuun ja ruokakassiin. (Näin vanhemmat tukevat nuorta taloudellisesti, 2010.) Taloudellista tukea annetaan myös ennakkoperintönä, asuntolainaa taa-
tessa tai rahaa lainatessa (Kuinka rahat riittävät? 2011, 36–37).

Taloudenhallinta on osa itsenäistymistä, sillä siinä tapahtuvilla muutoksilla on vaikutusta myös muille elämän osa-alueille (Lehtinen 2011, 72). Monet nuoret kuitenkin huumaantuvat uudesta vapaudestaan lapsuuden ja aikuisuuden välillä ja käyttävät rahaa riskialttiisti. Rahaa ei kuitenkaan ole niin paljon, kuin sitä haluttaisiin käyttää, joten monet turvautuvat kulutusluottoihin. (Lehtinen 2011, 68.)

Kulutusluotot ovat yleistyneet nopeasti viime vuosina, ja etenkin nuoret suhtautuvat niihin myönteisesti (myös Lehtonen & Salonen 2008, 105). Luoton tarve syntyy usein spontaanisti tuotteen ostopaikassa, joten siitä seuraa jatkessaan vaikeuksia, kuten velkojen ketjuuntumista ja pitkäaikaisia taloudellisia vaikeuksia. Rahankäytön vaikeus johtuu usein siitä, ettei nuoren ole aiemmin tarvinnut huolehtia raha-asioista kotona. Kulutusluottojen myötä maksuhäiriötkin ovat yleistyneet vuoden 2010 alussa. (Lehtinen 2011, 68.)

3.4.7 Osallisuus

Osallisuus on syrjäytymisen vastakohta. Osallisuus on syrjäytymiseen nähden vähemmän leimaava ja myönteisempi ilmaus ja siten osuvampi puhuttaessa nuorista. Osallisuus tarkoittaa kuulluksi tulemistä, vaikutusmahdollisuuksia sekä syrjäytymisen vähentymistä. (Vehviläinen 2008, 30.)

Helmisen (2006, 27–28) mukaan nuorten osattomuuden ehkäiseminen tulee liittää koko yhteiskunnalliseen osallisuuteen, ei vain koulutukseen ja työhön. Vehviläinen puolestaan korostaa nimenomaan koulutuksellisen syrjäytymisen vähentämistä kansalaisaktiivisuuden lisäämisen ohella yhteiskunnallisena integraationa. Koulutuksellista syrjäytymistä voidaan pyrkiä estämään esimerkiksi peruskoulun ja toisen asteen välisen nivelvaiheen kehittämällä, amma-

tillisen koulutuksen keskeyttämisen vähentämisellä ja varmistamalla jatko-oppiskelupaikkoja. (Vehviläinen 2008, 30–31.)

Perukankaan (2010, 4) mukaan osallisuus on prosessi, jossa tullaan osalliseksi oppimisen ja voimaantumisen kautta. Motivaatio osallisuuteen syntyy siitä, että tiettyjen tekojen uskotaan johtavan johonkin. Osallisuudessa on tärkeää myös tuntee itsensä osalliseksi, mikä syntyy omien mahdollisuuksien ja kykyjen vaikutuksen ymmärtämisestä itselle tärkeisiin asioihin. Jos ihminen ei usko onnistumiseensa, osallisuuskään ei toteudu. (Perukangas 2010, 5.)

Osallisuus ja osallistuminen ovat eri asioita. Osallistumisessa osallistutaan johonkin toisen määrittelemään toimintaan ja osallistumismotivaatio syntyy osallisuuden tunteesta. Osallisuus on omakohtainen tunne, jonka raameja pystyy itse muokkaamaan, sillä osallinen on täysillä mukana toiminnassa. (Perukangas 2010, 5.) Osallisuuden kokemus syntyy siis siitä, että tuntee olevansa mukana ja vaikuttavansa tekemäänsä asiaan.

Piironen (2007) jakaa osallisuuden kahteen näkökulmaan: toisaalta se on päätöksenteko-osallisuutta, jossa on mahdollisuus vallankäyttöön esimerkiksi poliittisesti ja toisaalta se on osattomuuden eli syrjäytymisen vastakohta, voimaantuminen (Perukangas 2010, 5). Tässä opinnäytetyössä tarkoitetaan osallisuudella nimenomaan voimaantumista.

Osallisuudesta puhuttaessa on tärkeää pohtia sitä, mistä ollaan osallisia tai mihin osallistutaan. Yksilö voi olla osallinen palveluihin, jolloin hänen tulee muun muassa saada tarvitsemiaan palveluita sekä tietää mihin hän on oikeutettu ja mistä niitä saa. Hän voi lisäksi olla osallinen esimerkiksi ympäristönsä suunnitteluun. Ilmaisuosallisuus tarkoittaa sitä, että yksilö voi toteuttaa ja ilmaista itseään ja tieto-osallisuus sitä, että hän on tietoinen omista vaikutusmahdollisuuksistaan itseään koskevassa päätöksenteossa. Se, missä ollaan osallisia, voi olla esimerkiksi oma elämämpiiri tai yhteiskunta. (Perukangas 2010, 5–6.)

Ihmiset ovat erilaisia ja myös osallisuuden osa-alueet vaihtelevat. Joku saattaa olla voimakkaasti tieto-osallinen, mutta ilmaisuosallisesti heikompi. Osallisuudella on kuitenkin taipumusta kasaantua siten, että osa ihmisistä on osallinen monilla eri osallisuuden ulottuvuuksilla, kun taas osa ei oikein millään. Perukangas vertaa ilmiötä kouluun: on todennäköistä että kymppin oppilas matematiikassa on myös kymppin oppilas äidinkielessä, kun taas joillakin on haasteita pärjätä useissa kouluaineissa. (Perukangas 2010, 6.)

Tutkimustulosten mukaan nuorten vaikuttamismahdollisuudet, mahdollisuuksien käyttäminen, aktivointi, kuuleminen ja mielipiteiden painoarvo ovat nousseet vuodesta 2004 vuoteen 2006. Ongelmana on kuitenkin se, miten kaikilla nuorilla on edellytykset ja mahdollisuudet vaikuttaa, sekä kuinka paljon mielipiteillä on merkitystä paikallisessa päätöksenteossa. (Vehviläinen 2010, 86.)

Haasteena onkin nuorten osallistaminen kokonaisvaltaisesti, sillä nyt aktiivisuus kasaantuu samoille nuorille nykyisten osallisuuskäytäntöjen vuoksi. Näennäisesti osallisuutta kannatetaan ja se toimii näiden nuorten ansiosta, mutta todellisuudessa laajemman nuorison vaikutusmahdollisuudet ovat heikot. (Vehviläinen 2010, 115.)

3.5 Syrjäytyminen ja marginalisaatio

Syrjäytymisellä tarkoitetaan Raunion (2002, 18) mukaan yhteiskunnallisesta normaalisuudesta sivuun joutumista. Helneen (2002, ix) mukaan syrjäytymistä tulee tarkastella suhteessa toisiin ihmisiin ja yhteiskuntaan. Hänestä syrjäytyminen ei ole sosiaalinen tila, vaan yhteiskunnallisen puheen tuottamaa. Ruotsalaisen (2005, 197) mukaan syrjäytymiskeskustelussa tulisi kiinnittää enemmän huomiota siihen, kuka syrjäyttää kenet, sillä syrjäytyminen sanana viittaa itsestään tapahtuvaan prosessiin. Raunio (2006, 12) lisää vielä kysymyksen mistä syrjäydytään.

Syrjäytyminen voidaan nähdä yksilöiden hyvinvoinnin ongelmina ja sen ydin on niiden kasautumisessa (Raunio 2006; 19, 28). Vaikka ennaltaehkäisevän työn merkitystä korostetaankin, sosiaalityö ajankohtaistuu vasta sitten, kun syrjäytyminen on todellisuutta. Tutkimuksessa pitäisikin kiinnittää enemmän huomiota syrjäytymisen prosessiin, kuin tuloksiin. (Raunio 2006, 28.)

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisun mukaan syrjäytymisellä tarkoitetaan kasaantunutta huono-osaisuutta ja huono-osaisuuden kehän muodostumista (Sosiaaliturvan suunta 2005–2006; 2006, 85). Raunion mukaan kasautuneeseen hyvinvoinnin ongelmat eivät tarkoita syrjäytymistä sellaisenaan, sillä täytyy ottaa huomioon myös yksilön suhde yhteiskuntaan. Ollakseen syrjäytynyt, yksilön tulee joutua syrjään useilla eri elämänsä osa-alueilla. Sosiaalityön näkökulmasta huono-osaisuuden tulee lisäksi olla vakava uhka ihmisen selviytymiselle ja hyvinvoinnille. (Raunio 2006, 31–32.)

Syrjäytymisvaara tarkoittaa sitä, että on olemassa ongelmia ja riskejä, jotka voivat altistaa yksilön tai perheen uusille ongelmille, jolloin syntyy pelko tilanteen huonontumisesta (Lämsä 2009, 149). Vakavassa syrjäytymisvaarassa olemassa olevat riskit ovat muuttuneet ongelmiksi, jotka tuottavat niitä lisää. Vakavassa syrjäytymisvaarassa oleva henkilö ei usein halua ottaa vastaan tarjottua apua, koska ei halua olla toimenpiteiden ja kontrollin kohteena. (Lämsä 2009, 154.) Linnakangas ja Suikkanen (2004, 29) puhuvat nuorten kohdalla korkeintaan syrjäytymisen vaarasta, ei varsinaisesta syrjäytymisestä, mutta muistuttavat että kehitys voi alkaa jo lapsena hyvinkin pienestä.

Marginalisaatio tarkoittaa syrjäytymisen prosessia, jossa yksilöllä on käytettävissään vähenevät resurssit elämänsä hallitsemiseksi. Marginaalisuus on sen tuloksena syntynyt jossain määrin pysyvä tila, jossa nämä resurssit ovat puutteelliset. Resurssit voivat olla taloudellisia, kulttuurisia tai sosiaalisia. (Raunio 2006, 53–54.)

Raunio mukaan marginalisaatioon voidaan liittää positiivisia merkityksiä, sillä yksilö saattaa haluta olla marginaalissa, toisin kuin syrjäytynyt. Marginalisaatio saattaa kyllä johtaa syrjäytymiseen, kun se koskettaa monia eri elämänalueita, mutta silti siihen liitetään yhteiskunnalliseen normaalisuuteen palaamisen mahdollisuus. (Raunio 2006, 56–57.)

Myös Helne erottaa syrjäytymisen ja marginalisaation toisistaan. Hänen mukaansa syrjäytymisestä puhutaan usein eksklusiona, ulossulkemisena. Eksklusiivisessa yhteiskunnassa on inklusion sisäpiiri eli ”me”, inklusion ulkopiiri eli syrjäytyneet ja eksklusion piiri eli ulossuljetut. Marginalisaatiossa yksilö siis ajetaan yhteiskunnan ulkopiirille, mutta ei suljeta ulos. Ulossuljetut eli syrjäytyneet puolestaan pidetään ulkona. (Helne 2002, 170–172.) Ulossulkeminen tarkoittaa yksilön kannalta osattomuutta yhteiskunnallisesti normaalia. Marginalisaatiossa tilanne ei kuitenkaan ole toivoton, koska yksilöllä on mahdollisuus palata yhteiskunnan keskukseen. (Raunio 2006, 55.)

Marginalisaation käsite sopii myös TIITU:n nuoriin syrjäytymistä paremmin. TIITU:n nuoret haluavat elää normaalia elämää, opiskella ja päästä töihin, sillä projektin tuella he pyrkivät nousemaan omille jaloilleen ja itsenäistymään. Heillä on keskimääräistä haasteellisemmat lähtökohdat, koska heiltä puuttuu joitain voimavaroja ja resursseja, kuten perheen sosiaalinen tuki tai riittävä taloudellinen asema. Voidaan siis ajatella, että TIITU:n nuoret ovat marginalisaation ulkopiirissä eli syrjäytyneiden riskiryhmässä. He ovat kuitenkin tuen piirissä keräämässä itselleen tietoja ja taitoja selviytyäkseen itsenäisesti elämässä ja päästäkseen takaisin yhteiskunnan keskukseen.

Marginalisaatiota voi näiden nuorten kohdalla tapahtua esimerkiksi koulutus- tai työmarkkinoilla tai sosiaalisessa pääomassa. TIITU:n tavoitteena on vaikuttaa siihen, ettei tilanne pahene eli ettei marginalisaatio syvene useimmille elämän osa-alueille. (Helminen 2006, 27.) TIITU:n tarjoaman tuen avulla pyritään siihen, ettei ulossulkemisesta piiristä eli varsinaista syrjäytymistä tapahdu (Raunio 2006, 59–60).

Eräs tapa tarkastella syrjäytymistä on lisäksi muutosprosessi, jossa yksilön elämänhallinnan resurssien määrä vaihtelee. Voidaan myös tarkastella näiden resurssien riittävyttä muuttuvissa tilanteissa, jotka koskevat yksilöä tai yhteiskuntaa. Ritakallion (1991) mukaan yksilöllinen muutosvaihe voi olla esimerkiksi avioero ja yhteiskunnallinen muutosvaihe työmarkkinatilanne. (Lämsä 2009, 35.)

Syrjäytymisen muutosprosessin voidaan katsoa johtuvan yksilöstä, sillä hän ei pysty kilpailemaan esimerkiksi koulutuspaikoista, eikä sopeutumaan elämänmuutoksiin. Toisaalta syy voi olla yhteiskunnan, joka korostaa polarisaatiota eli ihmisten välistä eriarvoistumista. Kolmas vaihtoehto on jotain siltä väliltä, yksilö suhteessa yhteiskuntaan ja kulttuuriin. (Lämsä 2009, 36–37.)

Jyrkämän (1986) mukaan nuoret ovat erityisen alttiita syrjäytymään, koska nuoruusiässä ihminen kokee paljon muutoksia, kuten opiskelun aloittaminen ja muutto asumaan itsenäisesti lapsuuden kodista. Hänen mukaansa syrjäytymisvaaran aiheuttaa se, että nuorelle tapahtuu pienellä aikavälillä paljon suuria asioita, joita voi olla vaikea käsitellä yhtä aikaa. Tavallisten nuoruusiästä liittyvien elämänvaiheiden lisäksi nuorta saattaa kohdata esimerkiksi vanhempien avioero. (Lämsä 2009, 36.)

Lämsä erittelee muun muassa nuoruusajan pidentymisen sekä nuorten aikuis-tumisprosessin, koulutuksen, sosiaalisen tuen ja kontrollin eriytymisen olevan esimerkkejä yhteiskunnan ja kulttuurin muutoksista, jotka ovat lisänneet nuorten syrjäytymisriskiä. Koveneva kilpailu koulutus- ja työmarkkinoista aiheuttaa Jyrkämän (1986) mukaan nuorille kovia paineita. (Lämsä 2009, 36.) Laineen (2000) mukaan myös kaupungistuminen, elintason kohoaminen, media ja kansainvälistyminen saattavat lisätä tätä riskiä (Linnakangas & Suikkanen 2004, 25).

Toimittaessa nuorten syrjäytymistä vastaan, on tärkeää aloittaa työ tarpeeksi ajoissa eli jo heti ikäkauden alussa. Linnakangas ja Suikkanen perustelevat tätä sillä, että silloin perheellä sekä koululla ja muilla yhteistyötahoilla on enemmän keinoja vaikuttaa negatiivisen kehityksen alkamiseen. Nuori on silloin myös vahvasti sidoksissa esimerkiksi kouluun, jossa tilannetta voidaan tarkkailla ja puuttua siihen varhain. (Linnakangas & Suikkanen 2004, 93.)

4 NUORTEN ITSENÄISTYMINEN JA TUETTU ASUMINEN

Omana lukunaan on tuettu asuminen itsenäistymisen osa-alueena, sillä se on opinnäytetyön yksi keskeisimpiä käsitteitä. Luvussa tarkastellaan tuettua asumista yleisesti sekä tiivistä tuettua asumista eli TIITU:n tarjoamaan tukea. Tuettua asumista kuvataan sekä konkreettisesti että prosessia tarkastellen. Luku perustuu osin omiin kokemuksiini, havaintoihini ja työntekijöiden kanssa käytyihin keskusteluihin harjoittelussani vuoden 2010 keväällä.

4.1 Tuettu asuminen

Nuorten tilanne asuntomarkkinoilla on heikko, kuten edellisessä luvussa kävi ilmi. Nuorten kehittyvät elämönhallintataidot voivat lisäksi vaikeuttaa asumista, jolloin tarvitaan asumisen sisältö- ja tukipalveluja sekä tukiasuntoja. Eri-tyistä huomiota tulee kiinnittää itsenäistyvän nuoren kokonaiselämäntilanteeseen, tarpeisiin ja hyvinvointiin sosiaalisen vahvistamisen kautta. (Nuorten asumisen tutkimushanke n.d., 2-3.)

Asumisen konkreettisia vaikeuksia voivat olla osaamattomuus arjen perustaidoissa, kyvyttömyys huolehtia vuokravoitteista ja sosiaalisia ongelmia synnyttävä häiriökäyttäytyminen. Ongelmia tulee, jos nuori ei syystä tai toisesta voi asua kotona, eikä esimerkiksi omistus- tai vuokra-asuminen ole

mahdollisia. (Kivelä 2009, 11.) Näitä ongelmia pyritään asumisneuvonnalla ja tuetulla asumisella ehkäisemään (Nuorten asumisen tutkimushanke n.d., 3).

Lehtosen ja Salosen mukaan nuorten tuettu asuminen jakautuu neljään kategoriaan, joita ovat häiriöttömien asumistapojen opettelu, arjen taitojen opettelu, kontrolli sekä ohjauksellinen vuorovaikutustyö. Nuoren oma motivaatio luo onnistumisen edellytykset, kun taas väkivaltaisuus, vaikea päihdeongelma, liian nuori ikä sekä pitkäaikaisen ja runsaan tuen tarve estävät tuetusta asumisesta hyötymisen. (Lehtonen & Salonen 2008, 34.)

Tuettu asuminen on tarkoitettu täysi-ikäisille nuorille, joiden elämässä on erityisiä haasteita. Tarkoituksena on tuen ja ohjauksen keinoin katkaista negatiivinen kierre ja syrjäytymisvaara. (Tuettu asuminen, 2009.) Ideana on tarjota tukea nuorelle aikuiselle asumisen aloittamisessa ja elämän suunnittelussa, jotta itsenäinen asuminen onnistuisi ja jotta elämä olisi tasapainoista ja mielekästä (Tuetun asumisen palvelukuvaus 2010, 6–7).

Kivelä on arvioinut nuorten asumisen tukitoimia kolmessa Nuorisoasuntoliiton paikallisyhdistyksessä. Eräs niistä on Hyvinkää, jonka nuorisoasuntoyhdistyksen palvelukuvausmallin mukaan tuetun asumisen syynä voivat esimerkiksi olla vaikea kotitilanne, alaikäisyys, velkaantuneisuus, asunnottomuus, itsenäistyminen laitoksesta tai kriisiytynyt asuminen (Kivelä 2009, 14). Tasnan tuetun asumisen palvelukuvauksessa (2010, 3–4) mainitaan kohderyhminä lisäksi pitkäaikaistyöttömät, ammattikouluttamattomat, nuoret perheet, kriminaalihuollon asiakkaat sekä mielenterveys- ja päihdekuntoutujat.

Tuettu asuminen on yleensä tuotteistettua ja se toimii tilaaja-tuottaja-mallin mukaisesti eli esimerkiksi Tampereen kaupunki ostaa palvelua Tasnalta. Tasna tarjoaa kolmenlaista tukea, jotka ovat vahva, perus ja kevyt tuki (Kivelä 2009, 13; Nuttu-projektin raportti 2006–2007, 13). Kevyessä tuessa asumisohjaaja tapaa nuorta siis noin kerran kuussa ja vahvassa kaksi kertaa viikossa (Nuttu-projektin raportti 2006–2007, 13). Tukeen sisältyvät henkilökohtaiset tapaamiset sekä nuoren kanssa käydyt puhelinkeskustelut, lähetetyt sähköpostit ja matkat. Lisäksi tehdään verkostoyhteistyötä, suunnittelua, kirjaamista ja tilastointia. (Tuetun asumisen palvelukuvaus 2010, 4.)

Tuki aloitetaan yleensä vahvana, sillä tuen tarve on alussa suurin ja tilanteen kokonaisvaltainen käsittely vie aikaa (Kivelä 2009, 13; Nuttu-projektin raportti 2006–2007, 13). Vahvassa tuessa harjoitellaan asumis- ja elämänhallintataitoja yhdessä asumisohjaajan kanssa (Tuetun asumisen palvelukuvaus 2010, 4). Prosessin myötä tukea kevennetään tavoitteena itsenäisempi elämänhallinta ja lopulta asuminen itsenäisesti. (Kivelä 2009, 13; Nuttu-projektin raportti 2006–2007, 13.) Käytännössä tuki kevenee ensin ohjaukseen ja siitä neuvontaan (Tuetun asumisen palvelukuvaus 2010, 5).

Nuori ohjautuu tuetun asumisen palveluun yleensä sosiaalityöntekijän kautta, joka tekee palvelupyynnön. Nuori tekee asuntohakemuksen, jonka jälkeen hänet haastatellaan, jotta saadaan selville tuen tarve ja soveltuvuus palveluun.

Tukeen ei oteta nuorta, jolla on akuutti mielenterveys- tai päihdeongelma tai jolla ei ole motivaatiota elämäntilanteensa muuttamiseen. (Kivelä 2009, 13; Tuetun asumisen palvelukuvaus 2010, 9.)

Seuraavaksi nuori näkee asunnon sekä kirjoittaa sopimukset ja tavoitteet, jonka jälkeen hänet perehdytetään toimintaan. Hän saa myös oman asumisohjaajan. (Kivelä 2009, 13; Tuetun asumisen palvelukuvaus 2010, 9.) Tuetun asumisen aluksi sopimus kirjoitetaan ensin määräaikaisena kolmesta kuuteen kuukauteen, jonka jälkeen sitä voidaan jatkaa viiteen vuoteen (Kivelä 2009, 14; Tuetun asumisen palvelukuvaus 2010, 9).

Muita tuetun asumisen työmenetelmiä ovat muun muassa kotikäynnit, rahankäytön seuranta, urasuunnittelu, velkajärjestely, palveluohjaus, tavoitteet ja palautekyselyt. Kotikäyntien ideana on seurata asumisen sujumista ja urasuunnittelulla tarkoitetaan päivätoiminnan etsimistä esimerkiksi koulun tai työn kautta. Palveluohjauksessa etsitään tarpeenmukaisia palveluita ja ohjataan nuorta niiden piiriin. Tavoitteissa luodaan yhteiset tavoitteet toiminnalle, mikä edesauttaa nuoren motivoitumista. Palautekysely tehdään nuorelle ja sosiaalityöntekijälle, jotta palveluita voidaan kehittää jatkossa. (Tuetun asumisen palvelukuvaus, 8.) Tukipaketti sisältää siis tuki- ja asuntoaastattelun, tuentarpeen ja ammatillisen verkoston kartoituksen, yksilölliset tavoitteet asumiseen sekä erilaiset sopimukset (Tuetun asumisen palvelukuvaus 2010, 7).

4.2 Tiivis tuettu asuminen

TIITU:n tuettu asuminen ei poikkea periaatteiltaan tavallisesta tuetusta asumisesta. Se on kuitenkin paljon tiiviimpää, sillä nuoria tavataan kuutena päivänä viikossa. Asiakasryhmä on myös vaativampaa, sillä he tarvitsevat erittäin vahvaa tukea (Projektisuunnitelma 2008–2010, 5).

TIITU:n tuettu asuminen on tarkoitettu 17–25-vuotiaille nuorille, jotka tarvitsevat tiivistä tukea ja ohjausta itsenäiseen elämään. Asumisohjaaja tukee nuoren verkostoja, ja auttaa asumiseen ja elämiseen liittyvissä asioissa. (Kohde-ryhmä 2009.) Työmenetelminä ohjaajat käyttävät tuetun asumisen menetelmiä sekä keskusteluja, vuokratvalvontaa, hoitoonohjausta ja yhteistyötä viranomaisten kanssa (Toimintamalli ja työmenetelmät 2009).

Myös TIITU:un tullaan yleensä jonkun nuoren yhteyshenkilön kautta, esimerkiksi sosiaalityöntekijän, joka sopii tutustumisajan (Kivelä 2009, 13; Projektisuunnitelma 2008–2010, 5). Tutustumisen jälkeen sovitaan haastatteluaika. Haastattelussa käydään läpi muun muassa nuoren elämäntilannetta, harrastuksia, rahankäyttöä ja tuen tarvetta. Tarkoituksena on selvittää onko nuori sopiva tukeen sekä esitellä hänelle toimintaa, jotta hän itsekkin ymmärtää, mihin on hakemassa (Kivelä 2009, 13). Palvelutarpeen kartoitus ja tutustumisvaihe ovat projektin keskeisiä työmenetelmiä (Projektisuunnitelma 2008–2010, 6).

Asunnon vapauduttua, työntekijät käyvät läpi haastattelulomakkeet ja valitsevat nuoren, jolla on suurin tuen ja asunnon tarve. Asuntoa tarjotaan nuorelle, ja jos hän ottaa sen vastaan, tehdään vuokra- ja tukisopimukset sekä hoidetaan yhdessä muut asumiseen liittyvät sopimukset. Tämä on perehdytysvaihe, jossa varmistetaan, ettei asumiseen liittyviä ongelmia pääse syntymään jo ennen muuttamista (Projektisuunnitelma 2008–2010, 6).

Seuraavaksi nuori muuttaa asuntoon ja ensimmäinen viikon aikana työntekijät auttavat nuorta kartoittamaan kodin perustamiseen liittyviä tarpeita. Toisella viikolla nuori osallistuu tukeen normaalisti ja tekee yhdessä omaohjaajansa kanssa tavoitesuunnitelman, johon kirjataan esimerkiksi opiskelupaikan hakemiseen liittyviä asioita (Kivelä 2009, 13).

Tuetun asumisen tuki tarkoittaa käytännössä sitä, että ohjaajat tukevat nuoria heidän elämässään ja auttavat hoitamaan tärkeitä asioita, kuten sosiaalityöntekijän käynnit sekä Kela- ja työvoimatoimistoasiat (Projektisuunnitelma 2008–2010, 6). Tiivis tuki tarkoittaa sitä, että nuoret ovat sitoutuneet tukeen kuutena päivänä viikossa eli heillä on velvollisuus olla tekemisissä työntekijöiden kanssa melkein joka päivä (Projektisuunnitelma 2008–2010, 5).

Eräs ero tavalliseen tuettuun asumiseen on TIITU:n tarjoama yhteisöllinen pienryhmätoiminta yksilöohjauksen rinnalla. Ryhmätoiminnoissa esimerkiksi pelataan, kokataan ja urheillaan yhdessä. Tarkoituksena on ylläpitää yhteisöllisyyttä, tukea nuorten sosiaalista vuorovaikutusta sekä innostaa muun muassa liikkumiseen ja ruoanlaittoon.

Toinen tavallisesta tuetusta asumisesta eroava asia TIITU:ssa on yhteisöpalaveri, jossa käsitellään kaikkia projektissa mukana olevia nuoria ja työntekijöitä koskevia asioita, käydään läpi alkavaa viikkoa, vaihdetaan kuulumisia ja ilmoitaudutaan ryhmätoimintoihin. Yhteisöpalaveri on tärkeä, sillä se tukee nuorten osallisuutta ja mahdollisuuksia vaikuttaa ympärillään oleviin asioihin.

Muita tukimuotoja ovat tavoitteiden asettaminen ja niiden seuraaminen, raha-asioiden hallinta, urasuunnittelu, raportointi sekä kotikäynnit (Projektisuunnitelma 2008–2010, 6). Kotikäynnit tehdään kerran viikossa, jolloin jokaisen nuoren asunnossa käy työntekijä (Projektisuunnitelma 2008–2010, 6). Kotikäynti ei ole tarkastus, vaan sen tarkoituksena on viettää hetki nuoren kanssa kahden ja jutella asioista, joista muuten ei välttämättä tule puhutuksi. Samalla se motivoi nuoria siistimään asuntoaan ainakin kerran viikossa.

TIITU:n tuessa vuokrasopimus tehdään ensin kahdeksi kuukaudeksi, jonka jälkeen sitä jatketaan, jos tuki ja asuminen näyttää sujuvan. Suositeltava asumisaika on noin yksi vuosi, jonka aikana asuminen itsenäisesti alkaa yleensä sujua hyvin. Tukea kevennetään pikku hiljaa nuoren tarpeista lähtien. (Kivelä 2009, 139.)

Käytännössä tuki kevenee niin, ettei nuorta muistutella esimerkiksi ryhmätoiminnoista tai kouluun lähtemisestä. Myöhemmin nuoren ei tarvitse enää

ilmoittaa itsestään joka päivä, vaan riittää että hän osallistuu vain pakollisiin toimintoihin. Kun lähestytään itsenäistä elämää, nuori voi muuttaa Tasnan nuorisoasuntoon ja vaihtaa sen keskivahvaan tukeen, joka jatkuu keskimäärin kuusi kuukautta sosiaalityöntekijästä riippuen (Projektisuunnitelma 2008–2010, 5).

Muita keskeisiä työmenetelmiä ovat palveluohjaus ja verkostotyö, puuttuminen ja asumisneuvonta, kuten tavallisessa tuetussa asumisessakin. Palveluohjaus ja verkostotyö tarkoittavat yhteistyötä muun muassa eri palveluntarjoajien ja vuokranantajien kanssa. Tärkeää on myös koordinoida erityisryhmien asuttamista, tehostaa tiedonkulkua sekä ohjata nuoria oikeiden ja riittävien palveluiden piiriin. Puuttuminen tarkoittaa lähinnä vuokravalvontaa ja asumisneuvonta perehdyttämistä sekä rästi- ja häiriöpuuttumista. (Projektisuunnitelma 2008–2010, 6.)

5 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Opinnäytetyön tutkimustehtävänä on selvittää, miten TIITU-projekti tukee nuorten itsenäistymistä eri arjen osa-alueilla. Tarkoituksena on selvittää työntekijöiden näkökulmasta TIITU:n mahdollisuuksia nuorten itsenäistymisen tukemisessa, sillä nuorten näkemyksiä tiiviistä tuesta ja sen onnistumisesta vastata nuorten tarpeisiin on jo tutkittu.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten TIITU-projekti vastaa työmenetelmillään nuorten arjen tuentarpeisiin?
2. Miten TIITU-projekti lisää nuorten valmiuksia itsenäiseen asumiseen?

Tarkoituksena on selvittää sellaisia projektissa käytettäviä menetelmiä, joiden työntekijät kokevat auttavan nuoria, sekä tapoja, jotka edesauttavat nuorten asumistaitoja ja itsenäistymistä tätä kautta. Tutkimustehtävä ja -kysymykset nousivat omasta kiinnostuksestani aiheeseen sekä opinnäytetyön toimeksiantajan kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä oli pääosin kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Tutkimuksessa käytettiin myös TIITU:n alkuhaastattelulomakkeista koostuvaa aineistoa. Lomakkeiden tilastollisen analyysin vuoksi tutkimus on osin myös kvantitatiivinen eli määrällinen.

Lisäksi aineistoa tutkimukseen kerättiin projektin työntekijöille kohdistetulla teemahaastattelulla, jonka teemat nousivat lomakeaineistosta. Menetelmä oli sovellus Bikva-mallista, jonka tarkoituksena on työn laadun kehittäminen osallistamalla asiakkaita.

Tuki- ja asuntohaastattelulomakeaineisto analysoitiin tilastollisesti ja työntekijöiden teemahaastattelu sisällönanalyysillä. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat TIITU:n asiakkaat eli nuoret sekä projektin työntekijät. Tutkimus toteutettiin vuoden 2011 helmi-maaliskuussa. Tässä luvussa kuvataan tutkimuksen toteutusta sekä luotettavuutta.

6.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkimus oli pääosin kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, sillä siinä tutkittiin todellisuutta (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 157). Tarkoituksena ei ollut testata teorioita tai hypoteesia, kuten kvantitatiivisessa tutkimuksessa, vaan selvittää ihmisten näkemyksiä. Tutkimuksessa on käytetty tiettyä kohdejoukkoa eli TIITU:n työntekijöitä, koska tarkoituksena oli selvittää juuri heidän ajatuksiaan nuorten itsenäistymisen mahdollisuuksista projektissa. Tarkoituksena oli kuulla heidän mielipiteitään eli tulkita aineistoa ainutlaatuisena. (Hirsjärvi ym. 2007, 160.)

Tutkimus oli osittain myös kvantitatiivinen eli määrällinen lomakeaineiston analyysin takia, sillä laadullisessa tutkimuksessa ei tehdä tilastollisia yleistyksiä (Sarajärvi & Tuomi 2003, 87). Kvantitatiivisessa tutkimuksessa aineisto soveltuu numeraaliseen mittaamiseen ja se saatetaan tilastollisesti käsiteltävään muotoon. Päätelmät esitetään usein prosenttitaulukoiden avulla. (Hirsjärvi ym. 2007, 136.)

6.2 Aineistonhankintamenetelmät

Käytin tutkimuksessani kahta aineistonkeruutapaa eli tuki- ja asuntohaastattelulomakeaineistoa sekä projektin työntekijöille kohdistettua teemahaastattelua. Haastattelun teemat nousivat lomakeaineistosta. Tässä alaluvussa perustellaan aineistonhankintamenetelmien valintaa sekä kuvataan aineistonkeruuta.

6.2.1 Tuki- ja asuntohaastattelulomakkeet

Alkuperäinen ajatus oli käyttää nuorten kohdalla aineistonkeruumenetelmänä kyselylomaketta, jonka kautta tulisi kuulluksi heidän käsityksensä ja mielipiteensä (Hirsjärvi ym. 2007, 192). Tällöin olisi ollut tarkoituksenmukaista kysyä sitä heiltä, eikä käyttää esimerkiksi havainnointia. Toinen vaihtoehto olisi ollut haastattelu, mutta se olisi ollut liian haastava menetelmä. (Sarajärvi & Tuomi 2003, 74.) Haastattelututkimusta haittasi riski, että nuoret olisivat saattaneet helposti kokea osallistumisen uhkaavana ja pelottavana (Hirsjärvi ym. 2007, 201). Varsinkin, jos he olisivat olleet tilanteessa yksin haastattelijan kanssa.

Nuoret osallistuivat Riikka Haaviston haastatteluun, jonka pohjalta Talentia-lehti julkaisi TIITU:sta kertovan lehtijutun vuoden 2010 kesäkuun numerossaan. Haastattelutilanne ei työntekijöiden mukaan onnistunut kovin hyvin. Nuoret vastasivat heidän mukaansa hiukan paremmin haastattelijan kysymyksiin yksin kuin ryhmässä, koska ryhmässä tuntui olevan vaikea keskittyä. Haastattelu ei näin ollen tuntunut hyvältä vaihtoehdolta tässä tutkimuksessa, ja työntekijöiden kokemusten perusteella aineisto päätettiin myös alun perin kerätä nuorilta erikseen, eikä yhtenä ryhmänä.

Nuoria on myös kuvattu videokameralla projektin toimesta syksyllä vuonna 2010, mutta sekään ei onnistunut toivotulla tavalla. Tarkoituksena oli työntekijöiden mukaan kuvata yhteisöpalaveri TIITU:sta kertovaa videota varten, mutta tilanne oli niin jännittävä, etteivät nuoret juuri paikaltaan liikahtaneet. Tämä oli toinen syy hylätä haastattelu aineistonkeruukeinona, koska se olisi pitänyt nauhoittaa.

Kyselylomake tuntui siis parhaalta vaihtoehdolta. Yhdessä työntekijöiden kanssa päädyttiin ratkaisuun, että jokainen nuori täyttäisi itsenäisesti ja valvotusti strukturoidun kyselylomakkeen, jotta lomakkeet tulisi täytettyä ja myös palautettua tutkimusentekijälle. Tarkoituksena oli, että nuoret täyttäisivät lomakkeet esimerkiksi yhteisöpalaverin jälkeen yhdessä samassa tilassa ja palauttaisivat ne saman tien tutkijalle. Näin olisi minimoitu riski lomakkeiden hukumisesta tai täyttämättä jäämisestä. Halusin käyttää hyväkseni tuntemustani projektin asiakkaista ja välttää näillä keinoilla vastaushävikkiä. Tarkoitus oli tehdä kyselyyn vastaaminen nuorille mahdollisimman helpoksi.

Aineistonkeruutavaksi valikoitui kuitenkin tuki- ja asukashaastattelulomakkeet (Liite 1), joita käytetään alkuhaastattelussa nuorten hakiessa TIITU:un. Tärkein syy aineistonkeruutavan vaihtamiseen oli nuorten tavoitettavuus. Osa nuorista nimittäin opiskelee, joten yhteistä aikaa olisi ollut vaikea löytää. Vaikka kysely olisi tehty yhteisöpalaverin jälkeen, kaikki nuoret eivät välttämättä olisi kuitenkaan olleet paikalla esimerkiksi siksi, että olisivat olleet koulussa. Työntekijät epäilivät, että paikalla olisi parhaimmassa tapauksessa kuusi kymmenestä, joten kysely olisi jollakin tavalla pitänyt uusia. Siltikään ei olisi ollut varmaa, että jokainen nuori olisi halunnut osallistua, jolloin aineisto olisi jäänyt hyvin pieneksi.

Nuorten äänen kuuluville saaminen oli kuitenkin tärkeä osa tutkimusta, koska on kyse heidän itsenäistymisestään. Ajatus lomakeaineiston käyttämisestä lähti siitä, että nuorille suunnatun kyselylomakkeen pohjana oli tarkoitus hyödyntää projektissa käytettävää tuki- ja asunohaastattelulomaketta.

Haastattelu tehdään TIITU:un hakevalle nuorelle ja se toteutetaan kahden työntekijän toimesta niin, että toinen haastattelee nuorta ja toinen kirjaa vastaukset. Haastattelussa kysellään muun muassa nuoren henkilötiedot ja kartoitetaan nykyistä verkostoa tai sen tarvetta, perhesuhteita, koulutusta, toimeentuloa, tuen tarvetta sekä nuoren persoonaa ja elämäntapoja.

Tuki- ja asuntohaastattelulomakkeet ovat aikaväliltä 16.12.2008–12.1.2011 ja niitä oli aineistonkeruuhetkellä eli helmikuussa 2011 yhteensä 61 kappaletta. 29 lomaketta olivat sellaisten nuorten, jotka olivat myös tulleet TIITU:un. Haastatteluja on siis tehty myös sellaisille nuorille, jotka eivät lopulta ole päässeet tai tulleet TIITU:un. Työntekijöiden kanssa päädyttiin siihen tulokseen, että tutkimuksessa käytettäisiin lomakkeista vain ne, jotka ovat TIITU:un tulleiden nuorten. Aineistoa kerätessä huomattiin, että neljä lomaketta puuttui, joten tämän tutkimuksen aineistossa käytettiin 25:tä lomaketta.

Lomakkeiden pohjalta tehtiin otantatutkimus, jossa tutkittiin vain osaa perusjoukosta eli osaa kaikista lomakkeista. Tarkemmin sanottuna 25 tutkittavaa lomaketta olivat näyte, sillä kaikilla otantayksiköillä ei ollut yhtä suurta mahdollisuutta tulla valituksi otokseen. (Holopainen & Pulkkinen 2002, 29.) Kysessä oli siis harkinnanvarainen otanta, koska tutkimuksessa käytettiin vain niistä haastatteluista tehtyjä lomakkeita, joiden haastateltavat ovat tai ovat olleet TIITU:n asiakkaita (Holopainen & Pulkkinen 2002, 36).

Näyte valittiin sillä perusteella, että 61 lomaketta olisi ollut liikaa opinnäyte-työn resursseihin nähden ja työntekijöiden teemahaastattelun lisänä. Toinen peruste oli se, että TIITU:un tulleiden nuorten lomakkeet kertovat todennäköisesti enemmän heidän sitoutumisestaan ja sopivuudestaan projektin tarjoamaan tukeen, sillä pois jääneet eivät välttämättä ole olleet potentiaalisia asiakkaita tai he ovat itse kieltäytyneet tuesta sitä tarjottaessa.

TIITU:un tulleiden nuorten lomakkeet kertovat odotettavasti lisäksi myös aidoista tuen tarpeista, sillä haastatteluissa olleet nuoret ovat lopulta myös tulleet TIITU:un näitä haasteita ratkomaan ja näin ollen sitoutuneet tukeen. Eräs peruste näytteelle oli lisäksi se, että lomakkeiden pohjalta sai tietoa autenttisesti asiakasprofiilista eli esimerkiksi nuorten iästä ja taustoista.

Lomakeaineiston käyttöä puolsi myös se, että haastattelulomakkeita ei juuri ole työntekijöiden mukaan analysoitu projektin toimesta. Heillä ei siis ollut olemassa tilastoitua yhteenvetoa esimerkiksi nuorten tavoitteista ja suunnitelmista. Näin ollen projektille oli eduksi, että lomakkeita käytettiin tutkimuksessa. Hirsjärven ym. (2007, 181) mukaan on syytä pyrkiä ekonomiseen ratkaisuun eli käyttää valmiita aineistoja, jos ne auttavat suoraan tutkimusongelman ratkaisemisessa.

6.2.2 Teemahaastattelu

Toisena aineistonkeruutapana käytettiin projektin työntekijöille suunnattua teemahaastattelua. Haastattelun oli tarkoitus tapahtua ryhmässä, johon kaikki kolme työntekijää olisivat osallistuneet, mutta yksi oli sairaana haastattelpäivänä. Haastattelua ei ollut mahdollista siirtää muiden työntekijöiden lomien vuoksi, joten haastatteluun osallistui vain kaksi työntekijää.

Teemahaastattelussa käsiteltiin kolmea teemaa, jotka nousivat tuki- ja asuntohaastattelulomakeaineistosta. Teemoiksi valittiin kolme sellaista arjen osaa, joissa nuoret olivat TIITU:n alkuhaastattelussa eniten maininneet tarvitsevansa tukea. Menetelmä oli sovellusta Bikva-mallista, jossa asiakkaita haastatellaan ja kerätään heidän saamastaan palvelusta palautetta. Palaute esitellään ja sitä käsitellään työntekijöille kohdistetussa haastattelussa. Työntekijöiden ajatukset esitellään edelleen johdolle, joka puolestaan arvio palautetta ja kehittää palvelua sen pohjalta. (Krogstrup 2004, 15.)

Haastattelun tarkoituksena tutkimusmenetelmänä on selvittää, mitä joku ajattelee. Se on keskustelunomaista ja vuorovaikutteista, mutta tapahtuu haastattelijan aloitteesta. (Eskola & Suoranta 1999, 86.) Teemahaastattelun etuna on sen vapaamuotoisuus, mutta silti tietyt rajat, jotka käsiteltävät asiat antavat. Näin ollen se on myös helpompi jäsentää. (Eskola & Suoranta 1999, 88–89.)

Teemahaastattelu on siis puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, koska sen sisältö on osittain määritelty. Siinä teemat ja tarkentavat kysymykset on mietitty etukäteen, sillä tarkoituksena on löytää tutkimusongelman kannalta merkittäviä vastauksia. Teemat ja kysymykset onkin valittu tutkimuksen viitekehysten mukaan eli tässä tapauksessa nuorten itsenäistymisen tukemisesta tiiviin tuetun asumisen mallissa. (Sarajärvi & Tuomi 2003, 77–78.)

Teemahaastattelu valikoitui toiseksi aineistonkeruutavaksi, koska näin varmistettiin se, että haastattelussa puhuttiin juuri niistä aiheista, joita lomakeaineistosta nousi. Nämä olivat niitä asioita, jotka nuoret itse olivat maininneet puhuttaessa heidän arjen tuen tarpeistaan. Ryhmähaastattelun tarkoituksena oli lisäksi se, että haastateltavat olisivat voineet yhdessä miettiä vastauksia ja ehkä päätyä yhteiseen lopputulokseen. He olisivat saattaneet myös toisten puheenvuoroista muistaa asioita, joita eivät välttämättä muuten olisi muistaneet ja tuoneet keskusteluun. Tilanne olisi ollut todennäköisesti myös vähemmän jännittävä haastateltaville, kun se olisi toteutettu ryhmässä. (Eskola & Suoranta 1999, 95–96.)

Ryhmähaastattelu ei kuitenkaan onnistunut sairastapauksen johdosta, mutta sen tavoitteet toteutuivat myös parihaastattelussa. Keskustelua syntyi helposti kahdenkin työntekijän kesken, sillä teemat liittyivät heidän jokapäiväiseen työhönsä ja molemmilla oli omat käsityksensä ja mielipiteensä asioista. Vaikuttivat siltä, että mielipiteet oli myös helppo tuoda julki tutun työkaverin seu-

rassa, sillä työyhteisössä muutenkin kokemukseni mukaan keskustellaan paljon niin työasioista kuin vapaa-ajastakin. Näin ollen myös haastattelussa väärinkäsityksien mahdollisuus minimoitui ja käyttäytyminen oli julkista ja rentoa. (Eskola & Suoranta 1999, 96–97.)

Haastattelu tehtiin TIITU:n tiloissa iltapäivällä, jolloin se mahdollisimman vähän häiritsi muuta toimintaa nuorten ollessa muualla päivätoiminnassa, kuten koulussa. Haastattelu kesti noin 45 minuuttia eli yhtä teemaa käsiteltiin keskimäärin 15 minuuttia. Teemoina olivat talous, viranomaisasiointi sekä koulu ja työ. Tuki- ja asuntoaastattelulomakeaineistosta nousi lisäksi vahvasti käytännön tekoihin kannustaminen, josta ei kuitenkaan tehty erillistä teemaa, vaan se yhdistettiin haastattelussa muihin teemoihin.

Haastattelun aluksi kerroin tuki- ja asuntoaastattelulomakeaineiston analyysin tuloksista eli asiakasprofiilista sekä haastattelun teemat. Kysyin myös orientoivana kysymyksenä, mitä nuorten itsenäistymisellä TIITU:n työntekijöiden mielestä tarkoitetaan saadakseni pohjan itsenäistymiskeskustelulle tiiviin tuetun asumisen kontekstissa.

Haastattelu eteni luonnollisesti suunnitelman mukaan, eikä haastattelijan tarvinnut juuri osallistua keskusteluun. Haastattelua varten oli valmiina 14 tarkentavaa kysymystä (Liite 2), joiden lisäksi esitin haastattelun aikana kolme lisäkysymystä. Kysymysten tarkoituksena oli johdattaa keskustelua aihepiiristä toiseen.

6.3 Kohderyhmä

Kohderyhmänä olivat TIITU:n nuoret sekä työntekijät. Tutkimuksessa ei nähty tarpeelliseksi kasvattaa aineistoa esimerkiksi Tasnan tuetun asumisen palvelussa oleville nuorille tehdyllä kyselyllä, jota olisi voinut verrata TIITU:n nuorten ääneen tuki- ja asuntoaastattelulomakeaineistossa. Tähän tulokseen päädyttiin, koska tutkimus koskee nimenomaan kyseistä projektia, eikä tutkimusongelman kannalta ollut näin ollen mielekäästä vertailla näitä kahta ryhmää.

Tutkimukseen ei myöskään otettu mukaan TIITU:n yhteistyökumppaneita, koska heitä on paljon ja valikointi olisi ollut vaikeaa. Lisäksi kohderyhmä olisi kasvanut liian isoksi suhteessa resursseihin. Bikva-mallin mukaisesti tutkimuksessa olisi voinut haastatella myös Tasnan toiminnanjohtajaa ja viedä nuorten ääntä vielä korkeammalle organisaatiossa. Opinnäytetyötä hyödynnetään kuitenkin mahdollisesti Raha-automaattiyhdistykselle tehtävässä projektin loppuraportissa, joten nuorten ääni kantautuu myös sitä kautta eteenpäin.

6.4 Tutkimuksen kulku

Teoriaan tutustuminen tapahtui vuoden 2010 marras-joulukuun aikana. Tutkimuksen teoriaosuuden kirjoittaminen alkoi joulukuussa 2010 ja jatkui vuoden 2011 tammikuun loppuun.

Aineistonkeruu suoritettiin vuoden 2011 helmi-maaliskuussa, jolloin tehtiin myös analyysi. Opinnäytetyö kirjoitettiin puhtaaksi maaliskuusta 2011 alkaen ja palautettiin huhtikuussa 2011.

6.5 Aineistonanalyysimenetelmät

Tuki- ja asuntohaastattelulomakeaineisto analysoitiin tilastollisesti. Tarkoituksena oli selvittää ja kuvaajia hyväksikäyttäen esittää perustiedot TIITU:n nuorista sekä osoittaa nuorten arjen tuentarpeet. Teemahaastatteluaineisto litemoitiin ja analysoitiin teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä siten, että tuloksia peilattiin tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen.

6.5.1 Tilastollinen analyysi

Tuki- ja asuntohaastattelulomakeaineisto analysoitiin tilastollisesti. Tilastollinen analyysi oli perusteltua, koska tarkoituksena oli tiivistää aineistosta oleelliset asiat helposti luettavaan muotoon ja osoittaa lomakkeiden sisältämä tieto (Holopainen & Pulkkinen 2002, 46).

Aineistonanalyysi aloitettiin tarkistamalla tiedot eli selvitettiin puuttuiko tietoja ja löytyikö virheellisyyksiä. Seuraavaksi tietoja olisi ollut mahdollista täydentää esimerkiksi haastatteluin, mutta tässä tutkimuksessa sille ei ollut tarvetta, sillä puuttuvia tietoja ei juuri ollut. (Hirsjärvi ym. 2007, 216–217.) Tulosten täydentäminen olisi lisäksi ollut käytännössä mahdotonta, sillä lomakkeita ei pystynyt yhdistämään kehenkään tiettyyn nuoreen, eikä edes TIITU:n työntekijöillä ole tietoa kaikkien sieltä lähteneiden nuorten nykyistä olinpaikoista.

Tietojen tarkistamisen jälkeen aineisto järjestettiin analyysia varten (Hirsjärvi ym. 2007, 217). Kaikki lomakkeet numeroitiin ensin sattumanvaraisessa järjestyksessä ”N1, N2, N3...” -tyylisesti, jotta ne pystyttäisiin identifioimaan tarvittaessa myöhemmin (Nummenmaa 2004, 42). Sitten aineisto järjestettiin tekemällä havaintomatriisi, jossa ilmenee asiakasprofiilin tarkastelun alla olevat asiat kuten nuorten ikä ja sukupuoli (Holopainen & Pulkkinen 2002, 46–47).

Lisäksi tehtiin pylväsdiagrammit nuorten mainitsemista tuentarpeista, diagnoseista tai muista tuessa erityisesti huomioitavista asioista, tulonlähteistä sekä nuorten suunnitelmista ja tavoitteista päivätekemiseksi. Ruusuvuoren,

Nikanderin ja Hyvärisen (2010, 26) mukaan visualisointia on aina syytä käyttää, jos se lisää lukijan mahdollisuutta ymmärtää tutkimusta.

Havaintomatriisi on taulukko, johon koottiin lomakkeista kerätty tietoa. Matriisin vaakarivit kuvasivat tilastoyksiköitä eli tässä tapauksessa nuoria. Pysty- rivit kuvasivat muuttujia eli mitattavia ominaisuuksia kuten ikää ja koulutustaustaa. (Nummenmaa 2004, 41.) Muuttujien arvot olivat numeroita, jotka kuvasivat esimerkiksi kyselylomakkeen vastausvaihtoehtoja (Holopainen & Pulkkinen 2002, 48). Jokaisen pysty- ja vaakarivin leikkauspisteestä voitiin lukea yksi havainto (Nummenmaa 2004, 42).

Havaintomatriisia tehdessä valittiin tuki- ja asuntohaastattelulomakkeen pohjalta muuttujiksi sukupuoli, ikä, tukeen ohjannut taho, koulutustausta, päätoimi, tulonlähteet, diagnoosi tai muun tuessa erityisesti huomioitava asia, sosiaalihuollon asiakkuus sekä luottotiedot. Lomakkeet käytiin läpi ja poimittiin jokaisesta matriisiin tarvittavat vastaukset. Joidenkin muuttujien vastaukset luokiteltiin ensin niin, että esimerkiksi mielenterveysluokkaan sijoitettiin vastaukset, joissa mainittiin masennus, skitsofrenia tai jokin muu mielenterveyden häiriö. Luokittelu oli oleellista, sillä muuttujien arvot olivat näin selkeämmät ja antoivat riittävän tarkan tiedon.

Tarkoituksena oli, että muuttujien arvot vastaisivat mahdollisimman pitkälle tuki- ja asuntohaastattelulomaketta, mutta joitain poikkeuksia piti tehdä. Esimerkiksi tulonlähteet-muuttujan arvoksi piti lisätä kuntoutusraha, sillä se mainittiin kolmessa lomakkeessa muu/ei tietoa -kohdassa. Ongelmaksi havaintomatriisia tehdessä muodostui myös se, että esimerkiksi diagnoosia kysyttäessä joillakin nuorilla oli mainittu useita. Samoin nuorilla on yleisimmin yhtä useampi tulonlähde. Havaintomatriisiin ei kuitenkaan voi syöttää yhdelle riville kuin yhden tiedon, jottei se vaikeuttaisi analyysia (Nummenmaa 2004, 41). Tämän takia lisättiin arvoksi ”useampi kuin yksi mainituista vaihtoehtoista”.

Lisäksi tehtiin erikseen pylväsdigrammit nuorten mainitsemista diagnooseista tai muista tuessa erityisesti mainittavista asioista sekä tulonlähteistä. Tuloksissa esitellään nämä asiat, sillä ne eivät tulleet esille havaintomatriisista, mutta ovat oleellisia tietoja TIITU:n asiakasprofiilista.

Päätöksiä piti tehdä aineistoa analysoidessa myös esimerkiksi sen suhteen, katsottiinko ammattioppilaitoksessa opiskelevan nuoren koulutustaustaksi peruskoulu vai ammattioppilaitos. Keskenkäisiä ja valmiita opintoja ei ollut syytä eritellä, sillä tietoa olisi tullut liikaa. Lopputulos olisi kuitenkin saattanut vääristyä jos edellä mainitussa tapauksessa nuoren koulutustaustaksi olisi katsottu vain peruskoulu.

Riskinä on, että suoritetuiksi tulkitut opinnot ovatkin keskeytyneet, sillä esimerkiksi lukuvuonna 2007–2008 lukiolaisista 4,5 prosenttia ja ammattikoulussa opiskelevista 9,8 prosenttia keskeyttivät opintonsa. Osa on kuitenkin saattanut vaihtaa koulutussektoria, jolloin todelliset luvut eivät ole näin suu-

ria. (Keskeyttäminen lisääntyi muussa kuin ammatillisessa koulutuksessa, 2010.) Opiskelemaan pääseminen ei silti ole itsestään selvyys, sillä vuonna 2009 ilman peruskoulun jälkeistä jatko-opiskelupaikkaa jäi yli kahdeksan prosenttia ja lukion jälkeistä jatko-opiskelupaikkaa uusista ylioppilaista peräti noin 60 prosenttia (Sekä peruskoulun 9. luokan päättäneiden että uusien ylioppilaiden välitön pääsy jatko-opintoihin oli vuonna 2009 edellisvuotta vaikeampaa, 2010).

Kohderyhmän kohdalla on siis suuri ero siinä, onko nuori käynyt vain peruskoulun vai onko hän tällä hetkellä opiskelemassa. Suuri nuorten syrjäytymisen riski liittyy juuri peruskoulun ja toisen asteen väliseen nivelvaiheeseen eli on tärkeää huomata, että nuoret ovat joka tapauksessa jatkaneet koulututtautumista peruskoulun jälkeen (Vehviläinen 2008, 30–31). Siksi tutkimuksessa katsottiin keskeneräiset opinnot tuloksissa suoritetuksi. Keskeytyneiden opintojen kohdalla koulutustaustaksi nähtiin edelliset suoritettut opinnot.

Kysyttäessä tuki- ja asuntohaastattelussa tuentarpeita, työntekijät ovat joihinkin lomakkeen kohtiin merkinneet puolikkaan rastin. Tämä tarkoittaa työntekijöiden mukaan sitä, että nuori tuntee tarvitsevansa tällä alueella tukea vain hiukan. Matriisissa puolikkaat rastit on kuitenkin tulkittu kokonaisiksi, sillä tuentarve on joka tapauksessa ollut olemassa ja tulkinta vaikutti myös suoraan teemahaastattelun teemojen valikoitumiseen.

Havaintomatriisi ei ollut iso, mutta siitä nousevia asioita esitellään myöhemmin kuvailevammin ja visuaalisesti perustellen (Nummenmaa 2004, 42). Matriisista poimittuja ilmiöitä esitellään graafisesti diagrammeilla, joista esitettävät asiat näkee yhdellä silmäyksellä (Holopainen & Pulkkinen 2002, 53; Nummenmaa 2004, 50). Tuloksista poimittiin lisäksi kolme asiaa, joissa nuoret olivat kokeneet tarvitsevansa eniten tukea ja näiden teemojen pohjalta haastateltiin TIITU:n työntekijöitä. Teemoina olivat talous, viranomaisasiointi sekä koulu ja työ. Myös käytännön tekoihin kannustaminen nousi vahvasti tuloksista, mutta se yhdistettiin muihin teemoihin.

Tuki- ja asuntohaastattelulomakkeissa kysytään nuoren arviota tämän hetkestä kunnosta. Olisi ollut mielenkiintoista tutkia tätä, mutta vastaukset oli annettu liian erilaisilla tavoilla. Vastausten asteikot olivat erilaisia, ja joissain lomakkeissa kunto oli arvioitu numeerisesti ja joissain sanallisesti. Siksi vastaukset jätettiin analysoimatta, vaikka niistä olisi saanut kuvaa nuorten kunnosta. Lomakkeissa oli myös paljon muuta tietoa, jota ei analysoitu, kuten kysymyksiä nuorten luonteidenpiirteistä ja totumuksista. Näitä asioita ei otettu tarkasteluun, sillä asiakasprofiilissa ei ollut oleellista selvittää esimerkiksi yleisimpiä harrastuksia. Avointen kysymysten sanallisten vastausten analysointi olisi myös ollut haastavaa erilaisten kirjaustapojen vuoksi.

6.5.2 Sisällönanalyysi

Analyysimenetelmänä käytettiin sisällönanalyysia, koska sen tarkoituksena on saada aineistosta kuva tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Sisällönanalyysissa etsitään siis tekstin merkityksiä. Oleellista on lisäksi se, että ihminen kuvaa maailmaa omien kokemustensa kautta eli totuus nähdään inhimillisenä ajattelutapana. (Sarajärvi & Tuomi 2003, 105–106.) Sisällönanalyysia ohjaavat tutkimuksen alussa keskeisiksi valitut käsitteet sekä teemahaastattelun aikana syntyneet hypoteesit (Hirsjärvi & Hurme 1993, 115).

Haastattelun analyysi aloitettiin litteroinnista. Haastattelu kirjoitettiin ensin siis puhtaaksi nauhalta sana sanalta. (Hirsjärvi ym. 2007, 217.) Yksityiskohmainen litterointi, kuten taukojen kirjaaminen, ei ollut tarpeen, sillä tutkimuksessa kiinnostus kohdistui asiasisältöön, ei puheeseen (Ruusuvuori 2010, 424–425). Litteroinnin tarkoituksena on saada aineisto helpommin hallittavaan muotoon. Litteroinnin yhteydessä aineisto myös rajataan tutkimusongelman näkökulmasta, mikäli se on hyvin laaja. (Ruusuvuori ym. 2010, 13–14). Sen jälkeen aineisto teemoitellaan (Ruusuvuori ym. 2010, 18).

Aineisto analysoitiin teoriaohjaavalla analyysillä, jossa käytetään hyväksi aikaisempaa tietoa ja teoriaa, mutta ei testata tätä. Se on aineistolähtöisen ja teorialähtöisen analyysin välimuoto, joka ei täysin nojaa valmiiseen teoriaan, mutta ei myöskään synnytä uutta. Tuloksissa käytetään siis apuna tutkimuksen teoreettista viitekehystä, mutta ei vahvasti verrata tuloksia siihen. (Sarajärvi & Tuomi 2003, 97–99.)

Teoriaohjaavassa analyysissä tehdään aluksi analyysirunko, jonka sisälle muodostetaan erilaisia luokituksia. Aineistosta poimitaan ne asiat, jotka kuuluvat analyysirungon sisälle ja ulkopuolelle. (Sarajärvi & Tuomi 2003, 116.) Aineisto teemoiteltiin teemahaastattelun teemojen mukaisesti eli analyysirungoksi muodostuivat talous, viranomaisasiointi sekä koulu ja työ.

Käytännössä analyysiin ryhdytään siten, että aineistosta seulotaan analyysirungon avulla sellaisia tekstikohtia, jotka kertovat kyseisistä asioista (Eskola & Suoranta 1999, 153). Nämä tekstikatkelmat poimitaan aineistosta kopiaamalla ja liittämällä ne teemakortistoon, jolloin yksi kortti vastaa yhtä teemaa ja sisältää siihen liittyviä tekstipätkiä. Sama tekstipätkä voi esiintyä useammassakin kortissa. (Eskola & Suoranta 1999, 154–155.)

Teemoista luotiin siis eri tiedostot, joihin poimittiin litteroinnista niihin kuuluvia tekstipätkiä. Aineistossa säilytettiin mukana haastattelun kysymykset sekä litteroinnin sivunumerot, jotta tarvittaessa olisi ollut mahdollista löytää tekstikatkelmien alkuperäinen kohta haastattelusta ja palata tulkintojen taustoihin. Sen jälkeen yhdistettiin eri tiedostot yhteen teemakortistoksi ja pelkistettiin aineisto. Pelkistämisen jälkeen aineistoa verrattiin tutkimustehtävään ja -kysymyksiin ja tehtiin yhteenveto aineistosta tuloksia varten.

6.6 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuuteen vaikutti erityisesti se, että tunnen TIITU:n työntekijät, työtavat ja arvot henkilökohtaisesti harjoitteluni kautta. Riskinä oli sekä oma suhtautumiseni aiheeseen ja tutkimukseen että minuun kohdistetut odotukset ja ennakkoluulot.

Laadullisessa tutkimuksessa suurin luotettavuuden kriteeri onkin Eskolan ja Suorannan (1999, 211) mukaan tutkija itse. Myös Sarajärvi ja Tuomi (2003, 133) pohtivat tutkijan puolueettomuutta, joka saattaa horjua esimerkiksi tutkijan henkilökohtaisten mielipiteiden ja käsitysten myötä. Vaikka hyödynsin omia havaintojani, tutkijana minun piti kuitenkin olla ulkopuolinen ja objektiivinen suhteessa tutkimukseen.

Objektiivisen suhtautumisen vaikeus oli kuitenkin riskinä opinnäytetyötä tehdessä. Voi olla, että jätin tahtomattani huomaamatta projektin kannalta negatiivisia asioita, koska halusin tutkimuksen edesauttavan projektia. Luotettavuuteen liittyy myös se, että koska tämä opinnäytetyö osaltaan arvioi projektin onnistumista, haastateltavat saattoivat korostaa vastauksissaan työnsä myönteisiä vaikutuksia. Haastateltavat antavat nimittäin helposti sellaisia vastauksia, joita haastattelijan uskotaan haluavan ja joiden valossa haastateltavat esiintyvät edukseen (Hirsjärvi ym. 2007, 201).

Haastatteluihin kuuluu lisäksi aina kielipeliä, jonka takia haastattelijalla ja haastateltavilla ei välttämättä ole yhteistä sanastoa (Hirsjärvi & Hurme 1993, 48). Työntekijöiden ja projektin tunteminen auttoivat minua ymmärtämään haastateltavia. Toisaalta saatoin liikaa luottaa siihen, että tiesin mitä he tarkoittivat, tai haastateltavat itse luottivat liikaa ymmärrykseeni, jolloin on saatanut syntyä todellinen väärinymmärrys (Hirsjärvi & Hurme 1993, 48). Uskon kuitenkin, että harjoittelustani saamani kokemus ja tieto projektista ovat enemmän hyödyttäneet tutkimuksen tekemistä, kuin haitanneet sitä.

Tutkimuksen luotettavuutta aineiston osalta korostaa se, että tuki- ja asuntohaastattelulomakeaineistosta oli työntekijöiden toimesta peitetty nuorten tunnistetiedot kuten nimi ja osoite sekä mahdolliset tiedot perheenjäsenistä. Lomakkeista löytyi kuitenkin tiedot sukupuolesta ja syntymävuodesta. Näin varmistettiin, ettei lomakkeita pysty yhdistämään tiettyihin nuoriin. Vaikka suoritin TIITU:ssa harjoittelun ja tutustuin siellä moniin nuoriin, en pystynyt tutkimusta tehdessäni yhdistämään lomakkeiden tietoja näihin nuoriin. Käsitelin aineistoa siis kuten kuka tahansa projektin ulkopuolinen.

Aineistoon on kuitenkin aina suhtauduttava kriittisesti. Lomakeaineistossa hankaluutta aiheutti se, että tietoja joutui muokkaamaan ja tulkitsemaan, jotta niitä pystyi vertailemaan. (Hirsjärvi ym. 2007, 184.) Aineistossa oli tulkinnan varaa muun muassa tuentarpeiden kartoitusosiossa, jossa monissa lomakkeissa oli puolikkaita rasteja. Työntekijät olivat huomanneet osion haastavaksi, sillä joskus nuori saattaa tarvita tukea vain hyvin vähän jollakin arjen osa-alueella, jolloin lomakkeeseen on ollut tapana kirjata puolikas rasti.

Luotettavuus on voinut kärsiä, koska kirjurina on voinut toimia kuka tahansa työntekijä, joka on kirjannut lomakkeeseen aina sen hetken oman tulkintansa. En myöskään tiedä koska puolikas rasti -vastaus on otettu käyttöön, sillä kaikissa lomakkeissa niitä ei ollut. Tällöin ne eivät välttämättä ole vertailukelpoisia keskenään. Lomakkeita on lisäksi hiukan muutettu ajan kuluessa vastaamaan paremmin nuorten vastauksia. Kaikkea lomakkeiden sisältämää tietoa ei kuitenkaan analysoitu, eikä lomakkeiden muuttaminen koskenut tutkimuksessa käytettyjä tietoja. Se ei siis vaikuttanut tuloksiin.

Eryteisesti teemahaastattelussa on tärkeää tutustua kunnolla aiheeseen, sen käsitteisiin, kohderyhmään ja kielenkäyttöön etukäteen (Hirsjärvi & Hurme 1993, 129). Minulla oli tietoperustaa TIITU:sta jo harjoitteluni ajalta, joten tunsin tuetun asumisen mallin myös oman kokemukseni ja havaintojeni kautta. Muuhun teoriaosuuteen tutustuin tarkoin heti opinnäytetyön alusta lähtien, ja teoriaosuus olikin valmiina jo ennen aineistonkeruuvaihetta. Tutkimukseni käsittevalidius pitäisi siis olla kunnossa (Hirsjärvi & Hurme 1993, 129).

Sisältövalidiuteen panostettiin siten, että teema-alueisiin liittyvät 14 tarkentavaa kysymystä (Liite 2) suunniteltiin etukäteen (Hirsjärvi & Hurme 1993, 129). Jokaista teemaa kohden oli varattu kolme tai neljä tarkentavaa kysymystä, joista oli alleviivattu jokaista teemaa kohden tärkein kysymys, mikäli keskustelua syntyisi niin paljon, ettei kaikkia olisi voinut kysyä.

Haastattelun litterointi tehtiin erityisen tarkasti, jotta se vastaisi totuutta. Puhe litteroitiin juuri niin kuin se oli sanottu, lukuun ottamatta esimerkiksi naurahduksia tai yskähdyksiä. Parihaastattelussa tuli myös päälle puhumista, mutta ne litteroitiin oikeille kohdille, jotta esimerkiksi toisen haastateltavan myötäilyt toisen puheeseen tavoittaisi aineistosta.

Opinnäytetyön suunnitelmaraportin hyväksyttämisen jälkeen myös TIITU:n työntekijät saivat sen luettavakseen. Tarkoituksena oli erityisesti varmistaa faktatiedot TIITU:sta ja lisätä näin tutkimuksen luotettavuutta. Raportissa oli jo teoriaosuus valmiina, mikä saattoi vaikuttaa haastatteluun ja sitä kautta tutkimuksen tuloksiin. Työntekijät olivat kuitenkin omien sanojensa mukaan perehtyneet lähinnä TIITU:a koskeviin tietoihin, joten raporttiin tutustumisella ei todennäköisesti ollut vaikutusta haastatteluun.

Käsitellessäni tuloksia, koin hieman hankalaksi henkilökohtaisen suhteeni projektiin. Hankaluutta ei kuitenkaan aiheuttanut objektiivisena pysyminen, vaan lähinnä omat kokemukseni. Tulokset tuntuivat liian itsestään selviltä, koska asiat olivat minulle entuudestaan tuttuja. Asennoiduin aineistoon lopulta kuitenkin ulkopuolisesti niin, kuin kuka tahansa muukin. Jätin omat kokemukseni ja ajatukseni taka-alalle ja tulkitsin aineistoa sellaisenaan ja ainutlaatuisena. Uskon onnistuneeni prosessissa siten, ettei harjoittelusta saamani kokemus ole vähentänyt tutkimukseni luotettavuutta.

Luotettavuutta lisää se, että tutkimuksen kaikki vaiheet ja päätelmiin johtanut ajatustyö on kuvattu tarkasti (Hirsjärvi ym. 2007, 227). Tulosten luotettavuutta lisää myös haastattelutuotteet tekstissä (Hirsjärvi ym. 2007, 228). Teema-haastattelutalenne, litterointi, tuki- ja asuntohaastattelulomakkeet sekä muun aineisto tuhoataan opinnäytetyön julkaisun jälkeen.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Luvussa tarkastellaan ensin tilastollisen analyysin tuloksia, joista selviää TIITU:n asiakasprofiili eli muun muassa nuorten ikä, sukupuoli ja tulonlähteet. Analyysi käsittää myös nuorten suunnitelmat ja toiveet elämässään. Tilastollisen analyysin tuloksena selviävät lisäksi nuorten suurimmat arjen tuen-tarpeet.

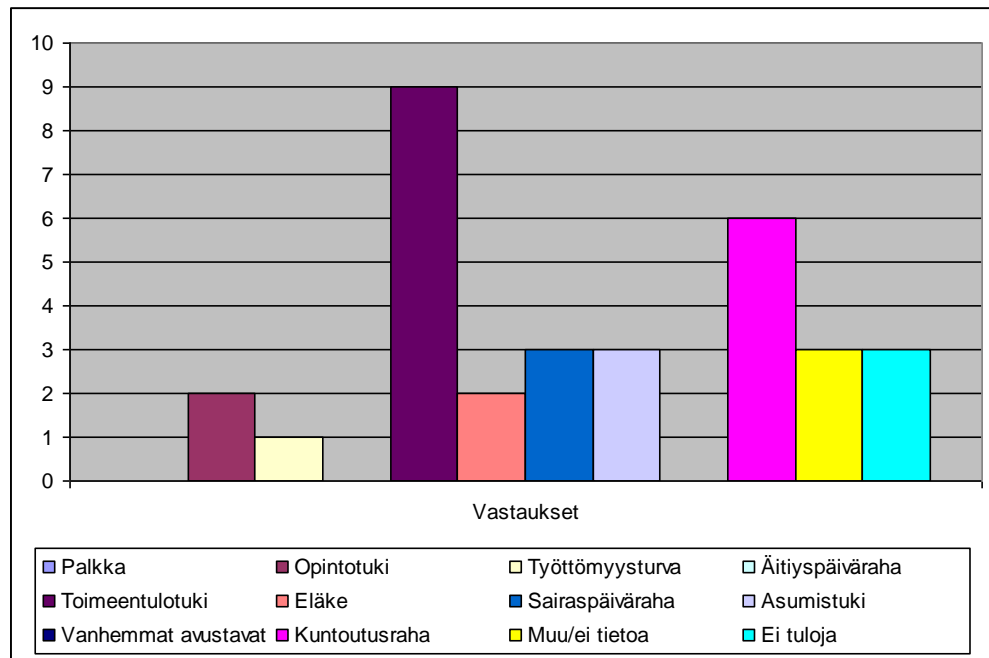
Tuloksissa tulee huomioida, että ne on koottu niiden tietojen pohjalta, jotka nuoret ovat ilmoittaneet TIITU:un hakiessaan. Tilanne on voinut muuttua siihen mennessä, kun nuori on aloittanut TIITU:ssa ja myös sen aikana.

Työntekijöille suunnatun teemahaastattelun tulokset esittelen teemoittain. Teemat on esitelty molempien tarkentavien tutkimuskysymysten näkökulmis-ta.

7.1 Asiakasryhmän kuvaus

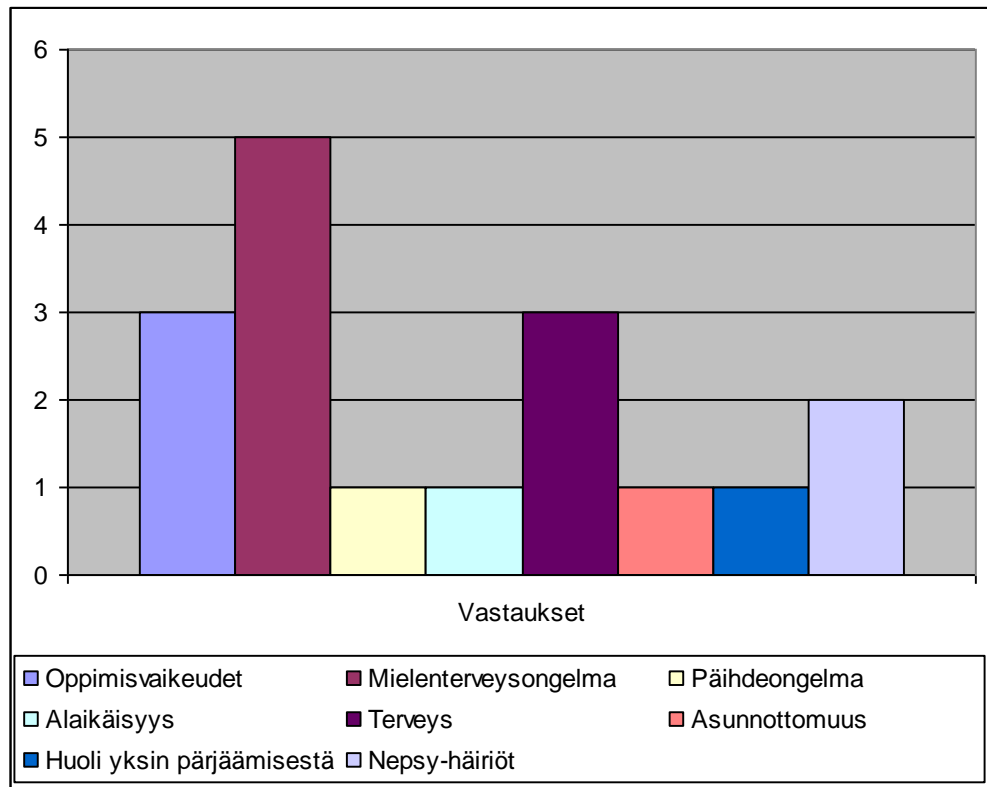
Tilastollisen analyysin perusteella voidaan todeta, että TIITU:n tuessa on ollut aikavälillä 16.12.2008–12.1.2011 hakeneita nuoria yhteensä 25, joista 16 on miehiä ja 9 naisia eli 64 prosenttia on miehiä ja 36 prosenttia naisia. Nuori on keskimäärin hieman yli 18-vuotias hakiessaan TIITU:un ja sinne ohjautumi-nen tapahtuu yleensä sosiaalitoimen kautta. Yhtä lukuun ottamatta kaikki ovat sosiaalihuollon asiakkaita. 74 prosentilla nuorista luottotiedot ovat kunnossa ja 26 prosentilla eivät.

Hiukan reilulla puolella oli koulutustaustanaan ainoastaan peruskoulu TIITU:un hakiessaan, ottaen huomioon että esimerkiksi keskeneräinen amma-tillinen koulutus on katsottu aineistossa suoritetuksi. Hieman yli puolet nuo-rista oli päätoimisesti työttömiä ja toimeentulonsa 32 prosenttia sai useam-masta kuin yhdestä tulonlähteestä. 36 prosentilla nuorista tulonlähteenä oli toimeentulotuki ja 24 prosentilla kuntoutusraha. Kukaan nuorista ei ollut palkkatyössä TIITU:un hakiessaan, mutta yksi sai työttömyysturvaa. Kolmel-la ei ollut lainkaan tuloja, eikä kukaan maininnut päätulonlähteekseen van-hemmilta saatavaa avustusta.

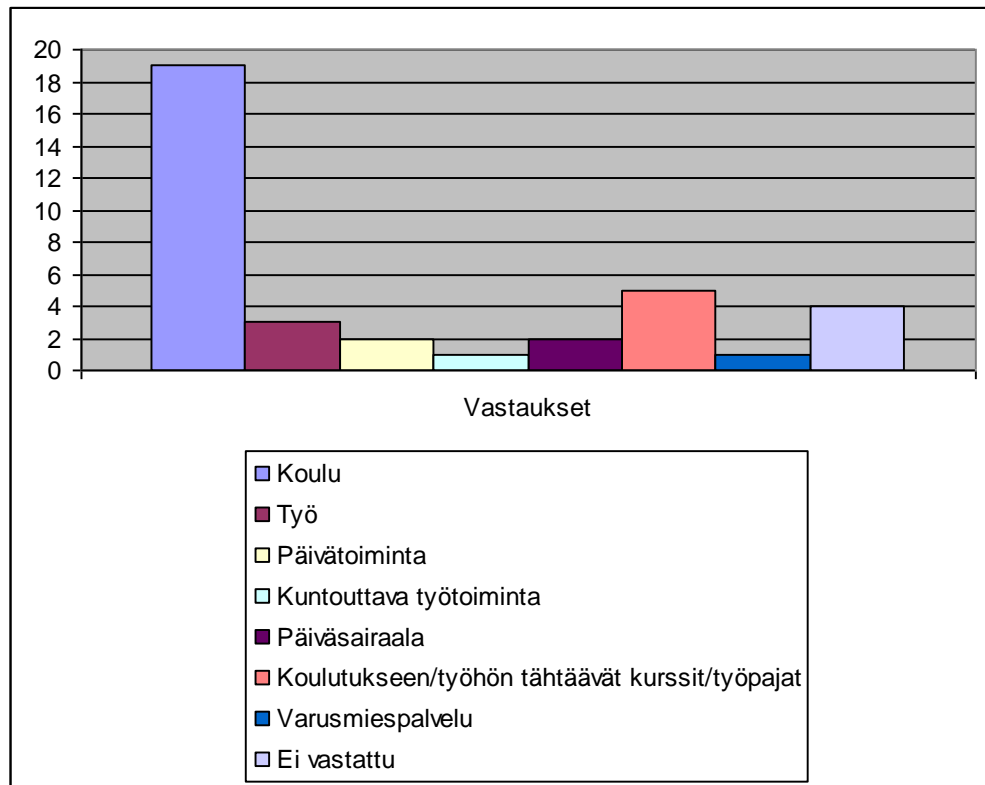
Kuvio 1 TIITU:un hakeneiden nuorten tulonlähteet

Aineistosta nähdään, että melkein puolella nuorista on jokin diagnoosi tai muu tuessa erityisesti huomioitava asia. Noin 40 prosentilla näistä nuorista tukeen vaikuttavia asioita on enemmän kuin yksi. Yleisin diagnoosi tai erityisesti tuessa huomioitava asia liittyy mielenterveysongelmiin, joita on noin 30 prosenttia kaikista diagnooseista tai erityistä huomiota vaativista asioista. Seuraavaksi eniten tuessa huomioitavia asioita ovat oppimisvaikeudet ja terveys, johon kuuluvat esimerkiksi allergiat, astma ja migreeni.

Kuvio 2 TIITU:un hakeneiden nuorten diagnosit tai muut tuessa erityisesti huomioitavat asiat

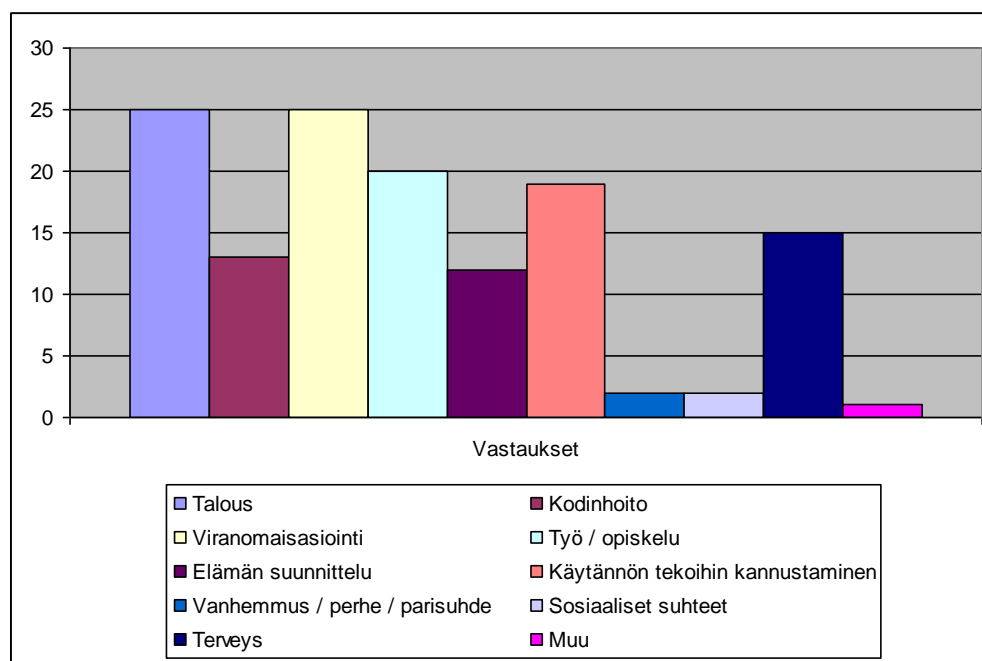
Lomakeaineistosta kävi ilmi, että 21:llä eli 84 prosentilla nuorista oli jokin tai joitain suunnitelmia ja tavoitteita päivätekemiseksi hakiessaan TIITU:un. 57,5 prosenttia näistä suunnitelmista tai tavoitteista liittyi kouluun, yhdeksän prosenttia työhön ja noin 15 prosenttia joihinkin sellaisiin kursseihin tai työpajoihin, jotka tähtäävät opiskeluun tai työhön. Neljä nuorista ei ollut vastannut kysymykseen. Näyttäisi siis siltä, että yli 80 prosenttia tavoitteista liittyy opiskeluun tai työelämään.

Kuvio 3 TIITU:un hakeneiden nuorten suunnitelmat ja tavoitteet päivätekemiseksi

Tilastollisen analyysin pohjalta suurimmiksi nuorten arjen tuentarpeiksi nousivat talous, viranomaisasiointi, työ ja opiskelu sekä käytännön tekoihin kannustaminen. Talous ja viranomaisasiointi mainittiin kaikissa lomakkeissa, työ tai opiskelu 20:ssä ja käytännön tekoihin kannustaminen 19:sta. Tuentarpeita oli yhteensä 134 eli keskimäärin yli viisi yhtä nuorta kohden.

Taloudella tarkoitetaan tuki- ja asuntohaastattelulomakkeessa (Liite 1) muun muassa rahankäytön suunnittelua, laskujen maksamista ja maksuhäiriöiden hoitamista. Viranomaisasiointi viittaa muun muassa Kelassa tai työvoimatoimistossa asiointiin sekä sähkösovimuksen ja vakuutusasioiden hoitamiseen. Työ ja opiskelu tarkoittavat niiden hakemista, aloittamista ja suorittamista, ja käytännön tekoihin kannustaminen asioiden suunnitelmallista hoitamista.

Kuvio 4 TIITU:un hakeneiden nuorten arjen tuentatarpeet

7.2 Nuorten arjen tukeminen projektin työntekijöiden kokemuksena

Tutkimuksen toinen osa käsittelee projektin työntekijöiden teemahaastatteluaineistoa. Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä oli, miten TIITU-projekti vastaa työmenetelmillään nuorten arjen tuentatarpeisiin. Teemahaastattelun tulokset esitellään teemoittain siten, että tuloksissa keskitytään käsittelemään samoja teemoja, joita myös teemahaastattelussa käsiteltiin. Näin ollen myös tuloksissa käytännön tekoihin kannustaminen -teema on liitetty muihin teemoihin.

7.2.1 Talous

Työntekijöille kohdennetussa teemahaastattelussa tuli esille, että nuorten tuentatarpeet taloutensa suunnittelussa liittyvät vahvasti pieniin tuloihin ja niiden riittämään saamiseen koko kuukaudeksi. Kuten tilastollisen analyysin tuloksista nähtiin, yleisimmät tulolähteet ovat toimeentulotuki ja kuntoutusraha. Nuorilla saattaa myös olla velkoja, joiden maksaminen ennestään pienentää käytettävissä olevaa rahamäärää. Talous on lisäksi vain yksi monista uusista ja opeteltavista asioista itsenäistä elämää aloitettaessa, jolloin nuoren tulisi yhtäkkiä osata kaikki uudet taidot.

--- sit ku ne elää niin pienillä rahoilla, niin se että kuinka ne pienet rahat saa riittäen koko kuukaudeks, ni --- kelle tahansa se olis hankalaa. Että neljäsataa euroo kuukausi pitäis ostaa ruokaa ja maksaa kumminki bussiliput ja muut semmoset, niin kyllä se vaatii niin ku, se vaatii tosiaan harjottelua.

Ja sitten on tietenkin se, jotka on kokeneet tarvitsevansa apua talousasioissa, jotka on jo tuota ryssineet ne talousasiensa eli on jo luottotiedot menny, ni sit ne totta kai tarvii apua siinä, että kuinka ne selviytyy niillä pienillä rahoillansa ja niiden velkojen selvitte-lyssä ja kaikessa muussa.

Talouden suunnitteluun tarvitaan usein tukea myös siksi, että nuorilla ei ole ollut esimerkkiä siitä, miten raha-asioita tulisi hoitaa. Myös Lehtinen (2011, 68) näkee nuorten rahankäytön vaikeuden johtuvan siitä, ettei nuoren ole tarvinnut aiemmin huolehtia siitä. Joidenkin TIITU:n nuorten vanhemmat ovat toimeentulotukiasiakkaita itsekin, eikä heillä ole ollut jaksamista tai taitoa tukea nuoria talousasioissa. Toinen ääripää on se, että nuori on tullut esimerkiksi lastensuojelulaitoksesta, jossa raha-asiat on aina hoitanut joku viranomai-nen, eikä nuoren ole näin ollen tarvinnut niistä huolehtia tai sitä harjoitella.

Et se on hirveen hankalaa, et ei niin ku osata suhteuttaa, et jos mä ostan nyt siitä neljästäsadasta eurosta viidenkymmenen euron kengät, et mä pystyn ostaan, et onhan mulla sitä rahaa. Mut se viiskyt euroo on poissa sitten kaikesta muusta.

Haastattelun mukaan TIITU:un tulevat nuoret usein kuitenkin tuntevat hyvin kulutustottumuksiaan ja tietävät, missä tarvitsevat tukea. He saattavat esimerkiksi humalapäissään tarjota baarissa juomat koko seurueelle ja myöntävät tarvitsevansa apua asiassa.

Nuoret kuitenkin luottavat haastattelun mukaan pelastukseen, jonka on totuttu tulevan joka tapauksessa jossain vaiheessa. Yleensä vanhemmat avustavat nuoria sitten, kun ei ole enää itsellä varaa ostaa ruokaa. TIITU:ssa nähdään, että itsenäistymiseen kuuluu omien raha-asioden hoitaminen, sillä aikuisena ei enää voi luottaa siihen, että jostain saa aina lisää rahaa.

Mutta ainakin niin ku siihen asti, ku ne on tänne tullu, ni niillä on ehkä ollu ja monella tietenkin täälläkin viä, että just joku vanhemmat saattaa sitten käydä ostaan ruokaa, vaikka jos rahat on loppu tai muuta. Mutta että, ne ei, se on semmosta epätervettä käyttäytymistä tietenkin, koska eihän, ei aikuisillaka sitten oo enää ketään muka yhtäkkiä, jos rahat on loppu, voi soittaa jollekin, että ostakko mulle kaapin täyteen ruokaa. Niin ei sitä enää tapahdu ---

Rahankäytön suunnitteluun on TIITU:ssa olemassa oma lomakkeensa, mutta työntekijät eivät näe sitä sopivana menetelmänä nuorten kanssa abstraktisuu-tensa vuoksi. Sen sijaan parhaana työkaluna koetaan tasavertainen keskustelu aikuisena aikuiselle nuoren omien kokemustensa kautta siten, että hän itse oi-valtaa ratkaisun tilanteeseen.

--- konkreettisten esimerkkien kautta, et mihin sä oot käyttäny rahaa ja et kannattiko käyttää ne rahat, ku nyt ei oo ruokaa. Et sillä tavalla, et, että ne nuoret sen oman henkilökohtasen kokemuk-sensa kautta, et jos viikon on biletetty ja kolme viikkoa ollaan nä-lässä, niin sitten niin ku sillä tavalla, että miltä susta nyt tuntuu, että onks nyt niin ku, että, että mistä sä saat nyt ruokaa, ni kyllä ne yleensä sitte toiv... tietysti toivotaan, että tämmösten negatiivisten kokemusten kautta ei opittaisi, mutta tietysti että oppia ikä kaikki ---

Mutta monille meijän nuorista se myös on kaikista paras tapa, et siitä niin ku keskustellaan, et siitä rahankäytöstä ja sitten niin ku ehkä annetaan jotain omia esimerkkejä siitä, mitenkä itte on nuorempana tehny tai muuten sillai niin ku, vähän niin ku aik.. kaverilleen juttelis niin ku aikuismaisesti niistä asioista, ni ne ottaa sen ehkä parhaiten vastaankin sillai.

Rahankäyttöä voidaan seurata lisäksi esimerkiksi kuittien tai tiliotteiden avulla tai käymällä yhdessä kaupassa ja katsomalla, paljonko rahaa menee ja mitä jää jäljelle. Voidaan myös viikko kerrallaan pohtia, paljonko rahaa on käytettyissä asumismenojen jälkeen siten, että suunnittelu tapahtuu pienissä palloissa, ymmärrettävästi. Radikaalein keino on yhdessä sosiaalitoimen kanssa sopia rahan maksamisesta nuorelle kahdessa tai jopa neljässä erässä, mutta se ei haastattelun mukaan tue nuoren itsenäistymistä. Taustalla on ajatus siitä, että nuoren tulisi itse olla vastuussa omasta rahankäytöstään.

Haastattelun mukaan nuoren itsenäistyminen määrittyy vahvasti rahankäytön kautta. Se, että elää vanhempiensa rahoilla, ei TIITU:n mukaan ole itsenäistä elämistä. Nuoren tulee heidän mukaansa pystyä itse etsimään väylät, joista rahaa saa, kuinka sitä käytetään ja huolehtimaan siitä. Taloushallinnassa tapahtuvilla muutoksilla on vahva yhteys myös muille elämän osa-alueille, joten talouden hallinnan harjoittelu on myös siksi iso osa itsenäistymistä (Lehtinen 2011, 72).

7.2.2 Viranomaisasiointi

TIITU:n työntekijöiden teemahaastattelussa kävi ilmi, että viranomaisasiointi on nuorille haasteellista. Verrattuna nuoriin, jotka itsenäistyvät ilman tiivistä tuettua asumista, TIITU:n nuorilla on haastattelun mukaan yleensä tapahtunut jotain sellaista, jonka myötä yhteiskunnassa tarvittavat tiedot ja taidot eivät ole kehittyneet tarvittavalle tasolle.

Nuorilla on siis heikko palvelu- ja tieto-osallisuus, jotka edesauttaisivat heitä tiedostamaan ja käyttämään heille kuuluvia oikeuksia ja vaikuttamaan niihin (Perukangas 2010, 5–6). TIITU:ssa nuoret harjoittelevat esimerkiksi viranomaisasioiden hoitamista ja oman kodin perustamiseen ja ylläpitämiseen liittyviä asioita. He oppivat koko ajan lisää ja tulevat näin itsenäisemmiksi asioi-

densa hoitamisessa ja sitä kautta elämässään. Tieto tuo varmuutta ja itseluottamusta, jonka pohjalta osallisuuden tunnetta voi kasvattaa sen muillakin osalualueilla. Tulleessaan TIITU:un nuoret kuitenkin tarvitsevat erityistä tukea siinä, että joku kertoo heille, mitä heidän tulee tehdä, minne mennä ja miksi, jotta asiat tulisivat hoidettua.

Et ku ei, ei ihan sellanen perusnuorikaan ymmärrä, että mitä, mitä se vastuu kaheksantoistavuotiaana on, ku kaikki pitäis ite tehdä. Ku siihen asti aina joku, huoltaja tai vanhempi tai kuka tahansa, on tehny ne sun puolesta, koska sulla ei oo ollu oikeutta tehdä yhtään mitään. Ja yhtäkkiä sun pitäis niin ku ruveta tekeen just kaikki mahdolliset sopimukset ja hakee opintotuet ja muut tälläset nää jutut, niin, niin ei edes tiedetä, mitä kaikkee pitää tehdä ja mitä kaikkee pitää hakee.

Viranomaisasioinnin hankaluuden taustalla nähdään TIITU:ssa nuorten sosiaalisen verkoston puute. Monilla nuorilla ei ole perhettä lainkaan tai sitten siltä ei muuten ole saatu sellaista tukea, apua ja tietoa, jota tavallinen itsenäistynvä nuori yleensä kotoaan saa. Nuoren itsenäistymiseen vaikuttaa kuitenkin vahvasti perhe ja siinä tapahtuneet asiat (mm. Raunio 2006, 96; Helminen 2006, 25).

Lämsä (2009, 207–208) kutsuu tällaisia, TIITU:n perusasiakkaita, myöhäis-moderneiksi orvoiksi, joilla kyllä on perheet, mutta jotka eivät saa niiltä tarvitsemaansa tasapainoisen ja terveen kasvun ja kehityksen edellyttämää tukea, vaan tuki tulee yleensä perheen ulkopuolelta. Toisena esimerkkinä ovat lastensuojelunuoret, jotka ovat tottuneet viranomaisten hoitavan heidän asiansa myös jälkihuollossa.

Ja sitte se, että hyvin monet meidän nuoristahan tulee semmosista perheistä, että vanhemmistakaan ei oo kyllä mitään apua. --- ne nuoret on siinä niin ku nähny että ihme seikkailua ja tsombailua ja vaikeeta ja säätämistä, että. Että ei niillä oo niin ku mitään sellasta turvallista pohjaa siinäkään, miten ne näkis, että kuinka se pitää hoitaa ja toimia.

TIITU:ssa nähdään myös, että nuori hukkuu helposti järjestelmiin, jolloin viranomaisasiointi on haasteellista. Riittävien tietojen ja taitojen puute voi helposti johtaa jopa avutta jäämiseen. Lähiverkoston puute voi Lämsän (2009, 209) mukaan aiheuttaa myös riippuvuutta palveluorganisaatioista.

Yksi suurimmista haasteista haastattelun mukaan on erilaiset lomakkeet, joiden virastokieltä nuori ei ymmärrä. Osalla nuorista saattaa myös olla lukihäiriö tai muu neuropsykiatrinen häiriö, joka vaikeuttaa ennestään ymmärtämistä.

Ja me ollaan siinä sitten vähän niin ku kertomassa, mitä ne käytännössä tarkoittaa.

Ja olemaan tulkkina sen viranomaiskielen ja nuoren välillä.

Haasteena voi lisäksi olla lyhytjännitteisyys. Joistakin nuorista voi olla turhauttavaa jonottaa virastoissa omaa vuoroaan. Tällöin on houkuttelevampaa lähteä pois, kuin hoitaa asia pois päiväjärjestyksestä.

TIITU:ssa pyritään siihen, että nuori ymmärtäisi viranomaisten olevan häntä varten. Haastattelun mukaan joillakin nuorilla on epärealistisia käsityksiä viranomaisten toiminnasta, mikä hankaloittaa näiden kanssa toimimista. Nuori saattaa esimerkiksi ajatella, että sosiaalityöntekijä voi yhtäkkiä lakkauttaa kaikki tuet, jolloin nuori jää tyhjän päälle.

Siksi asiointia harjoitellaankin TIITU:ssa yhdessä ohjaajien kanssa. Varsinkin tuen alussa nuoren mukaan pyritään lähtemään kaikkeen, mutta tuen edetessä nuori alkaa hoitaa asioitaan yhä itsenäisemmin. Käytännössä oma ohjaaja tulee mukaan esimerkiksi sosiaalityöntekijän tapaamisiin, Kelaan ja työvoimatoimistoon. Ohjaaja tukee myös nuorta esimerkiksi Kelan lomakkeiden täyttämässä siten, että vastailee nuoren kysymyksiin ja tarkastaa valmiin lomakkeen hänen halutessaan.

Tärkeintä on, että nuori voi turvallisesti harjoitella asioiden hoitamista ja että hän voi kysyä asioita ainakin ohjaajalta, ellei uskalla kysyä niitä virkailijoilta. TIITU:ssa tukea ja neuvoa voi pyytää myös muilta samanikäisiltä nuorilta.

Niin sitten kun meidän kanssa turvallisesti pääsee siellä käymään ja jutteleen ja hoitaa niitä asioita, ni kyllä se on iso asia sitten niille nuorille siinä vaiheessa, kun ne tajuaa, että noihan, näähän on ihan normaaleja asioita ja kysymällä selviää ja kaikki haluaa auttaa kuitenkin, kun sinne menee. Rohkeesti vaan kysyy.

Esimerkiksi Kelan tai työvoimatoimiston virkailijoiden tarkoituksena on auttaa nuoria saamaan elämänsä toimimaan paremmin. Tässä nuoren tulisi olla itse osallisena ja pääroolissa. Nuorten tulisi ymmärtää oma vastuunsa elämässään ja asioidensa hoitamisessa niin, etteivät he tekisi asioita TIITU:n tai sosiaalityöntekijänsä, vaan oman itsensä takia.

--- että ne tajuaa sen että ne ei tee mitään toimeentulotukihakemusta meidän tai Vuokratalosäätiön tai jonkun muun takia, vaan ne tekee sen sen takia, että ne itse saa sen itselleen sen rahan ja pystyvät elämään.

TIITU:ssa omien asioiden hoitamisessa ja itsenäistymisen harjoittelemisessa otetaan pieniä askeleita ja pääpaino on rutiinien, kuten toimeentulotukihakemusten täyttämisen, opettelu ja harjoittelu siten, että ne pikku hiljaa sisäistyivät ja automatisoituisivat nuorelle itselleen. TIITU:ssa sanotaan, ettei siellä tehdä valmiita paketteja, vaan että nuori usein vasta pois muuttamisensa jäl-

keen muutaman kuukauden päästä ymmärtää ja oivaltaa TIITU:ssa saamiaan eväitä.

--- tässä tehdään rutiininomaisesti kaikki ne hakemukset ja muut, että nuorelle tulisi semmonen rutiini, että, että loppukuusta, ei vitsi, että toimeentulotukihakemus pitää tehdä ja, ja, ja sillä tavalla. On ne sillä tavalla tärkeitä, tärkeitä asioita, että sitten kun tästä tuesta muutetaan pois, niin ne rutiinit jää voimaan. Et sä muistat ne rutiinit ja, ja että pystytellään itsenäistä elämää.

7.2.3 Koulu ja työ

Monet nuorista ovat suorittaneet vain peruskoulun, kuten tuki- ja asuntohaastattelulomakeaineiston tilastollisen analyysin tuloksista kävi ilmi. TIITU:ssa ei haastattelun mukaan ole juuri kokemusta työssä käyvistä nuorista, vaan enemmän opiskelijoista. Lämsän (2009, 199) mukaan työmarkkinoiden ulkopuolelle jääminen aiheuttaa helposti riippuvuutta perheestä ja yhteiskunnasta, mikä vaikeuttaa itsenäistymistä. Nuoria kannustetaan TIITU:ssa koulunkäyntiin, sillä peruskoulusta saaduilla taidoilla ei vielä pitkälle pötkitä, vaan koulutuksen ja ammatin myötä tulevaisuus on usein turvatumpi.

--- jossain vaiheessa se todellisuus tulee kuitenkin niille vastaan, että hanttihommilla ei kuitenkaan elä ja, ja yhteiskunta on mennossa siihen, että hanttihommiinki tarttee kohta ammattikorkeakoulututkinnon niin, että, että ei se kauheesti helpota, jos on pelkkä peruskoulu käytynä.

Koulu nähtiin haastattelussa tärkeänä, sillä sen loppuun suorittaminen merkitsee jonkin asian valmiiksi saattamista ja itsetunnon nousemista. Työntekijät mainitsivat haastattelussa useaan otteeseen myös statuksen merkityksen nuorille. He uskovat, että nuoresta tuntuu paljon paremmalle merkitä papereihin tai kertoa kysyttäessä, että on suorittanut koulun, kuin että on toimeentulotuen asiakas.

Statuksen merkitys saattaa viitata Myrskylän (2009) näkemykseen siitä, että vanhempien, ja erityisesti äidin, koulutustausta vaikuttaa usein lasten kouluttautumiseen. Kuten edellä kävi ilmi, joidenkin TIITU:n nuorten vanhemmat ovat toimeentulotukiasiakkaita, mikä saattaa liittyä kouluttautumattomuuteen. Siksi nuorille voi olla tärkeää nostaa omaa statustaan opiskelun myötä. Myös Jokisaaren (2002, 68) mukaan ansiotyö, ja miksei myös koulu, on tärkeä osa itsenäistymistä ja aikuistumista, koska se jäsentää elämää ja määrittää identiteettiä.

Myrskylän (2009) mukaan vanhempien koulutustausta vaikuttaa lasten kouluttautumiseen. Hänen mukaansa lapsilla on sitä isompi todennäköisyys hankkia korkeampi koulutus, mitä korkeammin heidän vanhempansa ovat kouluttautuneet. Etenkin äidin koulutustaso vaikuttaa lasten kouluttautumiseen.

seen ja osaltaan ehkäisee heidän jäämistään pelkän peruskoulun varaan. Myös koulutusala näyttää joiltakin osin periytyvän vanhemmilta lapsille. (Myrskylä 2009.)

Myllyniemen (2008, 25) mukaan nuoret pitävätkin koulutusta tärkeänä väylänä työelämään. Samoin opiskelijana tai työvoimatoimiston kursseilla oleminen nähtiin haastattelussa olevan nuorille iso asia verrattuna siihen, että olisi vain kotona, eikä tekisi mitään. Ylipäättään jokin päivätekeminen ja varsinkin koulu nähtiin vaikuttavan mielialaan ja elämänasenteeseen myönteisesti. Jokisaaren (2002, 69) mukaan työ, ja varmasti myös koulu ja muukin päivätekeminen, vaikuttaa laajasti yksilön hyvinvointiin.

On sillä opiskelullaki merkitys siihen, että niillä on kuitenkin se joku juttu, mitä ne tekee ja ne, jos ne on opiskelijoita ja niil on s... niin ku motivoituneita siihen, niin yleensä niillä on myös semmonen pitemmän tähtäimen suunnitelma, mitä kohti ne niin ku menee ja se on, se on tärkeitä kuitenkin nuorille, et on joku näkymä jossain tulevaisuudessa. Ettei eläis vaan päivä kerrallaan.

Kouluttautumista ja työllistymistä tuetaan TIITU:ssa myös verkostoyhteistyöllä, jonka ansiosta nuorten on mahdollista päästä erilaisille kursseille, joilla esimerkiksi koulutus- ja ammatinvalintakysymyksiä käydään läpi sen alan ammattilaisten kanssa. TIITU:ssa haasteena ei nähdä niinkään nuorten saamista tällaisille kursseille, vaan pikemminkin niillä pysymistä. Motivointi ja kannustaminen kursseilla, koulussa tai työssä käymiseen ovat tärkeitä asioita tuessa.

Itsenäistymässä olevalle nuorelle aukeaa nimittäin usein taivaat yksin asumisen myötä, jolloin esimerkiksi koulunkäynti saattaa häiriintyä. Tällöin TIITU:lla on mahdollisuus ainakin edes herättää nuori aamuisin kouluun, jos sen käynti sitä kautta helpottuisi ja rutinoituisi ajan myötä.

--- ne on pieniä askeleita, mitä täällä meillä otetaan justinsa jonkun koulun tai työnkin suhteen, mutta, mutta me, me eletään siinä uskossa, et ne kantaa sitä hedelmää sitten siä jälkeinpäin siten. Ja varsinkin kun täältä lähetään meiltä pois muualle jatkaan asumista.

Yhteistyö myös muiden nuoren tahojen, kuten koulun, kanssa on tärkeää viimeistään silloin, kun ongelmia ilmenee. Tällöin on haastattelun mukaan tärkeää, että yhteistyöverkosto on ajan tasalla ja toimii yhdessä saman tavoitteen saavuttamiseksi.

--- tehdään tiivistä yhteistyötä koulun kanssa, ollaan, pidetään yhdessä palavereita, ollaan kaikki samalla sivulla sen nuoren kanssa, että mihinkä suuntaan häntä niin kun tuetaan. Et jos on jotain semmosta mielenterveysongelmaa tai muuta, et se koulun-

käynti ei vaan suju, niin mitä siinä tilanteessa tehdään. Et kaikki tietää, että, että mikä on nuoren tilanne.

Koulun eteen näytetään siis tehtävän paljon työtä. Kuten jo mainitsinkin, haastattelussa ei juuri puhuttu työstä, sillä TIITU:ssa on kokemusta enemmän opiskelijoista. Tärkeintä TIITU:n nuorilla on saada ensin koulutus, jonka kautta työelämään siirtyminen myöhemmin helpottuu. Harjoittelussani näin, kuinka koulutuksen omaavat nuoret ilmoittautuivat kerta toisensa jälkeen työttömiksi työnhakijoiksi, koska eivät löytäneet työtä. Harjoittelussa saamani kokemuksen perusteella minusta näyttäisi siis siltä, että TIITU:n nuorten työmarkkina-asema on erityisen heikko.

Jokisaaren (2002, 70) mukaan koulu- ja työelämässä pärjäämiseen tarvitaan sosiaalisen pääoman resursseja, joita näillä nuorilla ei haastattelunkaan mukaan juuri ole. Lämsän (2009, 207) mukaan erityisesti toimiva perhe ja lähiyhteisöt tarjoavat nuorelle näitä resursseja. Myös Raunion (2006; 94, 96) mukaan perhe, lähiyhteisöt ja sosiaalinen verkosto ovat tärkeä osa ihmisen hyvinvointia ja selviytymistä, joten perheessä tapahtuneet asiat vaikuttavat itsenäistyvän nuoreen voimakkaasti. Näin ollen näyttäisi siltä, että perheeltä ja läheisiltä saadun tuen puute vaikuttaa myös näillä elämän osa-alueilla yllättävän voimakkaasti.

7.3 Nuorten itsenäisen asumisen valmiuksien lisääminen

Myös tämä luku on tutkimuksen toista osaa, joka käsittelee projektin työntekijöiden teemahaastattelua ja siitä saatua aineistoa. Toisena tutkimuskysymyksenä oli, miten TIITU-projekti lisää nuorten valmiuksia itsenäiseen asumiseen. Tässäkin luvussa tulokset on jaoteltu haastattelun teemoihin, siten että haastattelun tuloksia käydään läpi teemojen merkityksestä asumisen näkökulmasta. Tuloksia työntekijöiden käsityksistä nuorten tuentarpeiden taustoista käsiteltiin jo edellisessä luvussa, joten niitä ei eritellä tässä enää uudelleen. Sen sijaan tässä tarkastellaan erityisesti TIITU:n työmenetelmiä nuorten asumisvalmiuksien lisäämiseksi.

7.3.1 Talous

Talous ja onnistunut asuminen nähdään haastattelun mukaan liittyvän vahvasti toisiinsa etenkin asumiskulujen hoitamisen osalta. Hämäläisen (2004, 50) mukaan talous liittyy itsenäistymiseen siten, että kun nuorella on rahaa, hän pystyy yleensä muuttamaan itsenäisesti asumaan. Haastattelun mukaan ylipäätään vuokran maksaminen itse omista tuloista on nuorille iso itsetuntoa nostava asia.

--- ja se myöskin antaa totta kai, se nostaa sitä itsetuntoa ja antaa sen, et sä niin ku itte maksat sen. Se ei, se ei oo sosiaalitoimi, joka maksaa sun vuokran, vaan sä itte maksat sun vuokran ---

TIITU:ssa painotetaan vuokran maksamista ensimmäisenä, jotta asuminen on ylipäättään mahdollista. Kuitenkin nuorten huono taloustilanne näkyy usein laskujen maksamatta jättämisinä. Yleensä vuokra ei onneksi haastattelun mukaan ole silti ensimmäinen, joka jätetään maksamatta, sillä vuokratien myötä vuokra-asuminen vaarantuu usein vakavasti. Näin todetaan myös Nuorten asumisen tutkimushankkeessa (n.d., 2).

--- me painotetaan kaikille mejän nuorille, sitä että tietenkin että vuokra on se ensimmäinen, mikä maksetaan. Jos haluaa asua yksin, niin sitten pitää asumiskulut hoitaa aina ja ajallaan ja sääntillisesti. Muuten se asuminen itsenäisesti loppuu ---

Noin neljäsosalla nuorista luottotiedot eivät ole kunnossa. Lehtisen (2011, 68) mukaan maksuhäiriöt ovat vakavia asioita, koska ne heijastuvat monille elämän osa-alueille, kuten asumiseen. Harjoittelussani sain tietää, että nuorten maksuhäiriömerkinnät johtuvat usein kulutusluotoista. Velkasummat olivat usein suuria, joten takaisinmaksu oli pienistä tuloista raskasta. Huomasin harjoittelussani, että taloudelliset ongelmat olivat usein hankalimpia nuorten käsitellä, eivätkä he edes halunneet tietää, paljonko velkaa oli todellisuudessa kerääntynyt.

TIITU:ssa ensisijaisena tavoitteena on juuri siksi kannustaa nuoria hoitamaan asumiskulunsa, jotta myös muut talousasiat saadaan ennen pitkää hoidettua tuetun asumisen piirissä. Asunto on nimittäin lähtökohta muiden arjenhallinnan haasteiden ratkomiselle (Hankesuunnitelma 2009, 2).

--- jos ei osata taloudestaan pitää huolta ja tulee niitä vuokratien, niin sitten ei kyllä asumistakaan ole.

7.3.2 Viranomaisasiointi

Nuorten asuminen 2010 -tutkimuksen mukaan 19 prosenttia haastatelluista nuorista mainitsi tuentatarpeekseen viranomaisasiointin (Kotoa omaan kotiin 2011, 21). TIITU:n nuorista jokainen oli vastannut tarvitsevänsä tukea samassa asiassa.

--- mejän nuoret on just semmosia, että ne niillä on vähä kaikki asiat pois hanskasta ---

Viranomaisasioiden hoitaminen tarkoittaa asumisen kannalta erityisesti sähkö- ja vakuutusasioiden hoitamista sekä muuttoilmoituksen tekemistä. Harjoittelusta saamani kokemuksen mukaan suuri osa TIITU:n nuorista saa asumistukea, joten myös asumistukihakemukset tulisi osata täyttää, kun asuu itsenäisesti.

Lomakkeiden virastokieli on kuitenkin nuorille hankalaa, kuten aiemmin kävi ilmi. Kelasta saattaa tulla asumistuen lisäselvityspyyntö, mutta koska nuori ei

välttämättä ymmärrä, mitä kirjeessä vaaditaan, hän ohittaa asian uskoen, että tuki tulee niin kuin ennenkin. Myös puhelimesta asioinnin koetaan olevan nuorille erityisen hankalaa, minkä vuoksi TIITU:ssa silloin tällöin harjoitellaan esimerkiksi sähkösovimuksen tekoa ohjaajan kanssa.

Varsinkin se puhelimesta asioiden hoitaminen tuntuu monelle olevan semmonen vähä pelottava ja vaikea juttu, että ei niin ku oo koskaan ehkä tehny sitä ja sitten eivätkä tiedä, mitä siä puhelimesta pitää sanoa.

Sosiaalityöntekijän tapaamiset ovat eräs viranomaisasioinnin muoto, joka vaikuttaa asumiseen. Sosiaalityöntekijät maksavat TIITU:n tuesta, joten he haluavat silloin tällöin tavata nuorta ja hänen ohjaajaansa kuullakseen, miten asuminen sujuu.

Ja sosiaalitoimen tapaamisissahan me ollaan aina mukana, --- koska sosiaalityöntekijät on ne, jotka maksaa tästä mejän tuesta, niin ne haluaakin, että me ollaan siä kertomassa kuulumisia kanssa.

TIITU:ssa nähdään, että viranomaisasioiden onnistunut hoitaminen kasvattaa nuorten itseluottamusta ja sitä kautta edesauttaa itsenäistymistä ja asumista. Omien asioiden hoitaminen on merkki siitä, että nuori pärjää.

Tai se nostaa sitä [itsetuntoa] sitten ku huomaakin, esimerkiksi saa soitettua sähkösovimuksen tai saa täytettyä Kelan lomakkeen ekan kerran sillain, että me ei olla autettu yhtään siinä, niin kyllä sen huomaa siitä, että ne on sillai siitä vähän täpinöissään, että mä tein sen itte ja mä osasin sen. --- näillä nuorilla ei kauheesti onnistumisenkokemuksia oo, niin ne, ne tämmöset pienetkin ja hyvin yksinkertaisissa asioissa tulevat onnistumiset, niin ne totta kai nostaa sitä nuoren uskoa omaan itseensä ja omiin kykyihinsä ja sitä kautta tietenkä parantaa niitä mahdollisuuksia siihen itseenäiseen elämään ja sen aloittamiseen ja jatkamiseen.

7.3.3 Koulu ja työ

Työn ja opiskelun nähdään haastattelun mukaan kohentavan asumisen laatua, sillä tulojen kautta kotiin voi hankkia asioita tai hankkia jopa isomman asunnon. Myös Raunion (2006, 74) mukaan työ on tärkeä yksilöä yhteiskuntaan integroiva asia, joka tuottaa lisäksi aineellista hyväosaisuutta.

--- se on varmaan tärkeä just se itsetunnon ja sen omanarvon kehittämisen kannalta, että, että tuota on opiskelija, et on joku muu. Niin ku, et saa sitä opintotukea mieluummin ku toimeentulotukea ja, ja maksaa niillä omilla opintotuillaan sen vuokran ja, ja kaikki

sinne kotiinsa ja muuta, niin kyllä se heti niin ku tuntuu varmasti itsetunnossa mukavammalta.

Opintojen nähdään erityisesti vaikuttavan asumiseen siten, että kun koulussa pärjää, niin usein myös asuminen sujuu, kun taas koulussa koetut vaikeudet näkyvät myös kotona. Vaikeudet nähdään johtuvan usein kaveripiiristä, päih-teistä tai mielenterveysongelmista, jotka johtavat esimerkiksi jatkuvaan juhlimiseen asunnolla tai päinvastoin eristäytymiseen. Vaikeudet vaikuttavat edelleen asumiseen.

--- että jos sitten on semmosia ongelmia, niin eihän se asuminen-kaan voi sitten sujua, koska sitte se on sitä biletyistä ja muuta tai sitte muuten vaan paha olo ja kotona hengailua ja omissa jätteis-sään suunnilleen.

Kemppisen mukaan aikuisuuden realiteettien ymmärtäminen ja niiden mu-kaan toimiminen edesauttavat itsenäistymisen positiivista kehitystä. Jos nuori huumaantuu liikaa uusista vapauksistaan, jonka seurauksena esimerkiksi kou-lu tai asuminen häiriintyy, negatiivinen käyttäytymismalli olisi pyrittävä heti katkaisemaan tai se saattaa jäädä pysyväksi. (Kemppinen 2000, 149–150.) Oman paikan löytyminen lisää elämänhallinnan ja turvallisuuden tunnetta (Kemppinen 2000, 149).

Päivätekemisen nähdään olevan tärkeä osa myös asumista. Se, että on joku paikka minne mennä edes muutamana päivä viikossa, on nuorille tärkeä, ettei tarvitse olla vain kotona. Nuori voi päästä esimerkiksi kuntouttavan työtoi-minnan kautta muutamaksi päiväksi töihin. Onnistuneeseen asumiseen liite-tään siis myös kotoa pois lähteminen.

--- on joku semmonen juttu, missä käydä edes kaks kolme kertaa viikossa jatkuvasti, ni on seki on jo semmonen asia, mitä jotku mejän nuorista on sanonu, että onpa, onpa kiva, että on joku jut-tu, että ei oo vaan kotona.

Etten tiä, onko se sitten --- onnistunutta asumista, jos vaan makaa sängyssä kaikki päivät, eikä arjessa ole mitään sisältöä.

8 YHTEENVETO

Tutkimustehtävänä oli selvittää, miten TIITU tukee nuorten itsenäistymistä eri arjen osa-alueilla. Tarkentavat tutkimuskysymykset olivat miten TIITU vastaa työmenetelmillään nuorten arjen tuentarpeisiin ja lisää nuorten val-miuksia itsenäiseen asumiseen.

Tuki- ja asuntohaastattelulomakeaineiston tilastollisen analyysin tuloksena keskimääräinen TIITU:un hakeva nuori on vähän yli 18-vuotias työtön perus-koulun suorittanut mies. Yhtä lukuun ottamatta kaikki TIITU:un hakeneet

nuoret olivat asiakkaina sosiaalihuollossa, josta ohjaaminen TIITU:un yleensä tehtiin. Tämän pohjalta voidaan tehdä päätelmä siitä, että TIITU:n asiakkaiden menneisyydessä on jo tapahtunut jotain sellaista, että sosiaalihuolto ja myöhemmin TIITU ovat vastanneet nuorten tuentarpeisiin.

Tyypillinen TIITU:un hakeva nuori elää tulosten mukaan toimeentulotuen varassa, mutta tulonlähteitä saattaa olla myös muita, kuten asumistuki. Luottotiedot ovat suurimmalla osalla nuorista kunnossa, mutta kaikki tuntevat tarvitsevansa tukea talous- ja viranomaisasioiden hoitamisessa. Suuri osa TIITU:un hakeneista nuorista suunnitteli opintojen tai työn aloittamista tai ainakin menemistä jollekin sellaiselle kurssille, joka tähtää opintojen aloittamiseen tai työpaikan löytymiseen. Heillä on siis tavoitteita elämälleen.

Työntekijöiden teemahaastattelun tulosten perusteella nuorten itsenäistymisen haasteiden taustalla nähdään olevan ennen kaikkea sosiaalinen verkosto. Asia kävi ilmi kaikista käsittelyistä arjen osa-alueista eli talous-, viranomaisasiointi- sekä koulu- ja työteemoista. Vaikuttaisi siltä, että TIITU:un hakeneet nuoret ovat ilmoittaneet tarvitsevansa tukea sellaisilla arjen osa-alueilla, joihin tavallisesti itsenäistyvä nuori saa tukea perheeltään.

Nuoret eivät siis ole saaneet mallia, jonka perusteella he osaisivat esimerkiksi hoitaa talous- tai viranomaisasioita. Sosiaalisessa verkostossa tapahtuneet asiat saattavat olla myös syynä siihen, että nuorten tiedot ja taidot eivät ole kehittyneet sellaiselle tasolle, jolla nuori pärjäisi yhteiskunnassa.

TIITU näyttäisi toimivan ikään kuin korjaavana yhteisönä, jossa nuoret harjoittelevat näitä arjenhallinnan taitoja, joita ei ole ollut mahdollista omassa perheessä tai kodissa harjoitella. Ohjaajilla on mahdollisuus tarjota hyvinkin intensiivistä tukea, jota kevennetään nuoren tarpeista lähtien tuen edetessä, niin kuin tuetun asumisen malliin kuuluu.

Toinen syy itsenäistymisen hankaluuteen nähdään olevan siinä, että täysi-ikäisyyden myötä nuorelle aukeaa maailma, jonka velvoitteita ei kuitenkaan ehkä edellä mainitusta syystä vielä ymmärretä. Vapauden huuma saattaa johtaa narsistiseen hedonismiin, jonka myötä esimerkiksi koulunkäynti ja asumisen häiriintyvät.

Teemahaastattelun tulosten perusteella näyttäisikin siltä, että eri arjen osa-alueet ovat sidoksissa toisiinsa. Koulutustausta vaikuttaa työmarkkinoille hakeutumiseen ja pääsemiseen kovenevassa kilpailussa koulutus- ja työpaikoista. Koulutus ja työ taas vaikuttavat taloudelliseen tilanteeseen, joka heijastuu nopeasti asumiseen esimerkiksi vuokran maksamatta jättämisenä. Asumisen laatu puolestaan vaikuttaa laajasti hyvinvointiin ja edelleen muille elämän osa-alueille, kuten koulussa pärjäämiseen.

Itsenäistymisen kriteerinä teemahaastattelun tulosten perusteella nähdäänkin olevan ensinnä omaan elämään vaikuttavien asioiden itsenäinen ja oma-aloitteinen hoitaminen. Toisena kriteerinä on koulun ja opintojen suorittami-

nen siten, ettei nuori jäisi pelkän peruskoulun varaan. Kolmanneksi kriteeriksi nähtiin itsenäisesti asumaan muuttaminen ja asunnosta huolehtiminen siten, että sen saa myös pidettyä.

TIITU:ssa tukea tarjotaankin nimenomaan asumisen lähtökohdasta. Nuorella tulee olla asunto, jossa häntä konkreettisesti tavataan ja jonka kautta asioita voidaan yhdessä lähteä ratkomaan. Myös itsenäistymisen näkökulmasta omaan kotiin muuttaminen on lähtökohta muiden elämänhallinnan alueiden harjoittamiselle. Ensisijaisena tavoitteena on siis saada nuoren asuminen sujumaan, jotta häntä voidaan tukea muillakin elämän osa-alueilla.

Tutkimustehtävänä oli selvittää, miten TIITU tukee nuorten itsenäistymistä eri arjen osa-alueilla ja tulosten perusteella näyttäisi siltä, että työmenetelmiä on monia, joista tärkeimpänä tasavertainen keskustelu. Näyttäisi siltä, että oman paikan eli asunnon löytämisen kautta nuori alkaa TIITU:n tuella omien kokemustensa kautta ymmärtää itsenäisen elämän mukanaan tuomia oikeuksia ja velvollisuuksia ja näiden tasapainoa elämässään.

Yleensä näitä asioita voi pikku hiljaa alkaa opetella lapsuuden kodissa, jolloin omaan kotiin muuttaminen ja vapauden käsitteleminen eivät ole niin suuria askeleita. TIITU:n nuoret eivät kuitenkaan ole saaneet tähän tukea aiemmin, joten uudet asiat pitäisi opetella yhtäkkiä kerralla.

On ymmärrettävää, että joidenkin nuorten vanhemmat eivät esimerkiksi mielenterveysongelmiensa vuoksi kykene näissä taidoissa nuorta tukemaan, mutta herää kysymys, miksi esimerkiksi lastensuojelulaitoksista TIITU:un tulevat nuoret ovat lähtökohdiltaan suunnilleen samassa tilanteessa. TIITU toimii joillekin jälkihuoltoapaikkana, mutta voisi ajatella, että nuori olisi ehtinyt laitoksessa ollessaan harjoitella jo vähän esimerkiksi viranomaisasiointia.

Viimeistään omassa kodissa nuorella on kuitenkin mahdollisuus tutustua itseensä kehittyvänä aikuisena ja löytää oma tapansa elää. Koti on paikka, josta lähtien hän tutustuu viranomaisasioinnin sokkeloihin asumistukihakemuksia täyttäen, oppii itsenäiseen elämiseen vaadittavaa taloudenhallintaa esimerkiksi vuokraa maksamalla ja käy koulussa tai töissä hankkimassa elantoaan ja etsimässä jäsenystä arkeensa. Kaikki lähtee kotoa eli kun asunnon saa pidettyä, palaset alkavat loksahdella paikoilleen ja arjen pyörittäminen helpottuu.

Asunnon pitämiseen ja elämänhallintaan liittyy paljon pieniä arjen asioita, joita TIITU:n nuoret harjoittelevat tavallisessa kerrostalossa. Näitä ovat muun muassa naapureiden huomioon ottaminen ja kodinhoidollisista asioista kuten asunnon siisteydestä ja pyykinpesusta huolehtiminen. Kun nuori osaa arjen askareet ja elää normien mukaan, asuminen alkaa sujua. Asuminen liittyy Salosenkin (2005) mukaan vahvasti itsenäistymiseen, sillä vastuun ottaminen omasta asumisestaan ja elämisestään sekä vaikeuksista selviäminen itsenäisesti ovat osa aikuistumisprosessia (Kotoa omaan kotiin 2011, 17).

Tuettuun asumiseen kuuluvat Lehtosen ja Salosen (2008, 34) mukaan häiriötömien asumistapojen ja arjen taitojen opettelun lisäksi myös kontrolli ja ohjauksellinen vuorovaikutustyö. Ohjaus näyttäytyy TIITU:ssa erityisesti nuorten kanssa käytävissä keskusteluissa, yhdessä tekemisessä sekä läsnä olemisessä. Kontrolli puolestaan näyttäisi viittaavan esimerkiksi talousasioihin, sillä pahimmassa tapauksessa nuoren hallitsematon rahanäyttö voi johtaa sosiaalitoimen maksamien tukien jakamiseen osiin koko kuukaudelle.

TIITU:n tuki kattaa kaikki arjen osa-alueet aina ruoanlaiton opettelusta perheenperustamiseen asti, mutta nuoren on myös tärkeää olla itse osallinen, jotta tuki onnistuu. Perukankaan (2010, 4) mukaan osalliseksi tullaan oppimisen ja voimaantumisen kautta. Ihmisen on itse uskottava onnistumiseensa, jotta osallisuus toteutuisi (Perukangas 2010, 5). TIITU:ssa tärkeäksi tulosten mukaan koetaankin nuorten itsetunnon ja omanarvontunnon kohottaminen. Itseensä uskominen ja onnistumisen kokemukset auttavat nuoria asettamaan itselleen tavoitteita ja unelmia, joihin pyrkiä.

TIITU:n yhdeksi tärkeimmäksi rooliksi nuorten arjen tukemisessa näyttäisi nousevan läsnä oleminen, johon tiivis tuki kuutena päivänä viikossa viittaa. Ohjaajat ovat nuoria varten eli auttamassa, ohjaamassa, neuvomassa, kannustamassa ja motivoimassa. Tarkoituksena on, että nuori tulee tietoiseksi omaan itsenäiseen elämäänsä vaikuttavista asioista, ymmärtää omat oikeutensa ja velvollisuutensa ja saa itselleen sellaisia resursseja, joilla voi ja pystyy tavoittelemaan haaveitaan. Joskus se tarkoittaa sitä, että ohjaaja herättää nuoren aamulla kouluun, mutta kannustamisen ja omien onnistumisien pönkittämisen itsetunnon voimin nuori ennen pitkää ymmärtää oman roolinsa ja tekojensa vaikutuksen elämässään.

TIITU:n nuoret ovat kuin keitä tahansa nuoria aikuisia, mutta heidän lähtökohtansa itsenäiselle elämälle näyttävät olevan tavanomaista haastavammat. TIITU:ssa työn tausta-ajatuksena näyttäisi olevan usko nuoriin ja itseen työntekijöinä, jotka mahdollistavat nuorten kohtaamisen aidosti ja tasavertaisina. Omana itsenä olemisen, luottamus ja terve järki näyttäytyvät siis nuorten näkökulmasta suurina heidän itsenäistymistään tukevin ohjaajien ominaisuuksina. Kaikkein tärkeintä tiiviissä tuetussa asumisessa näyttäisi kuitenkin olevan normaali ja turvallinen aikuisena oleminen, joka on monelta nuorelta puuttunut lapsuudessa.

Ei tässä mitään tähtitiedettä kuitenkaan tehdä, että kyse on, kyse on elämästä ja ihmiset elää aina kaikki elää jotenki, nii tässä koi-tetaan vaan saada vähä järkee päähän jokaiselle.

9 JATKOTUTKIMUSEHDOTUKSIA

Tämä tutkimus on tehty TIITU:n työntekijöiden näkökulmasta, koska projektissa on jo aiemmin tehty toinen opinnäytetyö, joka käsitteli nuorten näkemyksiä tiiviistä tuesta ja sen onnistumisesta vastata nuorten tarpeisiin. Jatkossa olisikin kiinnostavaa lähteä tutkimaan Bikva-mallin mukaisesti johtotason näkemystä projektista.

Toinen jatkotutkimusehdotus liittyy TIITU:n toimivuuteen osana Tasnan tuotepaketin. TIITU:han on nykyään osa Tasnaa, sillä projekti päättyi maaliskuussa 2011. Olisi mielenkiintoista tutkia jonkin ajan kuluttua, miten toiminta on projektiajoista muuttunut ja millaisena asiakkaat sen kokevat.

Erityisen mielenkiintoista olisi järjestää seurantatutkimus TIITU:n asiakkaille. Tutkimuksessa voitaisiin seurata TIITU:n nuorten elämää muutaman vuoden välein ja selvittää, miten tiivis tuettu asuminen on vaikuttanut pidemmällä aikavälillä heidän asumiseensa, elämänhallintaansa ja elämäänsä ylipäätään. Seurantatutkimus on kylläkin laajuudeltaan ja resursseiltaan niin suuri, ettei se sovi opinnäytetyöhön, mutta ehkäpä johonkin isompaan tutkimustarpeeseen. TIITU on vielä toistaiseksi ainoa tiiviin tuen asumispalvelumalli itsenäistyville nuorille, joten hyödynnettävää tutkittavaa siitä riittää varmasti.

10 ARVIOINTI

Tämä on ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö, jonka tavoitteena olivat itsensä kehittäminen, kehittämistoiminnan osaaminen sekä eettinen osaaminen. Tavoitteet liittyivät koulutusohjelmakohtaiseen ja ammatilliseen erikoisosaamiseen sekä yleisiin työelämävalmiuksiin.

Uskon päässeeni näihin tavoitteisiin opinnäytetyöprosessin aikana. Olen tehnyt opinnäytetyön minua kiinnostavasta aiheesta eli nuorten itsenäistymisestä ja saanut valtavasti tietoa nuorista asiakasryhmänä, jonka kanssa haluan tulevaisuudessa tehdä töitä. Pääsin hyödyntämään aikaisempaa kokemustani TIITU:sta, mutta opin siitä samalla paljon uutta. Ymmärsin esimerkiksi paremmin arjessa käytettävien keinojen tarkoitusta.

Alun perin olin ajattelut tekeväni toimintapainotteisemman opinnäytetyön, mutta prosessin edetessä huomasin, että opin paljon enemmän tutkimusta tehdessäni. Olen myös tyytyväinen kahteen eri aineistonkeruutapaan, jotka edustivat eri tutkimusmenetelmiä, sillä näin sain kokemusta sekä määrällisen että laadullisen tutkimuksen tekemisestä. Lisäksi Bikva-mallin sovellus antoi mahdollisuuden sekä nuorten että työntekijöiden äänen kuuluville saamiseen.

Mielestäni opinnäytetyöstä ilmenee laaja aiheeseen perehtymisen monipuolisen lähteiden käytön sekä oman kokemukseni kautta. Olen halunnut käsitellä

nuorten itsenäistymistä ja tuetun asumisen mahdollisuuksia monesta näkökulmasta ymmärrettävästi ja kiinnostavasti, ja mielestäni olen onnistunut tässä tavoitteessa.

Tutkimusmenetelmät olivat tarkoituksenmukaisia tutkimusongelman ratkaisemisen kannalta. Olisi kuitenkin ollut kiinnostavaa käsitellä työntekijöille suunnatussa teemahaastattelussa kaikkia eri itsenäistymisen osa-alueita ja nuorten mainitsemia tuentarpeita, mutta opinnäytetyön resursseihin nähden rajaus kolmeen suurimpaan tuentarpeeseen oli mielestäni onnistunut. Samasta syystä en käsitellyt Bikva-mallin mukaisesti työntekijöiden näkemyksiä johdon kanssa, vaikka se olisi ollut mielenkiintoista.

Eräs tavoite opinnäytetyölle oli ammatillisten viestintätaitojen harjaannuttaminen. Kirjallinen ilmaisu on aina ollut minulle helppoa, mutta tutkimustekstin tuottaminen antoi opinnäytetyölle hieman toivottua lisähaastetta. Koin prosessin aikana kehittyväni edelleen tieteellisen tekstin tuottamisessa, mikä oli mukava lisä muun prosessin ohella.

Opinnäytetyöprosessin aloittaminen tuntui aluksi vaikealta, vaikka minulla oli selvä suunnitelma sen toteuttamiseksi. Päästessäni sisään aiheeseen ja teoriaan, työ alkoi kuitenkin edetä nopeasti. Jälkikäteen pohtiessa tein opinnäytetyön suunnitelmieni mukaan, tutkimusmenetelmien vaihtoa lukuun ottamatta. Aikataulu oli alun perinkin tiukka, mutta onnistuin myös siinä, sillä opinnäytetyö valmistui tavoitteen mukaan noin neljässä kuukaudessa. Olisin silti voinut suhteuttaa omaa aikatauluani enemmän opinnäytetyön toimeksiantajan ja ohjaajan aikatauluihin, sillä nyt prosessi eteni enemmän omaan tahtiini.

Tein opinnäytetyön yksin, mikä oli mielestäni erinomainen valinta, sillä sain itse päättää aikataulusta ja siitä, millainen opinnäytetyöstä tulee. Olen mielestäni osoittanut omatoimisuutta, johdonmukaisuutta ja päätöksentekotaitoa opinnäytetyöprosessissa, mutta ottanut huomioon myös annetun palautteen sekä toimeksiantajalta että ohjaajalta.

Sosionomi (AMK) -opiskelijana olen oppinut opinnäytetyöprosessin aikana erityisesti asiakasryhmän sosiokulttuurisesta todellisuudesta sekä nuorten itsenäistymisen haasteista ja tuen mahdollisuuksista. Olen työn kautta pohtinut paljon asiakastyön peruskysymyksiä, kuten arvoja ja asiakkaan kohtaamista, mikä varmasti helpottaa myöhemmin työelämään siirtymistä.

Yhteistyö toimeksiantajan kanssa on ollut helppoa ja prosessia tukevaa. Tunnen työntekijät henkilökohtaisesti, mikä on tietenkin paljon edesauttanut yhteistyötä. Tiivis kontakti TIITU:n kanssa on myös varmasti parantanut tutkimuksen luotettavuutta. Opinnäytetyö oli projektissa toivottu, mikä motivoi ja kannusti myös minua. Uskon, että valmis opinnäytetyö vastaa omien odotusteni lisäksi myös toimeksiantajan odotuksia.

LÄHTEET

Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Hankesuunnitelma. 2009. Nuorten tuetun asumisen kansallinen hanke 2008–2011. Nuorten asunnottomuuden ehkäiseminen. Nuorisواسuntoliitto ry. Viitattu 26.1.2011. <http://www.nal.fi/binary/file/-/id/1/fid/269/>

Helminen, J. 2006. Onnen kehto vai kurjuuden alho? Suomalaisten lapsiperheiden arjen kurjistumisesta. Teoksessa Helminen, J. (toim.) Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Juva: WS Bookwell Oy, 15–36.

Helne, T. 2002. Syrjäytymisen yhteiskunta. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Sosiaalipolitiikan laitos. Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 123.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1993. Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Otavan Kirjapaino Oy.

Hoikkala, T. 1993. Katoaako kasvatusta, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Holopainen, M. & Pulkkinen, P. 2002. Tilastolliset menetelmät. Helsinki: WSOY.

Hulkko, L. 2009. Opiskelijoiden työnteossa on sukupuolieroja. Tilastokeskus. Viitattu 30.1.2011. http://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-03-16_005.html?s=0

Hämäläinen, U. 2004. Nuorten tulojen ja toimeentulon palapeli. Palkansaajien tutkimuslaitos. Tutkimuksia-sarja no. 92. Helsinki: Hakapaino Oy.

Ilmonen, M., Hirvonen, J. & Manninen, R. 2005. Nuorten asuminen 2005. Suomen ympäristö 812. Ympäristöministeriö. Helsinki: Edita Prima Oy.

Jokisaari, M. 2002. Työelämään siirtyminen. Vuorovaikutusta tavoitteellisen toiminnan, sosiaalisen pääoman ja työelämän välillä. Teoksessa Nurmi, J. & Salmela-Aro, K. (toim.) Mikä meitä liikuttaa. Modernin motivaatiopsykologian perusteet. Jyväskylä: PS-kustannus, 67–83.

Joronen, K. 2006. Perhe nuoren elämän turva, uhka ja mahdollisuus. Teoksessa Helminen, J. (toim.) Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveys-

alan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Jyväskylä: WS Bookwell Oy, 37-59.

Järvinen, T. & Vanttaja, M. 2005. Nuoret koulutus- ja työmarkkinoilla. Viitattu 28.1.2011. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvot_telukunta/julkaisut/muut_tutkimukset/Nuoret_koulutus_ja_tyomarkkinoilla.pdf

Kaukonen, R. 2009. Valtaosa ylioppilaista viettää välivuoden opinnoista. Tilastokeskus. Viitattu 28.1.2011. http://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-03-16_001.html?s=0

Kemppinen, P. 2000. Lasten ja nuorten tunne-elämän häiriöt. Vantaa: Kanustusvalmennus P. & K. Oy.

Keskeyttäminen lisääntyi muussa kuin ammatillisessa koulutuksessa. 2010. Tilastokeskus. Viitattu 28.1.2011. http://www.stat.fi/til/kkesk/2008/kkesk_2008_2010-03-12_tie_001_fi.html

Kivelä, S. 2009. Nuorten asumisen tukitoimien arviointi Hämeenlinnassa, Tampereella ja Hyvinkäällä. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja D työpapereita 50. Viitattu 2.1.2011. http://www.diak.fi/files/diak/Julkaisutoiminta/D_50_ISBN_9789524930703.pdf

Kohderyhmä. 2009. Tuettu asuminen. Tampereen seudun nuorisoasunnot ry. Viitattu 2.1.2011. <http://www.tasna.fi/tuettu+asuminen/kohderyhma/>

Kotoa omaan kotiin. 2011. Teoksessa Kupari, T. (toim.) Omaa kotia etsimässä. Nuorten asuminen 2010. Suomen ympäristö 1/2011. Ympäristöministeriö. Helsinki: Edita Prima Oy, 16–22.

Krogstrup, H. 2004. Asiakaslähtöinen arviointi. Bikva-malli. Hyvät käytännöt. Menetelmä-käsikirja. Stakes. Viitattu 25.2.2011. <http://www.sosiaaliportti.fi/File/8579b014-b4a9-4ddd-8f14-1a40136f2b2f/bikva.pdf>

Kuinka rahat riittävät? 2011. Teoksessa Kupari, T. (toim.) Omaa kotia etsimässä. Nuorten asuminen 2010. Suomen ympäristö 1/2011. Ympäristöministeriö. Helsinki: Edita Prima Oy, 32–37.

Linnakangas, R. & Suikkanen, A. 2004. Varhainen puuttuminen. Mahdollisuus nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2004:7. Viitattu 4.1.2011. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE

-

3754.pdf&title=Varhainen_puuttuminen__Mahdollisuus_nuorten_syrjäytymisen_ehkaisemisessa_fi.pdf

Lehtinen, A. 2011. Teoksessa Kupari, T. (toim.) Omaa kotia etsimässä. Nuorten asuminen 2010. Suomen ympäristö 1/2011. Ympäristöministeriö. Helsinki: Edita Prima Oy, 68–78.

Lehtonen, L. & Salonen, J. 2008. Asunnottomuuden monet kasvot. Suomen ympäristö 3. Ympäristöministeriö. Asunto- ja rakennusosasto. Helsinki: Edita Prima Oy.

Lukijat: Kun vanhemmat eivät tue. 2010. Iltalehti 2.9.2010. Viitattu 31.1.2011. http://www.iltalehti.fi/perhe/2010090212284618_pr.shtml

Lämsä, A. 2009. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen yksikkö. Oulu: Oulu University Press.

Malkamäki, M. 2010. Tiiviimmin Tampereella. Nuorisotasuntoliitto ry:n asukas- ja sidosryhmälehti Asu & elä 1/2010, 13. Viitattu 2.1.2011. <http://www.nal.fi/binary/file/-/id/1/fid/263>

Myllyniemi, S. 2008. Mitä kuuluu? Nuorisobarometri 2008. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 88. Nuorisosiain neuvottelukunta. Julkaisuja 39. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Myllyniemi, S. 2007. Perusarvot puntarissa. Nuorisobarometri 2007. Nuorisosiain neuvottelukunta. Julkaisuja 37. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 79. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Myrskylä, P. 2009. Koulutus periytyy edelleen. Tilastokeskus. Viitattu 28.1.2011. http://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-03-16_002.html?s=0

Nikander, T. 2009. Nuoret muuttavat omilleen yhä nuorempina. Tilastokeskuksen hyvinvointikatsaus 1/2009. Viitattu 26.1.2011. http://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-03-16_004.html?s=0

Nivala, E. & Saastamoinen, M. 2010. Nuorisokasvatuksen teorian kohde ja konteksti. Teoksessa Saastamoinen, M. (toim.) Nuorisokasvatuksen teoria – perusteita ja puheenvuoroja. Nuorisotutkimusseura. Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 73. Helsinki: Yliopistopaino, 8-27.

Nummenmaa, L. 2004. Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät. Helsinki: Tammi. Vammalan kirjapaino.

Nuorisolaki 27.1.2006/72. Finlex. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 3.1.2011.

[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072?search\[type\]=pika&search\[pika\]=nuorisolaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072?search[type]=pika&search[pika]=nuorisolaki)

Nuorisotyölliset näkemykset valtion talousarviosta 2011. 2010. Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry. Viitattu 28.1.2011. <http://www.alli.fi/siteneews/view/-/nid/166/ngid/28>

Nuorten asumisen tutkimushanke. N.d. Nuorisoasuntoliitto ry. Viitattu 26.1.2011. <http://www.nal.fi/binary/file/-/id/1/fid/170/>

Nurmi, J., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY.

Nuttu-projektin raportti 2006-2007. n.d. Joensuun seudun Nuorisoasuntoyhdistys Ry. Viitattu 16.2.2011. <http://www.josna.fi/media/Microsoft%20Word%20-%20Nuttu-projektin%20raportti%202006-2009.pdf>

Näin vanhemmat tukevat nuorta taloudellisesti. 2010. Iltalehti. Viitattu 31.1.2011. http://www.iltalehti.fi/perhe/2010083112274282_pr.shtml

Okkonen, K. 2009. Pätkätyöt ovat nuoruusilmiö. Tilastokeskus. Viitattu 30.1.2011. http://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-03-16_006.html?s=0

Perukangas, M. 2010. ”No, se on jotenki niin kaukane asia tai sillee”. Työpajatoiminta, nuoret ja osallisuus. Onnistuvat opit - Monialaisen yhteistyön juurruttamismalli nuorten tukemiseksi. Viitattu 31.1.2011. http://www.sosiaalikehitys.com/uploads/Tyopajatoiminta_nuoret_ja_osallisuus_Michael_Perukangas_2010.pdf

Pienituloisuus ikäryhmittäin ja lapsiköyhyys. 2010. Tilastokeskus. Viitattu 31.1.2011. http://www.stat.fi/til/tjt/2008/01/tjt_2008_01_2010-01-26_kat_004_fi.html

Projektisuunnitelma 2008–2010. n.d. Tiivistetty tukipalvelu asumiseen – TIITU. Malli nuorten aikuisten itsenäisen asumisen ja asumisyksikön yhdistämisestä ja niiden tuomista mahdollisuuksista. Tampereen seudun nuorisoasunnot ry.

Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Helsinki: Gummerus Oy.

Ruotsalainen, S. 2005. Syrjäytyminen - syrjäyttäminen. Syrjäytymisen tarkastelua talouden, yhteiskunnallisten toimijoiden ja sosiaaliturvan näkökulmasta. Helsinki: Kustannusyhtiö TA-Tieto Oy.

Ruusuvuori, J. 2010. Litteroijan muistilista. Teoksessa Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 424–431.

Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 9-36.

Sarajärvi, A. & Tuomi, J. 2003. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.

Sekä peruskoulun 9. luokan päättäneiden että uusien ylioppilaiden välitön pääsy jatko-opintoihin oli vuonna 2009 edellisvuotta vaikeampaa. 2010. Tiilastokeskus. Viitattu 28.1.2011.
http://www.stat.fi/til/khak/2009/khak_2009_2010-12-09_tie_001_fi.html

Sosiaaliturvan suunta 2005–2006. 2006. Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:1. Viitattu 5.1.2011.
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-4072.pdf

Tampereen seudun nuorisoasunnot ry:n esite, TIITU-projekti.

Toimintamalli ja työmenetelmät. 2009. Tampereen seudun nuorisoasunnot ry. Viitattu 2.1.2011.
<http://www.tasna.fi/tuettu+asuminen/toimintamalli+ja+tyomenetelmat/>

Toivonen, A. 2010. Nuorten asunnottomuus pahenee. YLE uutiset. Viitattu 26.1.2011.
http://yle.fi/uutiset/kotimaa/2010/06/nuorten_asunnottomuus_pahenee_1732935.html

Torkkeli, I. & Virta, L. 2010. Tiiviillä tuella itsenäiseen asumiseen. Nuorten kokemuksia Tiitu-projektista. Tampereen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Tuettu asuminen. 2009. Nuorten tuettu asuminen. Tampereen seudun nuorisoasunnot ry. Viitattu 2.1.2011. <http://www.tasna.fi/tuettu+asuminen/>

Tuetun asumisen palvelukuvaus 2010. n.d. Tampereen seudun nuorisoasunnot ry. Nuori Kullervo Oy.

Turunen, K. 1996. Elämänkaari ja kriisit. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Valtaistava sosiaalityö. N.d. Sosweb. Sosiaalityön työmenetelmät. Viitattu 12.1.2011.
<http://www.helsinki.fi/sosiaalityo/tietoa/sosweb/sivut/valtaistavatapa.htm>

Vehviläinen, J. 2008. Nuorten osallisuushanke – arvioinnin loppuraportti. Helsinki: Edita Prima Oy.

Yleistä. 2009. TIITU-projekti. Tampereen seudun nuorisoasunnot ry. Viitattu 2.1.2011. <http://www.tasna.fi/tiitu-projekti/>

TIITU:N TUKI-JA ASUNTOHAASTATTELULOMAKE

TUKI- JA ASUNTOHAASTATTELU

Nimi

Osoite

Puhelin

Henkilötunnus

Alaikäisen huoltaja ja yhteystiedot _____

Jos alaikäinen, onko huoltajat tukemassa nuoren itsenäistymistä ja muuttoa. Suostuvatko allekirjoittamaan vuokrasopimuksen jos asuminen alkaa ennen 18 – ikää.

Haastattelu tehty

Haastattelija(t)

Mukana oli haastattelussa+ (yhteystiedot) _____

Nykyinen verkosto+ hoitavat tahot, yhteystiedot

Verkoston tarve tuen onnistumiseksi, jos sitä ei ole vielä

Sosiaalityöntekijä + sos.asema _____

Onko Sosiaalityöntekijän kanssa jo neuvoteltu tuetusta asumisesta. Kuka neuvotellut. Oliko sosiaalityöntekijällä toiveita/vaatimuksia asian suhteen

Nuori ohjautunut tukeen _____

Nuori asuu nyt/ kenen kanssa _____

Perhesuhde muuttaessa

1. Yksinäinen
2. Lapseton pariskunta
3. Lapsiperhe
4. Lapsen kanssa yksin

Lisätietoja _____

Koulutus

1. Peruskoulu kesken
2. Peruskoulu
3. Lukio
4. Ammattioppilaitos
5. Korkeakoulu
6. Muu

Lisätietoja _____

Päätoimi

1. Työ (0-6kk)

2. Työ (6kk-)

3. Opiskelu

4. Työtön

5. Kotiäiti/isä

6. Armeija/siviilipalvelus

7. Sairasloma

8. Eläkeläinen

9. Työvoimapoliittinen sijoitus

10. Työpaja

11. Muu/ei tietoa

12. **Lisätietoa**

**Tämän hetken tavoitteet/suunnitelmat päivä tekemiseksi. Mitä jo sovittu, kuka hoi-
taa?**

Tulot muodostuvat tällä hetkellä ja kuinka paljon rahaa nuori saa kuukaudessa

1 - palkka

2 - opintotuki

3 - työttömyysturva

4 - äitiyspäiväraha

5 - toimeentulotuki

6 - eläke

7 - sairaspäiväraha

8 - asumistuki

9 - vanhemmat avustavat

10 - muu/ ei tietoa

Miten nuori käyttää rahansa / muuta lisätietoa

Luottotiedot (Liitteenä jos merkintöjä)

Miten kuvailisi itseään, millainen ihmisenä on?

Harrastukset / mitä harrastaisi jos olisi mahdollista?

Miten hyvin tulee toimeen toisten ikäistensä kanssa, sosiaalisuus, ystävät ja ihmissuhteet?

Miten käyttäytyy ristiriitatilanteissa? (väkivaltaisuus...)

Miten ajattelee sopeutuvansa yhteisölliseen pienryhmätoimintaan? (avataan TIITUn toimintaa)

Onko valmis sitoutumaan sekä yksilöohjaukseen, että yhteisölliseen pienryhmätoimintaan? Motivaatio?

Miksi tukeen/ tuessa erityisesti huomioitava, diagnoosit, lääkitys?

Tämän hetken arvio missä asioissa tukea tarvitaan?

- 1 - taloudellisia neuvoja (rahan käyttö/suunnitelmallinen talouden hoito, laskujen maksaminen, maksuhäiriöt, maksusuunnitelmat)
- 2 - kodinhoidollisia ohjeita (kodin perustaminen (hankinnat/sisustaminen), siivous, ruuanlaitto)
- 3 - viranomaisasioinnissa ym. asioiden hoitaminen (kela, työvoimatoimisto, sähköso-pimukset, vakuutukset, tv-lupa ym.)
- 4 - työn ja/tai opiskelun hakemisessa, aloittamisessa tai suorittamisessa
- 5 - elämän suunnittelussa (pidemmän ajan tavoitteet ja suunnitelmat)
- 6 - käytännön tekoihin kannustamista (mm. asioiden suunnitelmallinen hoitaminen)
- 7 - vanhemmuudessa tai/ja perheen perustamisessa, parisuhteeseen liittyvissä asioissa
- 8 - sosiaalisen elinpiirin laajentaminen
- 9 - terveyteen liittyvät asiat
- 10 - muussa

Lisätietoja _____

Suhde alkoholin, huumeisiin (onko syy tai osa syy tuettuun asumiseen)

Tämän hetken kunto ja vointi (nuoren arvio + verkoston ja asumisohjaajan)

Muuta huomioitavaa

Jatkosuunnitelma ja seuraava tapaaminen. (Jos nuorelle annettu tehtäviä, ne kirjataan tähän)

TEEMAHAASTATTELUN TEEMAT JA TARKENTAVAT KYSYMYKSET

Teemahaastattelu 9.3.2011

Orientaatio

1. Mitä nuoren itsenäistymisellä mielestänne tarkoitetaan?
2. Koska nuoren voidaan sanoa olevan itsenäistynyt?
3. Miksi nuoret muuttavat yhä nuorempina pois kotoa?

Teema 1: Talous

1. Miksi kaikki TIITU:n nuoret arvioivat tarvitsevansa tukea taloutensa suunnittelussa?
2. Miten TIITU tukee nuorten rahankäytön suunnittelua?
3. Mikä yhteys rahankäytöllä ja itsenäistymisellä on?
4. Miten talous liittyy onnistuneeseen asumiseen?

Teema 2: Viranomaisasiointi

1. Mikä viranomaisasiointissa on nuorille kokemuksenne mukaan haasteellista?
2. Mitä viranomaisasiointi merkitsee itsenäistymiselle?
3. Miten TIITU tukee nuoria asioiden suunnitelmallisessa hoitamisessa?

Teema 3: Koulu ja työ

1. Mikä merkitys opiskelulla ja työllä on nuoren itsenäistymiselle?
2. Millaisilla keinoilla TIITU tukee nuorten koulutus- ja työmarkkinoille siirtymistä?
3. Entä siellä pysymistä?
4. Mikä vaikutus opiskelulla ja työllä on nuoren asumiseen?